

І. КЕРНИЦЬКИЙ

перелетні
ПТАХИ

М. Б. Шовал

ЛІТЕРАТУРНА БІБЛОТЕКА „ЮТ.” Ч. 6.

ІВАН КЕРНИЦЬКИЙ

ПЕРЕЛЕТНІ ПТАХИ

**Довші та коротші, менше й більше веселі історії, в краю,
на скитальщині і на гостинній землі Вашингтона написані
(1942 — 1952)**

diasporiana.org.ua

**Нью Йорк, 1952.
Видавництво Юрія Тищенка**

Друковано 3.000 примірників
Всі права зберігаються

Обкладинка і віньєти Миколи Бутовича

Printed in U.S.A.

Друк „Свобода”, 81-83 Гренд ст., Джерзі Ситі, Н. Дж.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Після довшої перерви наше Видавництво знову приступило до видання серії книжок під загальною назвою „Літературна Бібліотека „ЮТ“.

Запозаткована вона була ще в Празі в Чехії в 1941 р. поруз з „Науковою Бібліотекою“.

Метою було — дати зитагам поруз з творами вже відомих наших письменників в минулому та творами наших і зужих класиків і твори молодих, щоб представити їх нашому Громадянству.

В „Літературній Бібліотеці“ вийшло там п'ять назв. З класичних творів встигли ми надрукувати М. Гоголя „Тарас Бульба“ та Т. Г. Шевченка „Кобзар“. З відомих вже наших письменників — Ю. Клена „Каравели“, збірник його кращих поезій, а з позаткуючих молодого багатонадійного поета І. Ірлявського — „Моя весна“ та поему „Вересень“.

Військові події, а головно окупація Праги московськими більшовиками вщент зруйнували наше Пражське Видавництво і тільки тепер, на вільній землі Вашингтона пробуємо ми знову відновити її розбудувати його.

Пражське Видавництво обслуговувало головним чином тимчасових, а до того ще в більшості й підневольних наших людей, що силою були вивезені гітлеровським урядом з рідних земель на працю до Німеччини. Ті люди не мали можливости закласти в себе дома бібліотеки бо ні своїх домів ні

навіть окремих помешкань для себе не мали — все ж таки книжку в своїй рідній мові радо купували.

В зовсім інших умовах знаходимося ми тут, в Америці. Наші люди осілились тут вже на стало, багато з них мають і свої дома, а кожний має своє постійне мешкання, отже можуть вже закладати в них найбільшу окрасу кожного помешкання — бібліотеку та з неї зерпати і розвагу і науку.

Любов наших людей до свого рідного слова, їхнє заохочення набути знання, окриляє нас надією, що наші заміри дати їм все це в добрій книжці не будуть даремними.

Ми завжди маємо на увазі, що наш нарід ще бореться за визволення своєї Батьківщини — України з московської большевицької неволі. Маємо на увазі й те, що боротьба ця довга, та що й нашим дітям може доведеться, коли не боротись за визволення „Землі своїх батьків” то розбудовувати в ній вже вільне життя.

Тому то ми особливу увагу звертаємо на видання доброї дитячої книги, щоб наші діти завжди мали що гитати в своїй рідній мові та не забували „зійх батьків вони діти”.

Звертаємо увагу на видання доброї книжки й для старшого Громадянства. І тут притримуємося програми наміженої ще в Празі. Будемо видавати крім дитячих та наукових книг і „Літературну Бібліотеку”. Будемо видавати найкращі твори наших клясиків, відомих старших письменників, а також і нових, що йдуть на зміну старшим.

Першою книжкою з серії „Літературна Бібліотека „ЮТ” пускаємо в світ гумористичні твори вже відомого нашого письменника І. Керницького — „Перелетні Птахи”.

Іван Керницький позав друкуватися в 1932 році. Автор кількох збірок новель й оповідань та кількох н'ес, поза тим фейлетоніст, співробітник гумористичних журналів (Ікер). Перша книжка, „Свято-іванські вогні” вийшла у Львові в 1934 р. Остання — „Циганськими дорогами” — вийшла в Мюнхені, 1947 р. Та збірка гуморесок найбільше зближена тематикою до теперішньої книжки. Герої Івана Керницького, ці вігні „перелетні птахи”, далі мандрують широкими світами. Покинувши „рідні обніжки”, скитаються по таборах ДП, переселяються з великими перешкодами в заморські краї, а врешті осідають і пробують вдомашнитися на землі Вашингтона. З десятилітнього дорібку (1942-1952) розкданого по краєвих та еміграційних газетах і журналах, ми вибрали режі, які, хоземо вірити, гасто розсмішать, а деколи і зворушать Вас до сліз.

Маємо надію, що вони припадуть до серця нашому Громадянству і дадуть нам можливість в найближзкому засі видати твори нашого молодого письменника-гумориста М. Понеділка, а далі й ряд інших творів. Для друку підготовлено у нас багато добрих і корисних книг.

Поява їх буде залежати від самого нашого Громадянства.

В и д а в н и ц т в о.

рідними
ОБНІЖКАМИ

РЕЗИГНАЦІЯ ПАНА КОРАБИ

В цій справі не могло бути двох різних думок тільки одна: пан солтис Міколай Кораба і новий управитель школи, Роман Гніздович, заїлись, як то кажуть, на смерть! Цей історичний вже сьогодні конфлікт, як і всі конфлікти широкого масштабу, зав'язався за дурницю: за ключ до шкільної дровітні. Одначе не слід забувати, що в чийх руках є ключ від дров, до того, подекуди, належать і самі дрова. А, власне, пан солтис Кораба, що звик був досі господарити шкільним добром, як громадським, а громадським — як своїм власним, — мав великий храп на чотири сяги бучини, призначені громадою для школи. Пан солтис, людина з виробленими поглядами, був тієї думки, що того топлива однаковою мірою можна вживати так для школи, як і для громадської канцелярії, тим паче, що громадські дрова, пан солтис, як справжній батько громади, вже давно попродав по приступній ціні місцевим продуцентам самогону.

Але погляд пана солтиса посперечався з зовсім протилежним поглядом нового управителя. Цей новий управитель виявив себе зразу людиною з тисними й обмеженими поняттями і відмовився рішуче віддати ключ у чийнебудь руки, а вже найменше в руки пана солтиса. Подруге — він ще спромігся і на такий нетакт, що велів ковалеві приробити до комірчини з дровами нову колодку. (Це вже, мабуть, якийсь чорний дух і вспів йому шепнути, що пан солтис має окремий ключ до дровітні, та що громадський поліцай, Тимко Пукавка, щовечора висаджує в ній десант і спотайна виносить дрова!..)

Коли ж, після того, голова місцевого Шкільного Комітету, самогонних діл майстер, Грицько Кіт, з'явився в мешканні п. Гніздовича з особливим уповажненням пана солтиса — зняти згадану колодчину, новий управитель по короткій, але речевій дискусії взяв пана Кота за боже пошиття і, при допомозі коліна, в чемний спосіб „випросив” за двері...

Звичайно — після таких багатомовних фактів у повітрі запахло порохом: зудар був неминучий!

Знамениту „каплю оливи” з народного прислів'я хлюпнула до вогню така подія:

Щоб прикоротити самоволю нового управителя — пан солтис рішив покористуватися своїм особистим авторитетом. Тому однієї, нічим, зрештою, незамітної днини, він вибрався до школи на інспекцію, взявши собі для гонору ще й двох радних: пана Гарасима Зазулю і пана Трохима Околата.

Ніби нарощне тієї днини лекції не відбувалися, бо керівник школи і друга „сила” жіночої породи мусли явитися передполуднем у повітове містечко на конференцію, а утраквістична дітвора дістала нагоду завершити будову монументальної снігової баби і до решти порозносити шкарби на ковзанці. Під будинком школи, в якому одночасно було й мешкання її управителя, стояли вже готові сані, запряжені в пару гнідих, що від памороззі поробилися шпаками і яким пара так садила з клубів, немов би конята тількищо повиходили з лазні, — якщо б, звичайно, коники забажали дати гарний приклад тутешнім мешканцям і почали ходити до лазні.

Пан Гніздович кінчив, саме, в поспіху сніданок, а при тому одягався в подорожню бунду, коли три достойні мужі втарабанилися в сніи, заgrimали зап'ятками і давай — пробують насилу вдертися до „першої класи”!

Що ж робить в обличчі цього факту новий управитель?

Новий управитель, хоч-не-хоч, відривається від сніданку і запитує гостей, чи вони окрім того, що принесли до сіней фіру снігу та збираються завалити школу, — мають ще до нього якесь окреслене бажання?

У відповідь члени „Комісії Трьох” один по одному урядово висякались на долівку, а пан солтис Міколай Кораба каже:

— Пане керовнік, проше нам порозмикати кляси, бо ми прийшли на контроль!

— О, о! — підкріпили однозгідно внесення пана солтиса панове радні.

Розуміється — новий управитель не може зразу второпати в чому справа.

— На який контроль? — питає.

— То вже є наша річ, — відповідає пан солтис. — Ми мусимо знати, що тут, греміяльно, робиться та огулі, як у школі господарка йде, тому хочемо звізитирувати обі кляси.

Новий управитель, річ ясна, далі нічого не розуміє, але здвигає раменами і каже:

— Про мене, каже, візитируйте, тільки поспішайте, бо мені ніколи. Я, каже, за годину мушу бути в місті на конференції.

І тиче в руку панові солтисові ключ до першої кляси, а сам біжить допити сніданок.

Члени „Комісії Трьох” з місця приступають до виконання своїх обов'язків. Зазирають члени Комісії та кукають в уключину, щупають клямку, термосять завісами, повзають на черевах попід лавки, заглядають теж, при цій нагоді, і під катедру та вигортають повними пригорщами весь попіл із грубок. Ставлять під знак запитання віродостійність та наукову витриманість геліоцентричної системи, пробуючи, чи дерев'яний гльобус крутиться довкола осі.

В тому ж часі новий управитель, вже одягнений в подорожню бунду, позичену в о. декана, і взагалі, приспособлений до дальшої дороги, стоїть в сінях, мов на жужлях і горить від нетерплячки, — коли те все скінчиться. Врешті терпець йому вривається, він впадає до кляси і каже:

— Панове, ану, виходьте з кляси, до дідчої мами, бо я замикаю школу і їду!

Пан солтис, зовсім не кваплячись, висуває на денне світло розкудовчену голову, удекоровану павутинням, як „Дом Людови” прапорами в свято 3-го травня, та й каже:

— Легальни, легальни, пане керовнік! Насамперед я хотів би поспитати вас, що це за порядки? Клямка зламана, замок відірваний, лавки порізані колодачиками, в печі — руштів нема, а за печею — дивіть, скільки павутиння! — і пан солтис кивнув пальцем на свою закосичену павутинням голову. — Пане керовнік, абисте знали, що я піду з такою головою як із доводом, на скаргу до самого шпектора!

— Ач, який вчений! — добавив з боку пан радний Трохим Околіт. — То колодку до дровітні зараз прибав, а дурної клямки до шкільних дверей прибавити не вміє!

Новому управителеві в цю ж мить все стає ясне, як найясніший соняшний день, одночасно він відчуває в своїй душі палке, непереможне бажання — дзенькнути когось в ухо.

Однак він геройським зусиллям вгамовує в собі ці гарячі пориви свого серця, розщіпає бунду, витягає годинник, і каже:

— Панове, мені ще залишилася всього-навсього година часу. Там, на саях, сидить пані навчителька і мерзне. Коні стоять на морозі і мерзнуть. Фірман нетерпеливиться і також домерзає. Панове! Ви хочете йти із скаргою на мене. Можна до шпектора, можна і до самого пана мі-

ністра. Коли ж до шпектора, то я молю вас, панове: сідайте зі мною на сани, я вас туди завезу, бо й сам до нього їду!

— А мені не хочеться! Ха, ха, ха! — злобно зареготався пан солтис і демонстративно розвалився на лавці. Очевидно, вслід за ним, поприсідали теж панове радні, а визначний власник расового бугая й машинової молотарки, пан Гарасим Зазуля, каже:

— Го-го, пане директоре, то не з Грицем справа. З нами вам так легко не піде. Ми в тій школі були трохи скорше за вас. Ви, ще може, і не казали на хліб „папа”, як нам уже на тому градусі латали прутом шкуру. Ану, попробуйте нас звідси вигнати!

Новий управитель ще раз дивиться на годинник і бачить, що є три чверти на восьму без двох хвилин. На дев'яту заповіджений початок конференції. До міста добрі коні йдуть годину...

— Панове, я питаю вас востаннє: вийдете з кляси, чи ні?

— Ні, не вийдемо!

— Не вийдете?

— Не вийдемо.

— Добре.

Новий управитель робить тільки три кроки з кляси до сіней, трах! — замикає на ключ двері, ключ ховає до кишені, моститься на санях біля пані вчительки, обкутує коліна бараницею і гукає хлопчаків:

— Війо, Сеню! Їдемо!

... З тієї незабутньої хвилини, як на небі об'явилася комета з хвостом, а Пилипишина первістка породила живе теля з двома задами, з того, власне, часу, село Закарки бачило вже всякі несотворені дива: була австрійська війна, були москалі, потім був тифус і Лайзорова Сурка брала шлюб на сміттю, далі, одного року, спалило

на пні всі гречки, була парцеляція, комасація, пацифікація, — та ще ніколи такого не бувало і найстарша хоч-дця хроніка села — тітка Текля цього не пригадує, щоб управитель школи ув'язнив у клясі трьох найвизнатніших громадян, замкнув школу на ключ, а сам поїхав до міста!..

Звістка про цей нечуваний і ніде досі ненотований факт викликала в селі Закамарках справжню революцію!

В залі громадського уряду скликано зараз надзвичайне засідання всіх тверезих членів Ради, а командант пожежної сторожі, Антін Хруц, зарядив гостре поготівля підлеглої йому команди, з гаками, драбинами та з бочкою на воду. Після того п. Тимко Пукавка, громадський поліцейа та колишній учасник славетної оборони Перемішля, викарбався на дзвіницю і вдарив в одне крисо на тривогу. Голосові великого дзвону завторували протяжливим виттям усі 124 (згідно податкового реєстру) собаки, враховуючи вже в цю цифру і сучку пана начальника станції.

Звичайна річ — місцеве громадянство, сильно за-тривожене цими подіями, відривається від своїх щоденних занять: хто перестає чухати спину, чи там їскати дитині в голові за нужою, хто кинув бити жінку — і всі наввипередки пруть на місце випадку. Навіть утрак-вістична дітвора припиняє свої невинні іграшки та біжить дивитися, кого це замкнули по школі в день вільний від науки?

Народ, гуторячи та попихкуючи люльки облягає школу зідусіль, гуртується народ, немов на яке віче. Дехто вже, мимохіть, і в голову заходить, як його, кінець-кінцем, звільнити трьох представників громадської самоуправи з лютої неволі.

Висуваються, між іншим, несміливі проскти, щоб виважити з завісів сіяні двері, або, в крайньому випадку, відчепити яке вікно. Та голоси з опозиції заявилися

проти, мовляв, що-як-що, але до шкільних вікон, панове, не чіпаймося, бо ще чого доброго, пан командант поліції і подумують, що ми які саботажисти, що хочемо відірвати частину від цілости, або, взагалі, можуть нам тоді штрикнути в очі 97-им параграфом.

Після довгих нарад, що затяглись трохи не до полудня, вирішено обрати окрему делегацію й вислати її до пана Данила Фуркала, постійного члена секції розбивання чужих комор та прохати його, щоб ласкаво потрудився з своїми струментами до школи і визволив трьох світочів села з важкої кормиги.

Пан Данило Фуркало, людина з високорозвиненим почуттям громадської солідарности, ладен кожночасно віддати весь свій хист і все знання для добра загалу, не вагаючись і хвилини бере під пахву витрихи та ломы та поспішає на місце випадку. Місцеве громадянство розступається на всі боки перед непересічною індивідуальністю і самохить творить йому почесний шпалір до дверей школи.

Пан Данило привітливо здоровкається з усіми, посміхається і каже:

— Не турбуйтеся, громадяни, і проженіть важкий сум із ваших облич, а ви, каже, сестри, дочки і взагалі жіноцтво, осушіть ваші заплакані очі з гарячих сліз. Не в таких я вже тарапатах побував, а все якось Бог милував. Оце ж, як нині, виринає в моїй уяві пропам'ятна ніч, коли я розпоров сталеву касу в канцелярії пана надлісничого. Штудерна була, триклятуща каса, звісно — американська робота, та не прогуло і в три „Отчешні“, а я вже випатрошив її, як курку. А не то, щоб я не справився з шкільними дверима та не випустив на волю двох хрунів та одного, між нами кажучи, перевертня. Це, з вашого дозволу, для мене просто забавка!

Це сказавши, пан Данило першим таки витрихом, що його взяв до рук, покрутив сюди-туди, шасть-прасть!

замок відскочив, і на порозі школи з'явився удекорований павутинням пан солтис а вслід за ним — обидва панове радні з виїняtkово посинілими носами.

Появу трьох „мучеників” за всенародні інтереси привітало громадянство гураганним окликом радости, а утраквістична дітвора, що в міжчасі поносила бляшані відра з цілого села, заграла тріумфального марша.

Пан солтис зворушений до глибини душі відданістю й любов'ю населення просльозився та й каже:

— Спасибі вам, обивателі, за те, що ви вірно й непохитно стояли при мені у важкій пригоді. Зокрема тобі, Даниле, я не пам'ятаю того, що ти недавно виніс мені з комори два мішки пшениці... Грем'яльни справа не в двох мішках пшениці, а справа, власне, в тому як покарати за публічну зневагу влади того нового нашого пана урвителя?.. Чи занести на нього скаргу до пана шпектора, чи до пана старости, чи, огулі, до пана команданта поліції?

— О, о! — перехопили одночасно обидва панове радні.

Між населенням залягла мовчанка, а громадський поліцай, Тимко Пукавка, людина бувала, з пребагатим службовим досвідом, що з титулу свого відповідального уряду завжди мав у селі більший голос, як сам солтис, поміркував щось та й каже:

— Пане солтис, такі кавалки треба мати в пальцях. Так, чи овак, я естем старий службіста, і хоч люди кажуть, що я в службі пес, а поза службою свиня, проте, при Божій й панській милости, я пережив на своїй посаді трьох солтисів і двох президентів. А моя думка в цій справі така: спершу треба занести скаргу до приложеної влади, то значить, до пана шпектора. Як не порадить пан шпектор — рекурсувати до пана старости, а не pomoже пан староста — лігурально апелювати до найвищої в світі бештанції — до пана команданта поліції!

— Ну, то добре, — відповів на це пан солтис. — То добре, пане Тимофіюшу, що ви мене так порадили. А, от, ви мені тепер скажіть, як його бути з доводами? Чи доводи з павутиння, що їх легально ношу на своїй лепеті, взяти з собою, чи їх, може, огулі, не брати?

— Доводи — доводами, каже Тимко Пукавка, доводи, так чи овак, можна взяти з собою, а якби вони виявились недостатні, то куделю павутиння можна десь, на горищах, призбирати. Та все ж, на мою гадку, краще було б для справи, якби цей новий пан управитель по-підбивав вам трохи очі, чи там, кожному хоч по три зуби вибив. О, з таким корпус деліктус можна сміло йти на скаргу.

Пан солтис склонив голову на груди, зідхнув та й каже:

— Ба! Коли б, сучий син, мав хоч трохи людяности та бодай раз тарахнув кого в морду! Де там! Вже ми його, харциза, і навмисне дровичи, та все дарма!

Відсутність конкретних речевих доказів мордобитного характеру сильно пригнобила пана солтиса й обох панів радних. Місцеве ідейне парубоцтво, щиро їм співчуваючи, з самопосвятою кинулось за полінами, щоб нашвидкоруч забезпечити трьох достойників потрібними „доводами”. Але з тієї самопосвяти воліли вони не користати. Зрештою, в міжчасі, заїхав перед школу замовлений „форшпан”, пан солтис і панове радні посідали на сані, поклали теж під задне сидження правного до-радника — літру самогону і поїхали вносити акт обвинувачення на нового управителя школи.

Пан повітовий шкільний інспектор Славомір Нови-ти, зроду напів чех, напів німець, а в цілому — порядний хлоп, визначний педагог, вельмизаслужений в царині народного шкільництва, вже на світанку свого життя і, можна сказати, з раннього дитинства, виношу-

вав у своєму шляхетному серці нахил до збирання і комплетування поштових марок. Цей вроджений нахил не покидав пана інспектора і на старості літ, а котрий учитель забажав лише з'єднати собі його прихильність, чи випросити протекцію, він не рекомендував себе ні стажем, ні кваліфікаціями, ні заявами, льояльності, чи зміною обряду, а сумлінно збирав з-пів року поштові марки, а потім, одної днини, приносив слухний пакет і клав пану інспекторові на бюро. Після того він був зовсім певний, що його справи в інспектора Новотного стоятимуть якнайкраще.

Пан повітовий шкільний інспектор сидів, саме, у своєму кабінеті і впивався розкішшю, розглядаючи за-коханими очима нову, прекрасну колекцію заграничних марок, що їх подарував йому сьогодні пан Роман Гніздович, управитель 3-класової народної школи в с. Закамарках. Номінаційна грамота, що виносила б пана інспектора принаймні на становище куратора львівської шкільної округи була б нічим, була б суцільним зером, у порівнянні з тією блискучою колекцією, за яку, ніде правди діти, кожний чистокровний філателіст з блаженною усмішкою щастя дав би собі вижолобити одно око.

Пан повітовий шкільний інспектор закохано і розміряно приглядався крізь скло 5-ти сантиметру ясно-голубому значковій бельгійського Конго, коли нашорошений пан возний відчинив двері та впустив до кабінету делегацію с. Закамарків у складі: пана солтиса Кораби, пана радного Зазулі і пана радного Околота. Делегація зняла з пошаною шапки та передбачливо зайняла вигідну з стратегічної точки зору позицію — близько дверей: у випадку, як би державний муж, згідно з прийнятим на авдієнціях церемоніялом, почав золити петентів по зубах, — делегація мала залепнений відворот на згори приготовані позиції — до сіней і на сходи.

— Ну, що пак слішно? — спитав делегацію пан інспектор, звичайно, не відриваючи ні на мить захопленого

погляду від ясноголубого значка з мініатюрним екзотичним краєвидом, що його творили: окрасць неба, дві пальми і три голі бушмени.

Пан солтис, як провідник делегації, обережно висунувся на її чоло і тоді впало з його уст невблагане, жорстоке: „Обвинувачую!”

— Пане шпекторе, ест така і така справа. Наш новий керovníк, пан Гніздович, виставив нас нині на посміх й огулі, на людську публіку та допустився важкої зневаги самоуправної влади. Я, то значить, яко сам солтис, і пан Герасим Кукулка, і пан Трохим Околот, яко радні, прийшли до нього на контроль, а він легально замкнув нас по школі і так тримав при десять градусох морозу до дванадестой години полудня. А пан керovníк Гніздович, це вивротовець, він огулі школи не пильнує, а дзєців нічого не вчить, він цікавиться політикою й гриміальни ходить до читальні, він казав, що має польське панство десь, а в школі порядку не тримає, в устемпі скрізь непорядок, а за печею — павутиння і на те я маю доводи, а того Кота, то він копнув у задніцу та викинув за двері!

— О, о! — підхопили в один голос панове радні.

Пан інспектор аж тепер звів свої надхнені очі на делегацію, і аж тепер члени тієї делегації вспіли помітити, що хоч навальне і м'ясисте тіло пана інспектора бовваніло за бюрком, то шляхетна душа інспектора вітала дотепер десь, поза межами реального буття... Може вона, замінившись в марку, приклеїлася денебудь, в котромусь з альбомів, а може злинула крилатою пташкою під гаряче, африканське небо, сіла собі в тіні струнких пальм, заслухана в пісню далеких морів, чи в тоскливу муринську мелодію.

— Ано пекне, міленьку, — заговорив нарешті пан інспектор голосом з-поза світів. — Але, кінець-кінцем, яке вам до того діло, що пан управитель викинув kota

за двері? А може йому цей кіт шкоду зробив? А може він йому сметану випив?

— Пане шпекторе! — з'ясовує фактичний стан справи пан солтис, — пан керовнік викинув за двері не такого kota, що то як справжній кіт, а Кота, Грицька!

— Шітко єдно, міленьку, — каже пан інспектор, чи це був кіт Грицька, чи Івана, раз він напакостив — його слід покарати.

— Пане шпекторе! — всебічно висвітлює справу пан солтис та й ще руками демонструє, — це не був такий легальний кіт, що то з хвостом і миші ловить, а такий хлоп, Грицько Кіт, презус Шкільної Ради!

— О, о! — ствердили однозгідно обидва панове радні.

Пан інспектор рад-не-рад встає і з надлюдським зусиллям викочує з-поза бюрка барильчaste черевце, одне із замітніших черевець, що їх занотувала історія наших часів: коли б, наприклад, із нього з'їздив возом, то обов'язково треба було б гальмувати заднє колесо. Дрібненькими крочками, які радше спинали просування його особи, як штовхали її вперед, він наближається до делегації села Закамарків.

— Ой, куме, будемо биті! — шепче пан радний Околит панові радному Зазулі.

— Ні, куме, — заспокоює його багатіший досвідом пан радний Зазуля. Мені видиться, що той омент ще не прийшов. Перед биттям все йде крик, а крику ще не було.

В тому часі пан інспектор звільна підкотився до пана радного Трохима Околота, спнявся на пальці і ніжно погладив пана радного попід бороду. Потім підсунувся до пана радного Гарасима Зазулі і приязно, двома пучками пальців скубе його за ніс. Розуміється — обидва панове радні стоять на „габтах”, ніби почесна варту на параді фасрманів і хоч би тобі чичирк! Після

тих фактів пан інспектор наближається до пана солтиса Миколая Кораби, стріпує з його голови павутиннячко, бере гранчасту правицю пана солтиса в свою пухкеньку ручку, розпростирає правицю пана солтиса на всю ширину долоні, впихає туди клубочок павутиння, стискає долоню в п'ястук, ввічливо потрясає ним і каже:

— Пекне, пекне, добжи ліді, я то відім, що ви хочете сказати мені щось надзвичайно цікаве, щось дуже підхлібне про вашого управителя пана Гніздовича! Правда? А бачите! А бачите! Ви носите у своєму серці найщиріші почуття, найкращі наміри відносно особи пана управителя, але ви не всіли відповідно висловити ваших почувань, ви не вмієте убрати їх у відповідну форму. Ви хвилюєтесь, бентежитесь, вам не достає відваги... А бачите! А бачите! Та це нічого, нічого, я вас розумію без слів, я знаю, яка прекрасна людина пан Гніздович! Він зложив мені сьогодні, в день моїх уродин, королівський дар, королівський дар! Він дарував мені чудову колекцію поштових марок, між якими є справжні білі круки, білі круки. Пан управитель Гніздович — це насправду знаменитий педагог, це найкраща учительська сила в окрузі, і тому я не дивуюсь, що ви такі захоплені паном Гніздовичем, що ви такі задоволені з нього!

— Гм... Та то байка, що ми захоплені, — каже пан солтис, але пан керівник Гніздович — це бунтівник і вивроговець, він нас замкнув по школі і тримав при десять градусх морозу до дванадцяті години полудня і ми просимо гриміяльни скинути його з директора, позбавити посади і перенести з нашого села, бо ми вже не годні з ним витримати!

— О, о! — притакнули однозгідно панове радні.

Після такої офіційної заяви з боку делегації, пан інспектор як скочить, як затупоче ніжками та як зрепетує:

— Це пак — о, о?! Що значить — о, о?! Ви недоволені з пана Гніздовича? З такої прекрасної лю-

дини? Ви хочете, щоб я позбавив його хліба? Щоб переніс його на іншу посаду? А дзюськи! А дзюськи!.. Пан Гніздович нікуди не буде перенесений, бо така моя воля! А ви, солтис, коли не годні витримати, то внесіть резигнацію на руки пана старости! До спогледу! З паном Богом!

Тут члени делегації пробують дати додаткове вияснення, та це ще дужче подратовує пана інспектора, пан інспектор вже безпосередньо натякає на затрачених ключків, врешті спіншим крочком підкочується до дверей та гукає на коридор:

— Янє! Янє, мерщій! Янє, випросіть негайно цих панів із мого кабінету!

У дверях кабінету виростає чорною примарою кремезний пан возний. Всі знаки на небі та на землі показують, що авдієнцію треба вважати скінченою.

— Ач який він, хоч би і такий пан шпектор! — мелянхолійно завважав пан радний Околіт, коли вже делегація с. Закамарків злетіла стрімголов по сходах, отріпалась з пороку й опинилася на вулиці, біля саней. — Зразу то й делікатно заговорить, і попід бороду попестить, гей парубок дівчину, і всячину розкажує, про білих круків та інше, — а скажеш йому, необачно, щось напоперек, так і спалахне, мов іскра!

Пан радний Зазуля сидів на санях, розтирав потовчене коліно і снував свої рефлексії на тему сьогоднішньої авдієнції:

— Е, що не кажіть, а таки зразу видно, що маєш до діла з вченим. Не казав возному — бери тото за обшивку та повикидай за двері, — тільки каже: Янє, випроси тих панів із мого кабінету. Інша річ, що такий простюх, возний, розуміє? Пан йому каже виразно: випросіть, а той бере та скидає зі сходів!

— Гм!.. Та то байка, що зі сходів, — відповів на те пан солтис Кораба, але хто мені огулі, теперечки роз'яснить, що воно таке — „резигнація“? Та ж пан шпектор сказав мені: внеси письменно резигнацію на руки пана старости... А що воно за дивовижка — ніяк не розберу. Правда, я єстем солтис і член „Кола позагородової шляхти“, але метрику переписав недавно і не можу так швидко збагнути всіх службових секретів.

Члени делегації зосереджено призадумались над цим заплутаним питанням, а далі пан радний Гарасим Зазуля каже:

— Радили вам внести резигнацію?

— Резигнацію.

— На письмі?

— На письмі.

— На руки пана старости?

— На руки пана старости.

— Пане Міколаю! — зрадів пан радний Гарасим Зазуля, визначний власник расового бугая і машинової молотарки, — пане Міколаю, справа ясна, як сонце: пан шпектор особисто радив вам, щоб ви внесли скаргу на нашого управителя до рук пана старости! Ви ж пригадусте собі Тимкові слова: „Не допоможе пан шпектор — резигнувати просто до пана старости!“ Ото ж воно тепер і є: резигнація, це й мусить бути така скарга на письмі. Бо з панами на писок взагалі не варто балакати. Пан собі жадає, щоб йому все стояло чорне на білому. Біжіть тепер борзо, пане Міколаю, на графіку, купіть аркуш паперу і не гаючись — пишіть резигнацію!

На другий день доручено панові старості разом з іншими урядовими актами ще й таке письмо:

До Пана Повітового Старости в Б...

Низше підписаний, Міколай Кораба, яко солтис у с. Закамарках, вносить отсим на руки Пана Старости резигнацію з поводу, жи низше підписаний не може довше

витримати з новим паном керовником. Новий керовник школи, пан Гніздович, це українець і вивротовець, ходить до читальні і бавиться в політику. А дня 12. II, ц. р. пан Гніздович замкнув по школі, гей бахурів, при 10 градусах морозу, пана Міколая Корабу, яко солтиса, і пана Герасима Кукулку, і пана Трохима Околота, яко радних і тримав їх так до дванастої години полудня. Позаяк то є велика образа гонору самоуправної влади, низше підписаний просить усильно Пана Старосту, прийняти його резигнацію, а пана Гніздовича скинути з директора, відібрати йому посаду й огулі, греміяльни, забрати з нашого села.

(Печатка, підпис).

... До тижня — пана солтиса Корабу, „на його власне бажання” звільнили з посади солтиса в селі Закармаках, а пан Роман Гніздович залишився надалі директором школи.

ДЕРБИ В СЕЛІ ЗАКАМАРКАХ

I.

Воно відома річ і цього заперечувати не доведеться, що перший фінальний матч за футбольне мистецтво Реп'яхівського району між командами с. Димайміхи і с. Закамарки закінчився в нічию 0:0.

То ж перед вирішними відплатними змаганнями капітан команди с. Димайміхи, Кирило Варениця, гаряче відкликався до совісти і честі димайміхівських спортсменів, кажучи:

— Друзі! Ви мусите рятувати добру славу і світлі спортові традиції села Димайміхів! Ви — гордощі і надія нашого села. На вас задивлені очі всіх громадян, від грудної дитини до беззубої, сивої бабусі. Друзі! Ви мусите виграти ці вирішні змагання і здобути першенство округи. Приобіцяйте мені отут, покляніться кістками наших дідів і прадідів, що заграєте в цих змаганнях із серцем.

— А може б так, про всякий випадок, взяти з собою в кишеню щось із тяжкої промисловости? — спитав, заклопотано почухавши потилицю, правий оборонець, Гриць Довбня.

Капітан команди, Кирило Варениця, рішуче потряс головою.

— Ні, друзі! Нічого в кишеню, за пазуху, а вже, тим більше, за халяву, ми брати не будемо! Минулися — забулися ті, сумної слави часи, коли то парубки з одного села вибиралися в друге обов'язково з багнетами,

боксерами, чи залізними, скажемо, штабами. Тії прокляті часи темряви та безкультурности не повернуться вже ніколи! Сьогодні, коли кується новий порядок на світі, ми і голіруч дамо собі раду, якщо цього вимагатимуть добра слава і світлі спортові традиції нашого села.

Ось так, підклавши як слід за драбини вареників із сметаною, в самий празник Чесного Хреста, репрезентативна одинадцятка села Димайміхів вирушила на відплатні змагання з селом Закамарки. Хлопці зразу поправцювали навпростець, лугами та сіножаттями, щоб з'явитися на полі бою в приписану пору — точно в 2-гій годині за старим, а в 3-гій за новим часом, а точніше — поки ще панотець розпічнуть в церкві Вечірню.

Йдуть ото хлопці, перескакують комасаційні рівчаки, підспівують патріотичних підпільних пісень, аж тут, де приходить давня границя — річка впоперек собі плюскоче, не так річка, як потічок, гаморить поміж очеретами. А потічок оцей, дарма що невеличкий, так сердитий і норовистий, а вже не дай-біг дощу, повіддя, так вам усі містки і кладочки позмиває та у безвісті позаносить.

Поставали хлопці в тому місці, де споконвіку повинен би лежати місток, а з містка, очевидно, ні сліду. Тільки жовті гриви-хвилі піняться, плесо каламутять. Задумались хлопці, задивились у воду, а капітан команди, Кирило Варениця, каже:

— Нічого, каже, не вдієш: місток, каже, гарбуз його бабі горбатій, напевно вже під Одесу затаскало. Прийдеться нам, друзі, вбрід через річку лізти.

І подав команду:

— Струнко! Скидай штани!

Хлопці слухняно поскидали штани, сорочки і що там ще в кого було, кожний змотав свої достатки в клуночок, несе отой клуночок понад головою, а сам по пояс бреде через річку, до того берега дрейфує. Так щасливо

пробилися на той берег напад, поміч і оборона. А ззаду — один тільки Омелько Хрущик, воротар, остався. Іде оце останнім Омелько Хрущик, воротар, і несе в одній руці власні черевики, а в другій — м'яч, п'ятий номер. Іде оце Омелько Хрущик, воротар, і чує, що нога йому на камені посковзнулася і що він неодмінно летить у воду. Летить оце Омелько Хрущик стрімголов у воду і знай міркує: котрою його в біса рукою вхопитись за берег? Чи цею в якій тримає м'яч, п'ятий номер, чи тою, що в ній несе черевики? А черевики в нього майже нові, підбиті гумою з большевицького танка, щойно тиждень тому, як заміняв їх за мішок картоплі та мірку пшеничної муки. Отак роздумуючи, пускає Омелько Хрущик м'яч п'ятий номер, хапається за берег, берег обривається, а Омелько — бебех у воду!

Робиться, звичайно, маленьке замішання. Омелькові подають хабину, витягають його з води, Омелько чхає, випльовує намул і жабуриння і трохи не плаче:

— Тримайте, — кричить, — бальон! Бальон, каже, друзі, вода мені вихопила!

А м'яч отой, тимчасом, як поплив собі, так поплив . . . Ну, репрезентативна одинадцятка села Димайміхів, очолена капітаном Кирилом Вареницею, залишає свої манатки на березі та кидається навздогін за втікачем. Біжать ото хлопці підтюпцем, а кожний приблизно в такому наївно-роззброюючому вигляді, як його мати привела на світ. Біжать собі хлопці вздовж берега в такому, можна сказати, олімпійському одязі, брикають, мов жеребці, вигукують, хабиною м'яч дістають, а тут їм назустріч — богомільні молодичі з Красноі Пуці з відпусту вертаються.

Постає знову невеличка метушня. Богомільні молодичі побачивши чортову спокусу, відхрещуються і щодуху завертають назад на відпуст. Хлопці, задивившись на молодичь, на смерть забули за м'яч. А м'яч отой, як

поплив, як поплив, так і опинився за кілометрів може з-півтори, аж біля заплотівського млина, до греблі причалив. Тут його, остаточно, хлопці спіймали та тріюмфально витягли з води.

Ну, та воно зрозуміло: поки репрезентативна одинадцятка села Димайміхів вернулася до своїх штанів та сорочок, поки хлопці одяглися, поки, співаючи патріотичних підпільних пісень, притюпали нарешті до Закамарків, то було вже грубо по 3-тій годині за новим, за старим, і за всякими іншими часами. Іншими словами димайміхівські спортсмени припізнались небагацько — на дві години з гаком.

II

На спортовому стадіоні села Закамарки бурно кипіло життя. Корівки примірно травичку гризли, спутані коники підскакували на задніх ногах, телятка мукали і лошатка весело гарцювали. Квіт нації — діти всяких розмірів та калібрів у „пекаря” гралися, або в „гуску”. Стариня на дубах порозсідалася, гуторила, всілякі війни та контингенти згадувала, а січова молодь привчалась на воєнний лад маршувати.

Димайміхівських спортсменів на місці сердечно вітають, у читальню їх запрошують, дівчата, чарівно всміхаючись, гниличками їх частують, — але про відплатні змагання, розуміється, ніхто і слухати не хоче.

Голова „Січі” Пилип Крогулець витягає з привітною усмішкою дебелий будильник, який придбала йому жінка за макітру яєць, прикладає оцей самий будильник до вуха, прислухається, а далі тиче пальцем на годину і каже:

— Нічого, каже, друзі, не порадино. Або є якісь приписи Окружного Спортового Союзу, або їх зовсім немає. Запізнались ви, друзі, акуратно на дві години, значить — змагання ми виграли „воковером” і мистецтво, очевидно, в наших руках.

— То добре, — каже капітан Кирило Варениця, — що є на світі такі премудрі приписи. Але я вас тепер запитаю: існує для нас, панове, вища сила, чи не існує? Існує для вас, панове, стихійне нещастя, чи воно для вас взагалі не існує?

Спортові кола села Закамарків попали в заклопотання:

— Вищу силу, як таку, кажуть оці кола, ми засадничо признаємо. От, кажуть, тільки вчора гарячий симпатик нашого клубу, дядько Охрім, віз до Львова півсвини і по дорозі поліція skonфіскувала м'ясо... Нам тільки цікаво знати, яке, на маргінесі кажучи, стихійне нещастя вам трапилось?

— Нещастя? — скрикнув Кирило Варениця. — Ви це називаєте „нещастям?“ Це ж була, просто, катастрофа! Місток на потоці вода чорт зна куди занесла і нам прийшлося брести через воду, як жидам через Червоне море. Мало цього: наш воротар Омелько Хруцик посковзнувся на камені, а річка поцупила в нього м'яч і затигла під державний млин у Заплотові! А тут ще, по дорозі, молодиць із Краснопущі наднесло, а ми, очевидно, голі?! Ну?.. Що ви скажете на такі багатомовні факти?

Голова „Січі“, Пилип Крогулець, поник головою...

— Так, тепер нам ясно: справді вам став на перешкоді великий катаклізм... Місток, молодиці і все інше. Звичайно, нема про що балакати: йдіть у гардеробу і роздягайтеся. А м'яч отой добре, що наздогнали, бо наш власний — симпатик нашого клубу, дядько Охрім, як учора на тренінгу копнув, так і душа в ньому трісла на аминь!

Тут ще висунено деякі застереження з кіл Гуртка Християнської Молоді.

— Не знати, — кажуть оці кола, — як панотець будуть задивлятися на цілість цих справ. Бо наш пан-

отець, сьогодні і не пообідавши, ще з полудня принесли собі на грище фотель та часослов і дожидали змагань, та ось тепер вони, неначе б то, збиралися йти правити Вечірню.

— Коли річ іде про мене, — змішався в розмову о. Григорій, місцевий парох, — то обідати я справді не обідав і оце власне, правду кажучи, я хотів посилати дяка, щоб дзвонив на Вечірню. Та з Вечірнею можемо почекати до вечора, Я, каже, спеціально інтересуюся копаним м'ячем. Колись, у гімназії, сам грав на центрі, та потім паціфікація перебила мені спину і тепер я в тій ділянці значно відстав.

Тут теж навинувся принагідно під руки представник Окружного Спортового Союзу, пан Рогалик, що приїхав на село з наплечником — міняти старий плащ за масло.

— Я, — каже цей представник, — являюсь на цьому терені в напівофіційному характері. Я міняю зовсім ще добрий, хоч і приношений плащ, за масло, можу теж, евентуально, замінити за інший рід товщу, але в оцих фінальних змаганнях я дуже радо буду за арбітра. Тільки, може хтось з присутніх позичить мені свистало, бо своє власне я вдома забув.

Цьому представникові вищої спортової влади позичають пастухи свистало, що його згубив один політрук, як доблесно втікав через село, а змагуни йдуть до гардероби роздягатися. Опорожняється також місцевий стадіон від корів, коней, телят, лоша́т та квіту нації — дітей всякого калібру.

Та зараз таки, в гардеробі, як змагуни переодягались, трапився інцидент. Биявилось, що перший воротар футбольної команди села Закамарків, Стецько Полукипок, поїхав до Львова з молоком, а при цій нагоді хоче замінити собі шафу, пару крісел, а коли б вдалася штука, то також психу, або канапу. А до запасного воротаря

Клима Цигарнички спортивні кола села Закамарків не мають довір'я.

— Він, кажуть, незабаром жениться, акурат до Ди-майміхів, двоюрідну сестру Кирила Варениці бере за жінку. Вже, навіть, оповіді вийшли. Ану ж, кажуть, за-хочеться йому, падлюці, зробити великодушний жест і яких три-чотири зайвих „баняків” на наш рахунок про-пустити?

Клим Цигарничка клянеться на чому світ стоїть, по руках і по ногах своїх односельчан цілує:

— Будь я, каже, як той Юда Іскаріотський, що Ісуса Христа продав, коли я зломлю наш спільний фронт бо-ротьби, або, взагалі, через гадку мені перейде, щоб схрунути в такій переломовій хвилині. Весілля, каже, весіллям, це моя суто особиста справа, а честь рідного села стоїть в мене на першому пляні. А поза тим — во-рота це для мене святиня і я не дам нікому її збезчестити.

Ледве-ледве вдалося йому ублагати своїх односель-чан.

— Коли вже так клянеться хлопець всіми свято-щами, — каже симпатик клюбу, дядько Охрім, — то можна йому дати віру. Все ж, про всякий випадок, я можу стати біля воріт з доброю кавулею і за кожний пропущений голь опережу його раз по хребті. Цього, думаю, буде досить.

— Згода! — радісно крикнув Клим Цигарничка. — Можна оперезати! Будь ласка!

Гарячий симпатик клюбу, дядько Охрім, подався зараз до жидівського плота, виломив собі здоровенний кілок і зайняв обсерваційну точку збоку, біля воріт. Тимчасом змагуни вибігли на грище, стадо гусей і качок затріпало крильми і з криком пішло на „авт”, змагуни гукнули тричі „Слава!”, суддя, пан Рогалик, засюрчав у свисток і дерби почалися.

Гості, звичайно, під'ївши собі гнилиць, окрилились бажанням перемоги, з місця починають грати з серцем і натискають гурмою на ворота місцевих. Бомбардують ото гості Климові ворота, як німці Мальту, і спуску не дають.

Воротар Клим Цигарничка доказує чудес, виловлює м'яч за м'ячем, кидається на м'яч, як лев, а все скося на дядькову кавулю споглядає. Врешті, в 20-тій хвилині, втирає Клим Цигарничка краплистий піт із чола та каже:

— Нічого, каже, не вдієш, наближаються мої Термопілі. Прийдеться мені сьогодні принаймні п'ять дядькивих кавуль скоштувати! Противник злопав полунецок гнилиць і землю дере під собою. Накинув вистему „В” у повному масштабі, а наші, іроди, паталашать просто скандально. Бийте, каже, дядьку Охрїме, відразу, всеодно мені тут помирати, не дїждавшись короваю.

Бачить дядько Охрїм, симпатик клюбу, що воно справді не переливки та й каже:

— Я, каже, як сторонній глядач, зразу і не думав, щоб втручатися в фізкультуру, але таки доведеться. Скажену оце противник накинув систему, мотлошить наших, аж пір'я летить. Подай-но мені, сину, оцей бальон, ніби то на корнер, а я вже з ним справлюся. Не будь я Охрїм, коли він не лопне, як тільки я торкну його моїм чоботом. А без м'яча — змагання не змагання, а просто сміх один.

А симпатик клюбу, дядько Охрїм, чолов'яга коренистий, однією рукою бочку пива аж до стелі піднімає... От, як розмахнеться дядько Охрїм, симпатик клюбу, як копне м'яч своїм „шпїцом”, а м'яч отой, п'ятий номер, як вистрелить в повітр'я, як засвище та зашумить, як закреслить у повітрі дугу — і ген-ген! — на самий чубок старезної, трьохсотлітньої, височенної липи вилетів і там зачепився. Зачепився за вороняче гніздо, і вза-

галі, думки не має, щоб приземлитися на грище, де його, річ ясна, конечно потрібно.

Ну, гості, немов замотеличені, бігають попід липу, голови вгору позадирали та все кукають за м'ячем, чи не падає. А місцеві змагуни тільки в кулак сміються:

— Молодець, кажуть, дядько Охрім, симпатик клубу! Неабияку собі „свічку” стрілив!

Між публікою вже дехто і об заклад б'ється. Дехто каже, що м'яч впаде з липи, а дехто, навпаки, впирається, що він, взагалі, не впаде, хіба, щоб із парашутом його спустити. Пастушки назбирали собі камінців, з долу камінцями приціляються, галок полошать, воронячі гнізда валять. А дядько Охрім, симпатик клубу, водне поміж людей снується, руками розкладає і, просто, з дива не виходить.

— Оце ж, каже, харцизяки, сталевий якийсь бальон собі пошили! Тьху, тьху, нечиста сила!.. Не лопнув! Далєбі — не лопнув!..

Врешті капітан команди гостей Кирило Варениця каже:

— Отак, каже, друзі, задравши голови, можемо і до мая стояти і нічого не вистоїмо. І війна з плютократією скінчиться, а ми м'яча не дістанемо. Треба, каже, скочити кудинебудь по сусідах і позичити драбину.

Радо-не-радо скочили місцеві до тітки Павлихи і принесли драбину. Тоді то вже і вдалося спустити м'яча на землю.

Отак, то за тим, то за сим, минуло 45 хвилин і суддя п. Рогалик, відсвистав перерву. Після перерви гра ще більше пожвавилась, прибрала на динаміці. Гостям немов би хто перцю насипав, просто двоються і трояться на грищі, а Климові ворота обстрілюють вже без милосердя.

В 15-тій хвилині другої половини Клим Цигарничка заплакав, як дитина і каже:

— Пропали ми, дядьку Охрїме! Ворог б'є нас на нашій власній території!

А тут, саме, капітан команди противника, Кирило Варениця, пробився крізь місцеву оборону і тягне з усієї сили на Климові ворота.

— Ого! — махнув рукою Клим Цигарничка. — Мій швагерко сольо-балянсе їде до мене в гості! Валїть мене, дядьку Охрїме, колом через плечі, бо мій швагерко — перший стрїлець району, ногу має певну! Голь сидить мурований!

— Нога — ногою, — каже дядьку Охрїм, симпатик клубу. — Нога ще півбїди. Ти дивись, небоже, щоб він тобі головою чого не затїяв, а нога, то вже моя річ. Не хотїв оце я, як сторонній глядач, втручатися в фізкультуру, але таки прийдеться. М'яч, харцизяки, пошили собі сталевий, на це і мужа не сяде, але не будь я Охрїм, коли я не пуцу оцього колика твому швагрові під ноги!

... Та в тїй хвилині трапилось щось несподіване, щось неймовірне... Це, власне, правду кажучи, був найбільш драматичний момент цілих змагань, вершок емоції! Бо не встиг Кирило Варениця під'їхати під Климові ворота, а дядьку Охрїм не вспїв розмахнутися, щоб пустити йому колика під ноги, як, нагло, на городі тїтки Павлихи затрїщав перелаз, зашумїла кукурудза, між публікою зчинився крик і вереск, дїтиська запищали, гуси загєгали, — і расовий, дволїтній бичок тїтки Павлихи, красої масти, симентальської породи, грізно і коротко порикуючи, влетїв на грище — без попереднього зголошення в судді, і, зі звїшеним лобом, блиснувши зайло слїпаками, копнувся просто на Кирила Вареницю.

Капітан Кирило Варениця, побачивши перед собою такого чотириноного бека із звїшеним лобом, з піною на храпі, із зачервонїлими, сердитими очима — просто,

можна сказати, спантеличився, не знаючи яке, супроти цього дикого факту, зайняти становище.

Тимчасом бичок тітки Павлихи зручним дриблінгом, послугуючись всіма чотирма ратицями, відібрав Кирилові м'яч з-під ніг, але при цьому так небезпечно зфавлював Кирила, що він, неборак, підлетів на півтори метра догори, а, опісля, посковзнувшись на коров'ячій купині (а ними місцевий стадіон був густо засіяний), заповорив носом у кротовиння і вже більше не піднявся аж до кінця гри. Суддя, пан Рогалик, очевидно, відсвистав фавль та вільний стріл для гостей; надбігає лівий лучник димайміхівців і гостро б'є на ворота. Бичок тітки Павлихи, симентальської породи, відбиває м'яч прекрасною головою, перекидає догори ногами лівого лучника, центру і ліве крило гостей, вибиває рогами м'яч на поле та подає до середини нападу місцевих. Місцеві, не в тім'я биті, швидко збагнувши положення, переводять блискучу комбінацію, „переїздять” поміч та оборону противника, їхній правий криловий гостро стріляє до середини, лівий криловий прецизійно подає до центри, центра прецизійно подає лівому лучникові, лівий лучник прецизійно стріляє, м'яч прецизійно летить, воротар Омелько Хруцик прецизійно боронить, а голь прецизійно сидить, як риба в сітці! . .

Бурхливі оплески рясним гомоном залили весь стадіон: 1:0 для місцевих! Добігає 45 хвилин. Суддя, п. Рогалик, дивиться на годинник і відсвистує кінець змагань. Перемога! Перемога!

III

На тому, що вгорі сказано, можна б, очевидно, цей скромний наш репортаж із дебрів у с. Закамарках за футбольне мистецтво Реп'яхівського району закінчити. Гости виграли заслужено, без усяких там „махльойків”, не при зеленому столику, а на грищі, по завзятій боротьбі, і про їхню перемогу не може бути жодних „але”...

Але, власне, гості, позбиравшись з важким трудом до купи, розтираючи потовчені боки, на превелике здивування місцевих спортових кіл, були зовсім протилежного погляду. Вони зараз таки зложили формальний протест на руки представника Окружного Спортивного Союзу п. Рогалика домагаючись не більше, не менше, як уневажнення змагань.

Ми одержали відпис протоколу з тих бурхливих змагань і можемо запізнити наших читачів і з тим протестом.

1. Гості взагалі протестують і засадничо виступають проти включення до складу дружини 12-го змагуна, що противиться міжнародній футбольній конвенції; зокрема гості протестують проти включення до складу дружини противника змагуна заграничної породи, який грає чотирма ногами, а рогами так сильно розбиває, що „най го ясний шляк трафить“! (цитуємо дослівно).

2. Як би навіть погодитися з тим, щоб у барвах команди с. Закамарки виступав на „беку“ бичок тітки Павлихи, то, власне, в цих фінальних змаганнях він ще не міг брати участі, бо не був формально затверджений Окружним Спортивним Союзом. (Принаймні не було цього проголошено в пресі).

3. Вимагається на майбутнє, щоб господарі перед змаганнями прочистили стадіон від коров'ячих залишків, бо в противному випадку, поминаючи всяку естетику, спортовий майдан перемінається в совганку, змагуни раз-у-раз падають і пламлять собі штанята, на які, чейже, весь народ складає національний податок.

Особливо пристрасно (вже не письмово, а усно) накинулись були гості на героя тих змагань і найкращого змагуна на грищі — бичка тітки Павлихи. Капітан команди Кирило Варениця заявив просто без обиняків,

що другим разом принесе з дому фльоберт і застрілить цього красого бика, як руду суку.

Але в обороні бичка виступила зараз правна його посідачка, тітка Павлиха, дуже поважна в селі газдиня, член Братства Доброї Смерти.

— Зась вам до мого бичка! — заявила рішуче тітка Павлиха. — Самисте собі, каже, напители біди, а тепер на бичка спихаєте. Повдягалися в червоні светри, гей опирі, та й гонять по оболоні! А мій бичок, аби здоровий, на Покрови буде йому два роки, страшенно не любить червоного, бо то червоні хотіли на контингент його взяти. І з того часу він не терпить на прохід всього, що закрашене на червоно.

Представник Окружного Спортового Союзу, пан Рогалик, ледве-ледве втихомирив розгарячковані уми.

— Я, панове, сказав цей представник, являюся на цьому терені, в півофіційному характері. Я, каже, міняю свій старий, але ще добрий плащ за масло, хоч можу теж, евентуально, заміняти за інший рід товщу, от, скажім, наприклад, за такий смалець. Я зроблю все можливе, щоб вияснити справу на черговому засіданні. Хоч, з другого боку, справа комплікується тим, що тут входять в гру ідеологічні моменти: бичок тітки Павлихи стоїть принципіально на ворожому становищі до III-го Інтернаціоналу, а його нинішній шляхетний відрух був спонуканий тим, що команда села Димайміхи виступила в зненавиджених населенням червоних кольорах. Все ж, як би до цього факту не підходить, я, каже, можу заміняти плащ і за солонину.

... Отак, покищо, заіснував такий факт, що футбольне мистецтво Реп'яхівського району ще остаточно не вирішене. Можливо відбудуться треті змагання без участі публіки і бичка-принципіяліста.

ПРОПАГАНДИВНА ПОЇЗДКА

I

Підготовчу роботу розгорнено кольосальну:

Влаштовано низку засідань, що мали наскрізь діловий характер.

Схвалено низку резолюцій, що мали наскрізь діловий характер.

Надруковано низку відозв, що мали наскрізь діловий характер.

Ухвалено:

„... відбути пропагандивну поїздку з нагоди „Свята Української Книжки” до села Закамарки, з відповідними рефератами і зразковою виставою книг”.

Доповідачі: завідувач культурно-освітнього відділу, проф. Смішний та секретар цього ж відділу, мгр. Барабан, пріли й умлівали п'ять тижнів студіюючи літературу і матеріали. — Врешті налягли на перо і вкресали дві основно-вичерпні доповіді:

Проф. Смішний — на тему: „Книжка в ретроспективно-історичному нарисі її розвитку від найдавніших часів по сьогодні”.

Мгр. Барабан — на тему: — „Книжка та активне сприймання нашої дійсності”.

... Гей, заграли „Мерседеси”, зацокотали „Ундервуди”! Минає день, ба й минає другий, а машиністки все пишуть та й пишуть! Столярі, склярі, не їдять, не п'ють, а все штудерні шафи з перегородками для зразкової виставки майструють! Панночки-гімназистки по-мистецьки

оформлені книги з золотими відтисками на хребтах для зразкової виставки підбирають! — Мистці-малярі на всіх кольорах веселки пропагандивні афіші розмальовують:

- ... Учітеся, брати мої!
- ... Книги — морська глибина!
- ... Любіть книжку!
- ... Шануйте книжку!
- ... Читайте книжку!
- ... Купуйте книжку!

Осінь була золота.

Журавлі кричали: кру, кру...

II

Приїхали.

Посідали.

Порозкладали папери.

Доповідали довго і речево.

Проф. Смішний доповідав дві з половиною години на тему: „Книжка в ретроспективно-історичному нарисі її розвитку від найдавніших часів по сьогодні”.

Всебічно промовляв професор:

Про єгипетські гієрогліфи і про династію Габсбургів...

Про „Остромирове Євангеліє” і про свої студентські часи.

Про „Енеїду” Котляревського і про Відень, місто вальчика, кохання та мрій...

Про те, скільки книг стеребили миші в підваллях „Просвіти” і про воєнні дії на східньому фронті...

Про 42-рядкову Біблію Гуттенберга і про рефлексії носових звуків в українській мові...

Мовляв — „Учітеся, брати мої”, а „Книги — морська глибина”.

... Всебічно промовляв професор.

Мгр. Барабан барабанив півтори години на тему: „Книжка та активне сприймання нашої дійсності”.

Полум'яно і завзято барабанив магістер! Запалювався!.. Вибухав!.. Горів!.. Палахкотів... Ми, мовляв, покажемо! Ми, мовляв, докажемо! Нас, мовляв, ніщо не спинить! Перед нами, мовляв, світле майбутнє!..

„Учітеся” — мовляв — брати мої”, а „Книги — морська глибина”...

... Полум'яно та завзято барабанив магістер!..

Люди сиділи і слухали.

Три з половиною години люди сиділи і слухали.

Врешті-решт люди порозходилися по хатах — за мішками. (Звичайно — деякі, що жили віддалік, на присілку, поприїздили підводами з великими драбинами та полукишками). Тісним вінцем оплів народ доповідачів. Проходу не дає. До автомашини не підпускає...

Доповідачі отетеріли!..

— В чому справа? — розпитують.

— А ми, рахувати, за книжками, — ввічливо пояснюють з гурту.

Доповідачі видивились один на одного. Остовпіли з дива...

— За якими книжками?..

— А то вже там, як ласка ваша... Може бути „Остромирове Євангеліє”, а може бути і „Пересопницьке”... І гієрогліфами не погордимо. Відомо ж перебирати годі. Не такі тепер часи, щоб перебирати!.. Великий оце в нас, нікуди правди діти, переднівок на книжки. Не переднівок, а просто голод. А ще тепер, після ваших рефератів, то, Господи, Твоя сила! Страшенне нарід розохотився читати! Вачите — он, люди возами позаїздили... Дайте хоч вагон книжок, — розхапають!

Доповідачі зниковіли, розгублено потупили очі в землю...

— Книжок немає, — промимрили стиха.

— Немає книжок! — застогнав народ навколо. — Людоньки, чусте, книжок немає! Панове, а це ж як?!

— А так, що немає. Передвоєнні запаси вичерпалися, а нові книжки друкуються в обмеженій кількості. Що появиться, зараз щезає. Паперу нестача... Та й всякі інші труднощі... Це ж війна, панове!

— Ми самі, от, ідучи сюди, думали у вас хоч декілька книжок для повітової бібліотеки дістати, — з відвертою щирістю з'ясував професор.

Люди збилися в купу, загомоніли, зашухукали, видимо — нараджувалися. Врешті вибрано окрему делегацію для переговорів, а саме: місцевого о. пароха, мужа довір'я і громадського старшину. Делегати повели доповідачів на бік, під повітку, і почали пертрактації:

— Панове, кажуть, ми розуміємо ваше становище. Поторгуватися завжди можна, це сьогодні річ щоденного порядку. Ми знаємо, як там, у вас, у місті... Тіснувато з продуктами... Ми за гроші не хочемо... Ми вам, кажуть, натураліями... — Відпустіть, майте милість, хоч піввагона книжок за продукти!

Тут уже доповідачам і терпець увірвався.

— Громадяни, гукають, чого це ви пристали? Немає книжок і край! Ви, хіба, що не розумієте?... — По-турецьки ж не говоримо!

Ну, звичайно, народ захвилювався, зайняв ворожу поставу. Почулись вигуки, погрози. Врешті кремезний юнак у вишиванці, — виліз на передок автомашини і каже:

— Друзі, каже, а це ж як? Провокація яка, чи що?... Панове кажуть — книжок немає... А тут, на самоході, хіба що? Полова?... Вісім новісіньких шаф із книгами, аж трицять, а вони — книжок немає!.. Не

підведете, панове! Не на таких натрапили! Якусь „зразкову виставку“ вигадали... Що це за дикі, большевицькі методи? З книжками возяться, як баба з парастасом, а тут народ без друкованого слова в'яне, як осінній лист! На очах видіє. — Друзі, я висуваю конкретну пропозицію: спорожнити всі шафи! Не пустити ні одної книжки з нашого села! Література — це скарб народу, а книги — морська глибина! За мною, друзі! До світла! До сонця!..

... Гей, як заворушеться народ! Як заклекоче грізним дев'ятим валом!.. Гей, як потиснуть хлопці, як припруть грудьми автомашину... Шах-шарах, трах-таррах! — затріщали дошки, забряжчало скло, і за хвилину зразкова виставка книжок припинила своє коротке існування...

Розлетілася на тріски!

... І в тую ж хвилину одне жалісне зідхання вихопилося з грудей юрби, один плач, одне ридання потрясло повітрям...

„Зразкова виставка“ виявилась великим „блефом“...

Виявилось, що в шафах, за скляними перегородками, замість книжок — лежали пустопорожні палітурки, з золотими відтисками на хребтах...

А книжки вам не було ні на лік!

III

В мрячному, чорному настрою верталися доповідачі з пропагандивної поїздки в обломаній автомашині...

Сумно скрипіли колеса:

... Учітеся, брати мої!

... — книги морська глибина...

Осінь була золота.

Журавлі кричали: кру, кру...

ЗЛОЩАСНИЙ РУКОПИС

Головний редактор Видавництва попросив до свого кабінету знаменитого літературознавця, д-ра Головенка, поклав перед ним на столі дебелий сувій поживклого паперу, записаний густо дрібним мачком по обох сторінках та перев'язаний шпагатом, і сказав:

— Дорогий докторе, наспіла оце до нас нова історична повість із старокняжої доби, під назвою „Ратищем просто в серце“. Приблизна вага цього скрипту два з половиною кілограми. Та, на жаль, це покищо тільки перший том повісти. Дальших шість томів обіцяє невтомний автор надсилати нам безперерійно у піврічних відступах часу, впродовж трьох років. Чи ви почуваете себе на силах, без шкоди для ваших очей, ваших нервів і взагалі для вашого здоров'я, взяти цей перший томище на рецензію?

Щире і добродушне обличчя знаменитого літературознавця прояснила весняна усмішка.

— Давайте, голубчику, давайте! Історична повість із старокняжої доби?! Прекрасно! Давайте нам таких повістей якнайбільше! Такі повісті йдуть у нас на вагу золота! Давайте! Я з радістю й повним задоволенням прочитаю... А хто ж автор, голубчику? Можна б знати, хто такий автор?

— Ім'я автора, покищо, не дуже відоме в нашій літературі, відповів головний редактор: це — Влас Хлібіденко, колишній управитель державного мастку в Цап'ячому Хуторі... Напевно — якийсь графоман...

— Гріх вам таке казати, голубчику! — палко перебив знаменитий літературознавець. — Ми іноді й не уявляємо собі, які блискучі таланти криються в нашій глухій провінції. Оця повість може стати дуже цінним вкладом у наше письменство, а її автор — може виявитись небуденним талантом. Давайте, голубчику, давайте!

І знаменитий літературознавець поквалпно, немов би лякаючись, що хтось другий може вхопити в нього з-під носа дорогоцінний рукопис, — взяв із стола сувій по-жовклого паперу, побіг до своєї кімнати, замкнувся на ключ і зараз же почав читати.

**

*

Доктор Головенко читав безперервно згаданий рукопис від 8-ої години ранку до 11-ої. Коли ж десь біля 11-ої години дівчина, що розносила чай із сахариною, після довгих зусиль добилася, врешті, до кімнати доктора, — знаменитий літературознавець був ще живий та здоровий і майже притомний, хоч уже всі зовнішні ознаки вказували на те, що з ним твориться щось погане. Завжди лагідне, усміхнене і привітне обличчя доктора було насуплене і захмарене, на щоках виступили хворобливі рум'яні, розгарячковані очі якомсь дивно й неспокійно перескакували з предмету на предмет, кидаючи навколо лиховісні вогні. Одна рука доктора нервово смикала короткого чуба, друга злісно термосила скрипт повісти „Ратищем просто в серце”.

— Чого? За чим? — сердито пробурчав знаменитий літературознавець, помітивши на дверях дівчину.

— Та я чай панові докторові принесла, — сказала дівчина.

— Що?! Чай? — заревів не своїм голосом доктор і зірвався з крісла. — Ти мені чай принесла?.. Тут, на 101-ій сторінці, дивись... читай — тут цілого вепра на рожні... на повільному вогні... ти розумієш?... цілого вепра смажать... а сало з нього кап-кап! — так і ка-

пас, а смажене м'ясо шкварчить... і приємний, соковитий запах лоскоче ніздрі. А ти мені — голий чай з сахариною?! Геть! Геть!

І знаменитий літературознавець вишкірив зуби, як первісна людина, підскачів до дівчини і вкусив її в руку, повище ліктя. Далі вхопив з підносу склянку з чаєм і тріпнув нею об долівку з такою силою, що скло розбризкалося і приліпилося до стелі.

На смерть перелякана дівчина з плачем і лементом побігла до кабінету головного редактора.

— Гвалт, Матко Божа, гвалт!!.. Пане редакторе, нещастя сталося! Пан доктор звар'ювали! Вони кусають, гей той пес!..

Головний редактор, не надумуючись ні хвилини, метнувся до кімнати доктора Головенка. За ним гурмою посунули всі інші співробітники Видавництва.

Але — запізнились...

Світоч рецензентів, корифей нашої критики, знаменитий літературознавець доктор Головенко лежав без душі на долівці, з чуприною, замоченою в калюжі розлитого чаю і не подавав уже найменших ознак життя.

Лікар, що прибіг до Видавництва за кілька хвилин, ствердив несподівану смерть від розриву серця.

**
*

Що ж було причиною наглої смерти доктора Головенка?

Судове слідство устійнило, понад усякі сумніви, що бідолашний доктор упав жертвою свого невдячного і дуже ризиковитого знання. Його вбив злочасний рукопис повісти „Ратищем просто в серце”. Ось декілька розділів того небезпечного твору:

Перший розділ: Князь засватав прекрасну княжну. Відбувається величний пир. З'їздиться хмара гостей. Заставляють безліч столів. У бездонних горлянках наших

предків — хоробрих русичів — щезають цілі гори пшеничних книшів, цілі стоси м'яса, всякають величезні бодні меду та запіканки.

Другий розділ: Князь одружується з прекрасною княжною. Справляють гучне весілля. Гості їдять і п'ють три тижні підряд. Відбуваються гомеричні сцени: хоробрі русичі з'їли стадо волів і випили ставок меду.

Третій розділ: Прекрасна княгиня родить первородного сина. З тієї радісної нагоди влаштовують великий бенкет. І знову: обжирство, пиятика без меж і кінця. (Яко же: „Веселіє Руси єсть пити”, — а при тому і їсти).

Четвертий розділ: Цим разом — трагічний випадок... Князь гине в двобою від ратища свого суперника. Небіжчикові справляють традиційний похорон, а після похорону — тризну, що триває десять днів. Учасники похорону так наїлися і напилися, що чимало з них зараз же на місці померло і їх поховали разом із померлим князем у спільному кургані. Щиро оплакуючи тих покійників, влаштовують ще одну тризну, що триває других десять днів, і т. д.

П'ятий розділ: До прекрасної княгині-вдови приїхав на зальоти князь-суперник (що вбив ратищем її чоловіка). З тієї нагоди влаштовують великі лови, і після ловів, як звичайно, величний бенкет. Завершенням цього розділу і одночасно показником морального занепаду автора та його сліпої ненависти до рецензента — є сцена, де змальовано, як учасники ловів смажать на повільному вогні кабана. Автор із справді катівським самозадоволенням до останніх подробиць описує, як цього товстезного представника свинського роду вбивають на рожені, як розпалюють під ним вогонь, як перші язички полум'я лижуть вепра, як одурманюючий соковитий запах смаженого м'яса завертівся в носі ловців, як перші білі

краплі гарячого сала скапують вниз, як ловці, ковтаючи слину, витягають ножі і кожний втинає собі довільний шматок смаженого м'яса вкупі з солониною...

... і, власне в цьому місці прийшла катастрофа!.. Автор повісти, правдоподібно професійний душолюб, досягнув своєї злочинної мети, скоріш як він цього сподівався: він затортурував бідолашного доктора вже наприкінці п'ятого розділу, а не — десятого, як це він собі був уплянував. Зголоднілий, нещасний літературознавець, що — за словами його дружини — пішов до праці натщесерце, а попередньої днини з'їв дуже скромний обід, — не пережив того хвилюючого опису смаження вепра на повільному вогні... Його замучене серце, що так любило світ, людей і красне письменство, що прощало найбільшу образу найгіршим ворогам, — навіть авторам із провінції — оте серце затріпалось, мов підстрелене, роздерлося надвос, як розірвана струна, і, віддавши останній акорд лютого болю, — замовкло навіки.

**
*

Похорон доктора Головенка, що відбувся за три дні по його смерті, був величезною маніфестацією всього літературного світу. З приводу цього похорону одна газета писала:

„... Трагічна смерть доктора Головенка — це для нас — робітників пера, грізна пересторога. Критики, редактори, рецензенти! Бийте на сполох! Організуйте самооборону! Асекуруйтеся на випадок смерти, яка може вас заскочити в кожній хвилині під час читання загрозливих для вашого життя рукописів! В єдності сила!..”

А на нагробному камені, на могилі покійника, вистиснено золотими буквами таку глибоку сентенцію:

„... і розцвіла б ти, українська літературо, як маків цвіт, коли б одні автори менше писали, а другі — більше їли”.

ДУМА ПРО СОЛОМ'ЯНІ ДУШІ

Ой, у славному-преславному городі Безухові то не ясне сонічко вставало, то не сурми-труби бойові заграли, то не хлопці-молодці, низові запорожці в похід виступали, — ой, то Голова Українського Комітету, Батько-Отаман завзятий, своїх співробітників, ясних соколів, на перше засідання скликав, наради відкривав, слово забирав і так до них промовляв:

— Ой, ви, хлопці-молодці, вірли сизокрилі, бунчуківі товариші мої вірні, осавули мої смілі, і ти, Представнице Жіноцтва, вірлице срібнопера, сизогорлице ти наша, — ой, будемо ж ми, пани-браття, широко крила розправляти, до соколиного льоту злітати, в Комітеті нашому народню роботу на повний хід пускати, Безухівську Паланку нашу організувати, села-хутори просвіщати, народові нашому всіми силами пособляти та порадоньку йому давати!

Сеє сказавши, Голова Комітету, отаман завзятий, та на ясного сокола, Організаційного Осавула, споглядає, словами до нього промовляє:

— Осавуле мій Організаційний, соколе ясний, орле сизокрилий, ой, високі ти студії заграничні маєш, на чужих язиках розмовляєш, патріотичнеє серце у грудях ховаєш, святою любов'ю до Неньки-України нашої горіш не згоряєш, по ночах не спиш, а все премудріє книги читаєш, про вікову трагедію українського народу гірку думу думаєш-гадаєш...

— Ой, пора ж тобі, пане-брате та до купи себе взяти, таланти свої закопані на деннеє світло витягати, любов

свою до України у щоденній праці виявляти, організованим життям Безухівської Паланки нашої керувати, молоді кадри вирощати, Установоньку нашу гідно наверх репрезентувати!

Сее сказавши, Голова Комітету, отаман завзятий, та на ясного сокола, Культурно-освітнього Осавула споглядає, словами до нього промовляє:

— Осавуле мій, Культурно-освітній, соколе ясний, орле сизокрилий, ой, високо ти Бояном віщим попід облаки думами-мріями літаєш, талан поетичний маєш, любовні й патріотичні віршики власною рукою і з власної пам'яті складаєш, порученими пакетами до всіх редакцій розсилаєш, сон із повік панам редакторам ізганяєш...

— Ой, пора ж тобі, пане-брате та із Музою розвід взяти, дорогого паперу канцелярського не псувати, над нещасними редакторами милосердя мати, ой, пора ж тобі, пане-брате, в канцелярії за бюрко сидати, пламенні реферати писати, надхненням словом народ до праці закликати, гуртки театральні, хори співальні організувати, народ наш український безупинно навчати-просвіщати!

Сее сказавши, Голова Комітету, отаман завзятий, на Фінансового Осавула, ясного сокола, споглядає, словами до нього промовляє:

— Осавуле мій, та й ще Фінансовий, соколе ясний, орле сизокрилий, ти в своїй лисій голові всю вищу й нижчу математику маєш, подвійну бухгалтерію знаєш, баянси складаєш, з цифрами, немов чародій, дивні-дива виправляєш, — ой, пора ж тобі, пане-брате, нашу касоньку під опіконьку взяти, вкладки інкасувати, для бідних студентів датки збирати, українських вдів, сиріт та інвалідів запомогами запомагати!

Сее сказавши, Голова Комітету, отаман завзятий, на Представницю Жіноцтва, вірлицю срібноперу, любо споглядає, словами до неї промовляє:

— Ой, ти, Представнице Жіноцтва, гожа панно, прекрасна трояндо, всіх ти нас, добрих козаків, пишною вродою дивуєш, станом тополиним і чорними бровами, немов чарами чаруєш, самі залицяння і шепти кохання довкола себе чуєш, — ой пора ж тобі дівчино-чарівниченько та й тії романси заперестати, на ляндраси-вихиляси начхати, ой, пора ж тобі, сестрице мила, слідами Великих Українок ступати, теє славнеє жіноцтво організувати, до невтомної праці для Неньки-України нашої його притягати!

Тую його мову панове осавули, соколи ясні, і Представниця Жіноцтва, вірлиця срібнопера, зачували, словами промовляли:

— Ой, не треба нам, Пане Отамане, та й двічі теє казати, як нам треба для Неньки-України нашої трудитись-працювати! Ой, будемо ж ми, Батьку-Отамане, раз на день їсти і раз на три доби спати, а всі наші сили, вєсь запал молодецький — Україні віддавати!

Сєє панове осавули, соколи ясні, і Представниця Жіноцтва, вірлиця срібнопера казали, золоті ключі до рук брали, двері канцелярій відмикали, писальні машини з футлярів витягали, за бюрка сідали, папери розкладали і з великим завзяттям на славу Комітету і на пожиток народу українського працювати починали.

.... Ой, по синьому морі та на білому камені, то не буйний орел гордо крилами махає, то Голова Комітету, отаман завзятий, по своєму кабінеті похожає, з радости руки затирає, своїх осавулів, соколів ясних, перед всім миром вихваляє, в їхньому запалі світле майбутнє українського народу нашого бистрим оком добачає...

... Ой, у славному-преславному городі Безухові то не чорная хмара небо вкрила, то не тучі громовії надтягали, то не вітри-заведії вовками-сіроманцями по ринку шугали, куряву збивали, жидівські халабуди вивертали,

— ой, то пани-осавули, соколи ясні, і Представниця Жіноцтва, вірлиця яснопера, і три неділеньки не посидівши на посадах, у кабінет Голови, Отамана завзятого, один наперед одного прибігали, до неба руки здіймали та всі в один голос із посад їх позвільняти молили-благали...

А що перший, Осавул Організаційний, ясний сокіл, виступає, словами промовляє:

— Прости мені, Батьку-Отамане, і ви, панове-молодці, Товариство чесне, гріх великий-непрощений перед народом українським і Всесвітньою Історією маю, на нужденній посаді осавула таланти свої блискучі витрачаю, свій великий інтелект на дрібну монету міняю, про своє післанництво забуваю, на глухій, забитій дошками провінції без високої політики, як без води рибонька, а билина без сонця в'яну-ісихаю!..

— Відпусти ж мене, Батьку-Отамане, із поля додому, ой буду ж я далі по ночах не спати, важенько зідхати, премудрії книги читати, над віковою трагедією українського народу розмишляти, мійого високого післанництва, мов ясної зіроньки з неба з тугою дождити-виглядати!

А що другий, Культурно-освітній Осавул тую його мову зачуває, словами промовляє:

— Прости мені, Батьку-Отамане, і ви, панове-молодці, Товариство чесне, ой, не буду ж я вам довгими промовами голови крутити, а буду я вам просто з моста щирію правдоньку говорити! А тую мізерну посадоньку в Комітеті я тому мусів узяти, що не встиг собі іншої, кращої посадоньки розпитати-розшукати. А тепера я тую лепську посадоньку в цукроварні маю, та й тобі, Батьку-Отамане, і вам, панове-молодці, Товариство чесне, доземно ся кланяю. Ой, піду ж я, панове-молодці, та й тую солодку посадоньку обіймати, ой, буду ж я, панове-молодці, та на бороду плювати, гірку свою долю козацьку — рафінадою цукрувати!

перештета
з
ПЕРЕШКОДАМИ

А що третій Осавул та й ще Фінансовий, ясний сокіл, тую мовоньку зачуває, словами промовляє:

— Прости мені, Батьку-Отамане, і ви, панове-молодці, Товариство чесне, ой, не сила ж моя для Неньки-України нашої трудитись-працювати, бо не сила на цій марній посадоньці кінців із кінцями пов'язати, діток моїх семеро, ясних соколят, прокормити, зодягати, до шкіл посилати. Ой, буду ж я, панове-молодці, про сімейку краще дбати — гальянтерійну крамницю відчиняти, у важкому лихолітті сам собі порадоньку давати!

А що четверта, Представниця Жіноцтва, вірлиця срібноопера тую їхню мову зачувала, словами промовляла:

— Прости мені, Батьку-Отамане, і ви, панове-молодці, Товариство чесне, ой, не буду ж я довше славному жіноцтву нашому проводити, а буду я, панове-молодці, за козаченька молодого, директорця золотого, заміж виходити, вірною дружиною та до віку йому служити!

Сес сказавши, Панове Осавули, соколи ясні, і Представниця Жіноцтва, вірлиця ясноопера, золоті ключі на полицю клали, писальні машини у футлярі ховали, папери складали, до шухляд замикали, Батькові-Отаманові доземно ся кланяли, Установоньку покидали...

Ой, на синьому морі та на білому камені то не гордий орел сумно крилами махає, то голова Рідної Установоньки, Батько-Отаман завзятий, сам один як палець по канцеляріях походжає, білі руки ламає, чуба скубе-вириває, солом'яний запал солом'яних душ українських — по-козацьки клене-проклинає...

ПЕРЕСЕЛЕННЯ З ПЕРЕШКОДАМИ

Це було в тій золотій добі нашого Запроторення, коли ще люди не ходили з Ді-Пі-картками, лише з „нотасами”, як не було ІРО тільки УНРРА, коли консерви валялися покотом і цигарок було вбрід, а проблема переселення лежала в пеленках. В пеленках то вона лежала, але вже поволі витягали її з них на денне світло. Та й вже тягались з нею, як баба з ступою по парляментях і всяких зборищах, уже й деякі сміхотворні проєкти схвалювали. Отож тоді саме, котроїсь-там днини, політичний втікач, Коля Козенко, прийшов до бараку помітно схвильований та й каже своєму братові, Сашці:

— Горе, братець, — каже. — Справа переселення за океан затормозилася і сіла на рафу потому, що корабельного тонажу не хватає. Брати нас беруть на вихватки, од щирої душі беруть, тільки от — реєстрових бруто тон чорт-ма! Виходить така катавазія, що зараз на рейді стоїть всього один паршивенький транспортовець, а він як закатає раз у місяць душ сотень п'ять, то більше і не думай, а тут же нашого запротореного брата сотень тисячів дві з лишком нараховують! Коли ж діло піде далі такими темпами, як досі, то ми і за сорок років не переселимось з Германії!

— За років сорок, дорогий мій дружок, може нам і поталанить, та тут вириває свіжа морока: коли розбудова української нації піде далі такими темпами, як досі, то через сорок років наплодиться по таборах ще яких

сто тисяч народу, — то що ж тоді тим американцям робити, хіба вічно так з нами возитись, чи яка бісова мама?

— Слухай мене, Сашенька, — сказав Коля після зрілої розваги. — Пускай вже там американці з усякими суходільними крисами голови собі морочать, а нам — треба знати честь-честю, ми ж бувшіі матроси Чорноморського червонопрапорного флота, ми повинні самотужки себе виручать! Давай, братець, втнемо таку штуку, що самі подбаємо про тонаж для нас обох та відправимось в Америку поза чергою. — Ну давай! —

... Співають по наших таборах пісеньку:

„Нас не злякає лявіна,
Ані Сагари піски —
Море нам по коліна,
А Міссісіпі по кістки!..”

Отак із нашими Козенками... Що їм там зони, кордони та всякі заборони!.. „Діду, село горить...” Втримай вітра в полі. Раз-раз, спакували хлопці чемоданчики, пішли на станцію, сіли в поїзд та й поїхали. Їхали, їхали, аж заїхали в Бремен. Покрутилися між руїнами, вже більше з привички, як із konieczности заглянули на чорний ринок, а там подались у пристань. Ходять, ходять, аж гульк — бачуть, на форвартері, стоїть закоренний розкішний транспортовець, ще й свіжо лякерований і під флагом, а який рудий шваб, у комбінезоні, гумовою кишкою палубу сполікує.

— Грюс Гот! Грюс Гот!.. Закурили та й розбалакались. І то так балакали завзято, аж у їх всіх трьох руки розболіли, бо наші хлопці по-німецьки кресали слабувато, а шваб по-нашому ні в зуб. Аж як пішли за якісь пачки та скрині, як присіли та як витягли з чемоданчика метер самогону, тоді вже розмова покотилась зовсім

гладко. Тоді рудий шваб виспівав усе, до чиста: що цей корабель називається „Робін Гуд”, 9000 БРТ поємности, саме стоїть на рейді, а відправляється завтра в 8 год. ранку, бере прямий курс на Нью-Йорк і везе додому здемобілізованих вояків хороброї III Американської Армії, що недавно так блискуче визволяла Німеччину з-під німецького гніту. Далі швабисько просльозився, признався, що він теж колишній матрос, служив гармашем при торпедних стрільнях, а тепер, мовляв, служить портовим помивачем.

Тоді наші хлопці йому кажуть: коли ти, брат, трохи грамотний в морському ремеслі, то напевно знаєш, що під баком є люка, в роді — комірчина, де переходять мотуззя, вакси, смаровила, тряпки, щітки та інше причаудалля. В такій люці міг би сміло заховатися один, а з бідою і два чоловіки, що хотіли б переселитися поза чергою, якби по-тихоньки, вечерком, їх туди запровадити і сховати... Ну, німак зразу церемонився, мовляв — це слизька справа, ду, лібер Готт! — за таке можуть його розстріляти, отак: пуф-паф! або й повісити на реї, а він має „фрав” і трос „кіндер”, але, що діло було між матросами, а консерви і цигарки теж мали свою реальну вимову, то, кінець-кінцем, домовилися, хоч і на міги.

В кожному разі, коли на другий день вранці загуdiv третій гудок і гордий та пишній „Робін Гуд”, з розвіяними прапорчиками, при звуках американського гимну, відбив від бременського порту, то крім приписаних пасажирів на чердаку — він ще мав двох під чердаком, про існування яких не знали ні капітан, ні перший офіцер, ні жадне інше корабельне начальство.

Зразу подорож відбувалася без перешкод, хоч і комірчина була з-біса тіснувата, без люмінатора і страшенно задихало тиром та терпентиною, а при коливанні кораблем завжди якась зараза летіла на голову; але

нашим новітнім Енеям було це байдуже, звикли ж до моряцького діла! Аж коло полудня, як пришкварило сонце, як розпеклися дошки і бляха, ов! тоді настала гірка година!.. Дихати нема чим, пити хочеться скажено, а в комірчині жара, ніби в крематорії. Поскидали хлопці одєжину, далі й пороздягалися до гола, та все дарма, така жара анатемська, що, просто, гинь!

Перший не втерпів молодший Сашка. Заломився на дусі:

— Дорогий дружок, не сила моя довше страждати, бо страшна жага мене мучить од вчорашнього перепоя! Води! — рисочку води, ради Бога, а ні, то вискочу за борт!

— Стривай, братець, — вмовляє його Колька, — потерпи хоч сутки, поки виїдемо на повне море, а то ще готові, іроди, завернути до порту і нас, штрафним порядком, репатріювати!

— Пускай репатріюють! Все одно помірати! Лізу на верх!

Отак і виліз Сашко перший, голий, як мати на світ привела, а замащений шміром, гей чортяка, а за ним, рад не рад, викарабкався Коля. Одне, що хлопці не забули зробити, то встромити в зуби „нотапаси“, а як лише опинилися на помості, замахали тими „нотапасами“ американцям перед носами і загукали в унісон:

— Ми ді-пі, ми габен пес, волєн фарєн нах Америка, да нікс афідавіт, нікс — давай назад, вайтер фарєн, гут Америка, окей!..

Ну, американцям лише подавай такі придибашки, бо це народ страшно ласий на всякі чудацтва. Як розкумекали в чому справа, то підняли такий окаянний рев, немов би надтягав „норд“, або яке торнадо. З радості та захоплення не знали, що з Козенками робити: цей тебе фотографує, той тиче в зуби гуму чи цигарку, одні тягнуть до лазні, другі до ресторану, ну, трохи тоді

хлопців не порозривали. А щоб начальство не знало, то зараз їх обмундирували: Сашці дали однострій з нашивками сержанта, а Кольці — трохи не капітана!

Аж тепер почалося для наших Енеїв щасливе й радісне життя! Та й чи взагалі можливо уявити собі більшу радість, чим на кораблі, яким вертаються додому демобілізовані вояки після переможної війни?.. Це був насправді „п'яний корабель", ба не тільки п'яний, але й понад міру галасливий: бенкетування, гульки, танці, тріскотіння джазу, диковинно-жалісливе виття негрів — гей би від болю зубів, не припинялися ні вдень, ні вночі.

Правду сказати — хлопці і не стямились, коли переплили океан, бо весь час ходили в похміллі, запаморочені від віскі. Аж коли „Робін Гуд" наблизився до Елліс-Айленд і з моря виринула величава Статуя Свободи, тоді наші Енеї трохи опритомніли та протверезилися і то з переляку, бо їм чомусь привиділося, що це пам'ятник Леніна з простягнутим угору пальцем... А вже у нюйорській пристані — Боже кріпкий! — тут, хіба, можна було дістати мотилиці!.. Непроглядне море народу загатило надбережну, як би два океани збилися до купи, здавалося вся Америка вилягла зустрічати славетних переможців. Скрізь прапори, транспаренти, квіти, фотографі, оркестри гримлять, артилерія гатить почесні сальви, народ шаліє, вітає, а вже жіноцтво трохи зо шкури не вилазить!

— Оце, братець, вітання, так вітання, хай йому грець! — кричить зворушений Колька. — Сашенька, ти бачиш який парадний прийом влаштували нам чортові плютократи?

Але розохочений Сашка нічого не чув, ні не бачив, лише репетував на ціле горло:

— Урра!

А на сушу, то їх дівчата просто на руках знесли! Одна міса, краща від другої, хватала тебе в обійми, розці-

ловувала накрашеними вустоньками, обтикала квітами і передавала другій, а та друга третій і так перейшли хлопці через бо-зна скільки солодких обіймів, аж диво, що жадному ребра не потріскали, тільки всі поцілунки повідбивалися їм на щоках.

Та, згодом, все якось втихомирилось, вмовкли оркестри, крики та віватування, хмара самоходів і автобусів, навантажених народом, рушила з пристані в місто, надбережна раптом спорожніла, лише наші Козенки стояли далі ні в сих, ні в тих, з глупими, беспорядними мінами, дарма, що вигляд мали наскрізь бойовий, бо ж на них були мундири з відзнаками сержанта і капітана! До того ж хлопці не надто впевнено трималися на ногах, і немов тільки для того, щоб закоротитися на тому непевному континенті та знайти на ньому якусь зачіпну точку, вони конвульсійно, з усієї сили, притискали до грудей величезні букети квітів...

— Ну й цирк! — сказав нарешті Коля, почувавши потилицю. Зразу з парадю тебе зустрічають, з квітами і поцілуями, а потім залишать напризволяще, ніби гоголого в терні... Куди ж його, братаць, тепер нам іти? До кого вдатися за приютом?

— Давай прямо! — махнув рукою Сашко.

Але „прямо” йти було їм не під силу, бо, сіроми, спотикалися й перевалювались з „бек-борду” на „што-єр-борд”: розгойдавшись на кораблі, не могли тепер прийти до рівноваги. Вони блукали-блукали, таскаючи далі наперед себе оберемки квітів, кудись, проміж портові склади, доки та провулки, аж забрели в парк, чи сквер такий, де росли дерева й рясніла мурава. На цю мураву склали свої втомлені, скитальські кості, а китиці квітів уткнули під голову і захропіли.

Славно спали хлопці, довго, твердо, по-козацьки. Були б спали ще довше, аж Мілітарна Поліція сон їм перебила...

Ну, розмова з емпістами була коротка: хлопці показали „нотапаси“, емпісти сказали: — окей! — і попросили сісти в „джіпа“. З зустрічі з представниками військової служби безпеки наші Енеї незвичайно зраділи. Іншим разом може і рвали б перед ними на зламану голову, тепера ж — привітали їх, як рідних і з радощів трохи їм на шиях не повисли!

— Отак, братець, — сказав Коля, підсаджуючи Сашку в „джіпа“. — Всі про нас забули, всі нас відцуралися, одна лише Ем-Пі пам'ятає! Ну, й слава Богу: куди ти не поїхав би, а все якась рідна душа тебе відпитає!

На команді справу скоро з'ясували. Втім — хлопці нічого не таїли, сказали урядовцям істинну правду: звідки в них американські однострої й відтиски поцілунків американських красунь на лицях, як опинилися в парку, на траві, і, взагалі, як опинилися в Америці.

Урядовці все те слухали, привітливо всміхалися та казали: „окей“!

Проте, хоч все було ніби „окей“, то після переслухання обох братчиків приперли на ніч в околודок, а рано вранці, під сильною вартою, відставили до порту, і тим самим „Робін Гудом“, що з такою парадом привіз їх до Америки, — відшупасували назад до Європи!..

Привела їх варта до табору та й питає:

— Це ваші, — каже, — люди?

— Наші! — гукає командант, — звісно, що наші: Коля і Саша Козенки, п'ятий бльок, десята комната. А що, знову щось наброїли?

— Нічого не наброїли, лише завчасно переселилися. Беріть собі їх і поза чергою до Америки не пускайте!

... А коли вже наші мандрівники, після всіх пригод, опинилися в бараці і з насолодою простяглися на своїх лежанках, —тоді Колька сказав Сашці:

— От, ми дураки, братець: в Америці, кажеться, буля, а Трюмана не бачили!

СЛІДАМИ ЧУМАКА МАМАЯ

Один із наших переселенців, що виїхав одним із перших транспортів до одної полуднево-американської республіки, написав до одного з своїх друзів, який перебуває ще в одному з Ді-Пі таборів — такого листа:

... І так, Дорогий Друже, я напивав собі нову батьківщину. Не дають нам вороги лукаві збудувати державу на власній землі, то ми тепер скрізь, по всьому світу будемо закладати Україну. Гадаю, що небавком, коли всі жиди згуртуються в Палестині, ми, українці, займемо в світі їхнє місце, як вічні скитальці та мандрівники.

Правду Тобі сказати — я сам того не певен, куди нас завезли — до Уругваю, Парагваю, чи до якої, прости Господи, Патагонії. Тут, милий Брате, нічого не второпаш у тій гемонській джунглі, ніде не видно орієнтаційних таблиць чи дороговказів, куди глянь — споконвічний праліс, у якому ще людська рука ноги не поставила. А в тому пралісі звідусіль чатують на Твою бідну, скитальську душу всякі тропікальні язви. А вже найгірше дошкулюють кокосові горіхи, що гойдаються на пальмах, а кожний завбільшки буханки хліба. Ота зараза гірша від бомби, бо перед бомбардуванням хоча сирена завила для остороги, а такий дідько летить тобі на голову без жадного попередження. Та ще добре, що ми, в основному, народ твердолобий і нам то фук, але хто має м'яке, чи розм'якшене тім'я, хай таки сюди не пхаться, бо січка з голови! А вже, скажім, всяке гаддя не таке загрозливе для здоров'я. Передучора, на той при-

клад, триметровий боа-інтролігатор вкусив був у литку тету Язичинську, і що ти подумав би: розтріскало гада в четверо! Москіти не такі страшні, я не проміняв би 10 москітів за одну порядну таборову блощицю. А втім на москітів, скорпіонів та всяку іншу їдовиту нечисть ми тут винайшли знаменитий протизасіб — стерту на табаку сумішку „гафферфльокенів” із соєю. Розтрясеш денебудь пучку цього „пульверу” — і вся комашня гине на пні в промірі півтори кілометра надовкола. Та й сама природа, точніше — рістня, не така вже ласкава для Тебе і гостинна, як наша, рідна: присядеш денебудь за кущем, за приватною потребою, то мусиш добре пантувати, щоб не настромитися на якого кактуса!

А вже з мавпами — то справжня морока! Мавпа — звір капосний і сильно злодійкуватий. Ти уяви собі, Милий Брате, яку штуку підвели нам бісові опудала!..

Попрала дружина білизну та й розвісила на бамбусових тичках, щоб пересохла. А що було саме полудне і жара бухала, як із крематорійної печі, вся наша челядь полізла в холодок і кропнула собі хропака. Само собою — за розвішену білизну тутечки, під екватором, у серці дівичого пралісу, ми були безпечні і певні, що її ніхто не заіванить, як, непричком, зі стриху, чи з шнурків на таборовому подвір'ї. Нараз будить мене такий несамовий писк і вереск, якби сто свиней і двісті чортів жерлися і кусалися всуміш. Зривасьмо, протираємо очі — Господи — Батьку! — А наша білизна, наші сорочки, юбки, гальки і підштанки дістали руки й ноги і опинилися вже на верховіттях пальм!

А то надлетіла хмарою мавп'яча сарана, розхапала нашу білизну і навтеки! Одна мавпа одягнулась в піджаму тети Язичинської, так, що декому з нас могло здаватися, що це наша тета видряпалася на вершок пальми і виправляє тамечки всякі непристойні герці... А інша якась бородата потвора, немов би обер-мавпа над цілою

чередою, затягнула мою вишивану сорочку, в якій я ще на першу еміграцію втікав, затягнула, шельма, та й парадус, ще й дурні міни робить, ніби кепкус з мене в живі очі!.. Тут нам, Милий Брате, і сміх, і плач при купі; білизна тут, у Патагонії, це ж тобі не фунт ізюму, тут таких фантів не zorganizуєш, ні в Суспільній Опіці не виканючиш!.. На щастя надійшов наречений моєї дочки Галі, пан магістер Булька, вчений чоловік, що покінчив школи. Він бистро збагнув вагу ситуації в повній її наготі, гаркнув пару слів по-еспанському, і, що Ти подумав би! — чортові страшидла віддали нам усе наше шмаття, тільки Гальчин хвартушок десь пропав. От що значить знання чужих мов на еміграції!

Отакі то, бачиш, трапляються в нас придибашки. Але, в загальному, життя можливе і подекуди зовсім пристойне. Питаєш, чи варто сюди їхати?.. Раджу Тобі по-щирості — їдь! Але, на милий Біг, — не забудь привезти мені кусень мідяної рурки і, по змозі, якнайбільше порожніх бляшанок із консервів!.. Бачиш, тут, у нас, в Патагонії, чи як її там, вдосталь усякого добра, цілі могили хлібних овочів, бананів, кокосів і всяких інших ананасів, вони валяються, гниють і їдуть внівець, бо місцева людність стоїть ще на низькому культурному ступні і не вміє використати як слід природних багатств країни. Ми обидва з моїм майбутнім зятем, паном магістром Булькою, йдучи слідами всіх визначних піонерів поступу та цивілізаторів, уважаємо справою нашої честі просвітити незрячих тубільців і тому хочемо конче навчити їх робити самогон. Я вже придбав усе потрібне — котел, бочки, черпак, жінки зроблять заквашку, але як роздобути в дівичому пралісі мідяну рурку?.. Як Ти мені її привезеш, так із два метри, то тим самим посунеш нашу цивілізаційну місію двісті кілометрів наперед.

А з тими бляшаними коробками така справа: тутешні уродженці, індіани, караїби, чи як їх там звати,

це народ вельми шикарний, що незвичайно любить-ся у всяких прикрасах та оздобах.

Всі елегантні пані і панове залюбки перетикають собі носи трицалевими цвяхами, а на вуха, губи і боро-ди насилкують металеві кільця, вістря з риби і тим подіб-ну галянтерію. Ми обидва з моїм майбутнім зятем, паном магістром Булькою, повели між ними роз'яснювальну роботу, і в короткому часі переконали їх, що всі їхні оз-доби йдуть в розріз із духом нової моди і що згідно з мо-дерними фасонами найкраща прикраса — це кольорова бляшанка з американської консерви!

І справді — у нас тепер бляшанка з консерви — це найновіший крик моди, чар елеганції! Місцеві красу-ні і їх приклонники день і ніч облягають нашу садибу, благають порожніх бляшанок, а взаміну таскають нам до хати оберемки артикулів широкого вжитку, як от м'ясиво, шкури, борошно, рибу. Особливим попитом вті-шаються коробки з сардинок по 6 унцій, бо їх жіноцтво насилює на вуха — ніби то такі сережки. Натомість ту-тешні джентелмени носять однолітрові бляшані баньки з джусу, ніби циліндри, тільки, що без крисів. А вже намиста із старих, заржавілих жилеток, то йдуть, просто, на вагу золота. Ти, милий Брате, лише збирай та мага-зинуй таке барахло, а як прийде Тобі пора їхати за мо-ре, то бери хоч з половину корабля, зробиш кокосовий інтерес! А чого будемо церемонитись, треба чарувати темну масу, минулися ті часи, коли то всякі чужі п'явки, гицлі і дурисвіти сиділи на спині нашому бідному дядь-кові, наживалися його працею ще й глумилися з нього і кілки на голові йому тесали. Тепер ми відіб'ємо собі нашу національну кривду, хоч на караїбах!

Жду на Тебе, на мідяну рурку і на порожні бляшан-ки!

НЕДОРУЧЕНИЙ ДАРУНОК

В кімнаті ч. 3 дев'ятого бльоку, за словами поета, „з журбою радість обнялась”: один із мешканців кімнати, пан Микита Посмітюх, від'їздив завтрішнім транспортом на дроворубні роботи в Канаду, а решта співпроживаючих прощали його на від'їздному невибагливим, але гідним бенкетом.

Після вступного „полоскання зубів” ароматичною „овочівкою” забрала слово пані Варвара Підпенька, що виступала на бенкеті в характері господині — завідуючої їстивною частиною імпрези і з тієї нагоди займала за столом почесне місце, розсівшись достойно і широко аж на двох табуретках.

— Так-то, так, пане Микитуню! — сказала вона, просльозившись. — Ви, молоді, сильні, здорові, їдете за ріки-моря, у світ заочі, а що ж буде з нами старими, кволими та немічними?

— Всіх до крематорія! — безапеляційно вирішив складне питання залишенців Семен Іванович Фуфайка, колишній в'язень німецьких концтаборів, якому ще й досі не затерлися в уяві жахливі привиди крематоріїв. До речі — Семен Іванович не був мешканцем 3-ої кімнати і, взагалі, дев'ятого бльоку, за те ж, як головний доставець гарячих трунків, був прошений, сказати б — з уряду на всі весілля, хрестини і тому подібні трактamenti, так, що згодом придбав собі навіть ім'я „таборового кума”.

— Ваша правда, пане Фуфайка! — вела річ пані Варвара. — Молодих собі повибирали, як родзинки з

колача, а нас, німечних, на шмельць! Отак з нами зробили, як з тою, перепрошуючи вас, консервою: все смачне з середини вижолобили та з'їли, а порожню шабатурку — на сміття! А так хотілося б мені побачити ту Америку! І не повірили б ви, саме, для чого? Звісно — не для розкошів та мастків, куди там уже мені до розкошів на старості літ! Та хотілося б мені конче поладнати там, в Америці, один важний справунок. Хотілося б мені побачити на власні очі оту... як її..., Влодзю, як називається тая з двома зубами спереду?..

— Пані Рузвелт! — відповів із кутка приймачок Влодзьо-сирітка, учень 2-ої кляси гімназії і пластуначник після першої проби. Влодзьо-сирітка, як і личить пластунові, не брав активної участі в п'яному бенкетуванні, а сидів собі осторонь, гриз „канапки” і клеїв поштові марки до альбому. Лише час до часу відгукувався на питання, які ставила йому в сумнівних квестіях пані Варвара.

— Отож то, пані Рузвелтиха. Вздріти на власні очі тую шляхетну особу — це моя сон-мрія! Як би так мені Бог дозволив її побачити, то я по руках її цілувала б та все дякувала б їй за те, що вона нас, бідних дити-стик, не видала на поталу і так мужньо обороняла перед ворогами. Ге-ге, то не штука, що тепер світ розкусив большевиків, що то вони за зіленько, і нам уже обух над головою не висить, але був такий час, що не один демократ радий був нас продати за 30 срібняків, як Юда Ісуса Христа, — а вона вперлася на своєму і сказала: ні! Не дам їх тому кальвінові на люті тортури, бо це мої діти, бо я їх люблю і за ними в огонь скочу. А коли ви їх прогандлюєте, то я сама влізу до худоб'ячого вагону і поїду з ними на Сибір! І що ви подумали б: американці налякалися і загальмували примусову репатріацію!

— Репатріацію, поправив із кутка Влодзьо-сирітка.

— Не Мокрину, а доктрину, — поправив із кутка Влодзьо-сирітка.

— Мокрина, чи Дарина, все одно шельма-баба, опутала неборака так, що він уже сам не знає, що творить і що робить! . . .

. . . . Отак, то за сим, то за тим, і прощальний бенкет на честь пана Микити Посмітюха, переплітаний культурною гутіркою, а далі щиро-патріотичними піснями, протягнувся далеко поза північ. І це справді якийсь фатальний збіг обставин, що вечірка, яка весь час стояла на такому товариському ступені, на другий день вранці знайшла свій епілог на станиці таборової поліції . . .

Бо, власне, на другий день вранці, коли пані Варвара ліквідувала рештки вчорашнього прийняття й приводила до порядку кімнату, виявилось, що з кюфра канув, як камінь у воду, комплект народної ноші, призначений в дарунок пані Рузвелт, а на додаток пропав із стола будильник марки „Докса” . . .

— Харцизи! Недолюдки! — ремствувала пані Варвара, а її голосок розходився по всіх залах і коридорах. — Зроби їм баль, дай їм їсти-пити, а вони за те останню вереньку з-під тебе витягнуть! Та коли б хоч знаття котрий гаспид так важко мене скривдив: цей Посмітюх чи тая Фуфайка? . . .

Як у всіх сумнівних випадках, так і тепер став пані Варварі в пригоді неоцінений Влодзьо-сирітка. Вийшло на яву, що, завжди кмітливий і бистрий пластун не лише гриз „канапки” та ліпив поштові марки, але вряди-годи — позирав на деякі підозрілі рухи гостей, і в одному моменті запримітив, як наш свіжоспечений канадієць в самому розгарі політичної дискусії, всунув щось крадьки за пазуху, яка потім сильно була „віддулася” . . .

— Так, це він бухнув стрій і будильник! — загомоніла пані Варвара і, не гаючи часу, підняла відповідні кроки.

Зміцнена стежа таборової поліції, очолена самим паном командантом, затримала пана Посмітюха саме в той зворушливий момент, коли він, із сльозами в очах, розцілювався з друзями та знайомими і вантажив на самохід свої скромні, скитальські статки.

— Хвилинка! — службово підняв руку пан командант. — Ану, дозвольте нам, пане Посмітюх, ще раз, на прощання, заглянути до ваших валізок.

Очевидно на таке діктум пан Посмітюх спалахнув святим обуренням:

— Панове, ніби що це за гранда? Звідки на мене впало таке погане підозріння?! Справді, так тільки може зробити українська поліція! Неповинно напастувати чоловіка, в такій драматичній хвилині, коли він на віки вічні покидає рідний табір, їде в світ за очі, далеко віденьки-України...

Та тоді, серед такої напруженої ситуації, раптом в одній валізі так щось затріщало, що налякані поліцаї повідскакували на боки!

— Прошу пані! Наш будильник дзвонить! — тріюмфально зарепетував Влодзьо-сирітка, а пані Варвара з радості трохи не обімліла.

— Еге ж, не мала, зараза, коли задзвонити, аж тепер... — зрезигновано махнув рукою пан Микита Посмітюх і вже навіть не пробував протестувати, коли поліцейсти вивантажили з авта його багаж і понесли на станицю...

А там, звичайна річ, в одній з валізок знайшовся не тільки будильник, але й сорочка з надтичкою, і квартушок з крайкою, і мережана хусточка. Пан Посмітюх притомно тлумачився під час переслухання, що він хотів зробити прислугу пані Варварі і взяв ці речі з собою до Канади, щоб їх потім по-сусідству передати в дарунок пані Рузвелт. Не вмів лише якось пояснити, кому був призначений в подарунок будильник марки „Докса”...

РЕВНИЙ ЛИСТОНОША

Пан начальник Уряду Праці ще раз прочитав заяву, ще раз подивився на прохача, потер долонею бороду і спитав:

— Гм!.. То ви, шановний добродію, бажаєте посаду таборового листоноші?

— Еге, еге, як би так можна просити.

— А можна знати, чим ви займалися раніше?

— Ну..., так, переважно, я працював у купецтві і трохи в кооперації... Зразу, правда, мав свою власну крамницю, потім перейшов до кооперації, опісля знову мав свій бізнес і ще раз перейшов до кооперації...

— Гм!.. То, може, згідно законові чергування, по-пробуєте ще раз взятися до власного бізнесу?.. Гадаю — це, навіть, буде значно поплатніше зайняття і більше для вас відповідне, бо ж ви старша віком людина, а знаєте, як то є з поштарським ремеслом? Поштар мусить бути завжди в русі, вічно на ногах...

— Ні, ні, пане начальнику, мене нічого не відстрашить, — ні утяжлива праця, ні низька заробітна платня, я — на все рішений, на все готовий! Бо треба вам знати, пане начальнику, що я посвятив себе поштарському фахові, я склав собі обітницю, що як довго вистане мені сил та здоров'я, я нічим іншим не буду займатися, лише розношенням листів!

— Гм!.. Цікаво...

— Еге, еге! Якщо ласкаво зволите вислухати мене, я вам розкажу в яких обставинах це трапилось.

— Ну, прошу, розкажіть. —

— Пане начальнику, це було зараз після Гітлерової капітуляції. Ми з дружиною сиділи в одній місцевості на пограниччі Австрії й Баварії, а гніздилися ген, високо, на полонині, в такій кошарі, чи колибі, яку нам „бавор” піднаймав за одну місячну „раужеркарту”. Жили ми дуже бідно і майже примірали голодом, бо хоч і сяка-така копійчина коло мене колотилася, то це був час, коли марка втратила свою вартість і німаки за гроші нічого не продавали. Що нас тоді врятувало від голодної смерти — це „штамгеріхти” і конина.

Сидимо так раз у нашій колибі і догризаємо останню цілушку хліба, а тут прибігає землячок, що жив у сусідстві та й гукає:

— Що ж це ви, кохані панство, так сидите і нікуди носа не висувасте? Ви не бачите, що на світі діється?

— А що ж воно там діється? — питаємо.

— Як то — що?.. Кругом настала демократія! Вся служба втекла, жадної влади немає, а на станції — зарваниця! Німаки вкупі з нашими авслендерами розбили два поїзди і розтаскують добро міхами! Тютюн, консерви, риж, коняки — чого душа забажає! Раджу вам, кохані панство, йдіть за добрим прикладом і поквалтеся, щоб не було запізно.

... Гм!.. Що тут можна радити, чи не радити, це ж очевидна справа, що таку оказію гріх прогавити! Заметушилися ми з дружиною, позичили в господаря візок і три мішки з картоплі і давай перти навперейми до села! Так що ж!.. Ми обоє вже люди в літах, куди нам до такого спорту, а то ще було напровесні, під ногами потопа, а тут — усе згори, все стрімко, ну, поки ми скотилися з нашої полонини, поки приволіклися в село, то попріли, як руді миші й язики на бороду повивалювали. Прибігаємо на станцію, — а там тихо, пусто, якби мітлюю вимів! На рейках — порозбивані вагони, скрізь валяються поломані скриньки й коробки, подерті міхи —

але людей ні живого духа. Кидаюся до одного вагону, — ага! — і слід застиг по всьому, скрізь порожнісінько, все вичистили й розхапали вражі душі, лише розтрушена мука, риж і горох та порожні бляшанки по консервах показують, де була яка хапатня.

— Ну, скажіть, пане начальнику, як би ви так були на нашому місці, чи і вам не краялося б серце з гор'я і розпуки, що інші, ось, наликалися та нятягали всього досхочу, а ви фатигувалися такий далекий світ, перли останками сил — і надаремне!.. Кажу вам, пане начальнику, ми обоє з дружиною, рахувати, старші люди, а тоді заплакали, як малі діти над нашою недолею... А посідали ми плакати якраз під розбитий поштовий вагон, то з нього хтось повикидав усю пошту. Так то я плачу, пане начальнику, проливаю ревні сльози, аж бачу — а мої сльози капають на розірваний лист, з якого наставилась стрічка „райземарок"... І в той момент наступило в моїй голові немов би якесь прояснення, якби саме Провидіння осінило мій розум! Я вхопив другий лист, розпечатав — а з нього знову висунулись „райземарки", ще й десять марок грішми!.. Те саме з третім, п'ятим, десятим!..

— Михайлинко! — гукаю тоді моїй дружині, — пакуймо пошту в міхи і то раз-два!

— Ну, моя дружина вмить зміркувала що, куди і до чого, довго ми тоді часу не гаяли, напакували акуратно три міхи листів, навантажили на візок і — вїо! — до дому. А ввечері — замкнулися в нашій колибі, прислонили вікно, засвітили каганчик і давай ліквідувати пошту... Пане начальнику, може ви колись бували по наших селах і мали нагоду приглянутися, як то хлопці та дівчата сходяться вечорами луццати кукурудзу?..Отакі „вечерниці" влаштували ми собі з дружиною. Щось три вечорі підряд луццали й теребили нашу пошту, а що я людина практична і звик жити з олівцем в руці, то ще

потрудився настільки, що докладно порахував, що ми тоді випатрошили 3.549 листів! А майже в кожному щось було, як не „райземарки” на хліб, масло, чи цукор, то хоч пару „райхсмарок”, бо ця пошта їхала (і вже не доїхала) на східний фронт, а в німачні до кінця війни був такий звичай, що коли рідня писала до вояка листа, то завжди щось до нього втикала. Деякі листи були навіть дуже зворушливі, ми собі їх потім перечеитували, бо і так нудились смертельно і не мали нічого до роботи. Пригадую, як нині, якась жінка писала до чоловіка, що служив при „штурмгешіцах”: „Посилаю Тоді, Дорогий Гансе, картки на хліб і ковбасу зашпаровані з нашого місячного пайка, віднімаю з уст собі і дітям, а Тобі шлю, бо Ти напевно в гіршій біді від нас, вони Тобі придадуться...” Ну, що ж, годі, вони вже йому не придалися, тільки нам, о! — на тих листах, пане начальнику, ми тоді добре поживилися! Про гроші — і не згадую, гроші — пустяки, та найважливіше були ці дорожочінні „райземарки”, за які ви могли тоді все купити і які ще були дійсні два місяці часу. Ми жили на ці картки, як бомки аж до приходу американців та й ще поробили запаси харчів на пів-року!.. І тому я щиро та з рукою на серці можу сьогодні сказати, що це був — чудесний випадок, що це, відай, вищі сили простягнули нам тоді помічну руку і не дали пропасти. І тоді, саме, я склав цей урочистий обіт: доки мого життя і сил, не дивлячись на зиск, чи заплату, єдиним моїм званням буде звання листоноші, і то не так для заробітку, як за покуту, за те, що я тоді розпечатав і спорожнив 3.549 чужих листів!.. Як досі — я чесно і совісно виконував свій обіт: до цих пір я вже побував у 12-ти таборах і всюди сповняв службу листоноші. І коли мене тепер призначили мешканцем вашого табору, я вже заздалегідь лелівав у серці надію, що і тут ця служба опиниться в моїх руках!

Ревний листоноша скінчив свою розповідь, витягнув зелену, коміську хустинку та повтирав скроплене потім чоло і вологі від зворушення очі.

Пан начальник в задумі потер бороду:

— Гм!.. Ну, гаразд. Напевно обіцяти вам не можу, що вона справді опиниться в ваших руках, але загляньте так за пару днів.

— Сердечно дякую, пане начальнику, і глибоко зобов'язаний! — — —

... А коли прохач, згинаючись в поклонах, щез поза дверима, пан начальник подиктував секретарці:

— Панно Неллі, допишіть там, на заяві: „Прохачеві відмовлено”.

— Тааак? — здивувалася панна Неллі і високо підняла підмальовані брови.

— А так, так!.. Бо то ніколи не можна бути певним, що людину, яка розпечатала 3.549 чужих листів, не скортить колись розпечатати 3.550-ий.

МАЙЖЕ КРИМІНАЛЬНА ІСТОРІЯ

Поліцист Іван Нерухливий виструнився перед паном командантом Таборової Поліції, вп'ялив у нього визвірені очі, якби хотів проковтнути свого зверхника і службово звітував:

— Пане команданте, голошу слухняно жи маю вам щось дуже важне сказати!

— Ну?

— Пан радник Шишка — злодій!

— Що, що?..

— Кажу, жи пан радник Шишка злодій. Вони крадуть!

— Що крадуть?

— Зеленину друть на грядках... Салату, редьківцю, ци там різнородну тримбульку, на що попадуть.

Пан командант схопився з крісла, звичним рухом підтягнув ремінь, якого й так не обтяжувала жадна пальна зброя і зразу накрив поліциста мокрим рядном:

— Нерухливий, чи ви з дуба впали? Пан радник Шишка, така висока фігура — голова Таборового Суду — обкрадає грядки? Говорите кат-зна що! Спочинь!

Поліцист відставив копито на „спочинь” і безрадно розложив руки:

— Пане команданте, жи вони фігура, це я дуже добре знаю, але що злодій то я теж можу присягнути. Я їх спіймав на гарячому.

— Справді?

— А бим сконав!

— Подайте факти!

— Вже даю, пане команданте!.. Отож стою вчора на варті біля магазину Суспільної Опіки та й так, зразу, нічого собі, ніби — все в порядку. Десь так, по одинадцятій, Пилипко, що мав службу при вході, замкнув браму, потім ще гімназистки трохи гзилися з студентами, потім театральники верталися з проби, а під сороківкою грали на патефоні, а далі все втишилося. Коло півночі, стало мене гей би злегенька морити на сон, та я зараз припімнув собі, що я в службі, скурив одну цигарку з „динаміту” і зразу дрімота відпала!

— Ну, ну, — перебив його на тому слові командант. — Не дуже то я хочу вірити, щоб вона так зразу від вас відступила. Вже я вас знаю, сонні лицарі, вам не першина на службі спати!

— А бим сконав, щом не спав! — закликався ревний сторож публічної безпеки. — А коли, навіть, непричком, і задрімав, то хіба так, гей той комар, на чверть секунди. — Аж чую — коло третьої брами першого бльоку немов би хтось чалапнув! Потім якесь куце, грубе, в довгій опанчі, висунулось з брами, звітрило повітря, як той дик, зиркнуло сюди-туди і назад сховалося... Ов, міркую, справа підозріла, треба бути в поготові!.. Причався я за муром та й вобсервую, що буде далі. Вачу — підозрілий тип знову виткнув лепетину, звітрив, що люфт є фрай, набрався відваги і суне попри мур просто на мене!

— І ви докладно пізнали, що це був радник Шпашка?

— Мається розуміти! Та й то не жадна штука було їх розпізнати, коли вони, отак, трохи не оберлися біля мене, тільки, що вони мене не бачили, бо я був замаскований, а вони стояли на фронті. Мали на собі тую мантилину, що в ній завжди йдуть до уряду, ковнір підняли високо на шторц, так, що твару не було видно лише боса голова світилася до місяця як таріль, виглянсований „Сідодем”. А під пахою тримали тую торбу, що з нею пані радничиха що п'ятниці їде на мінянку...

— Ну, ну, і що далі?

— Пересунулись, гей той дух попід перший бльок, коло паки з сміттям пристановились за потребою, а, потім, як той партизан під скорострільним вогнем, — як дадуть нурка з першого під другий, а там попри кухню, гараж і стайні — як шурнуть в городи, аж луна за ними пішла! Вони вперед, а я крок-у-крок слідом за ними так, щом усе точнісінько завважив: як карабкалися через пліт, чув'ям, навіть, як сопіли, потім бачив, як сиділи на грядках, дерли зеленину та складали на купки, і, як, опісля, верталися додому з повною торбою... А рановранці, самі знаєте, була зголошена поважна крадіж: пані Мальованій видер хтось пів-грядки цибулі, а пані Питльованій знівечив салату!

В канцелярії залягла глибока тиша. Поліцист Нерухливий уже давно скінчив своє звітування, а пан командант ще далі сидів за бюрком у мовчазній задумі, стиснувши обіруч обважніле від дум чоло, немов би саме, в цій хвилині розплутував якусь, страшенно замотану кримінальну аферу, достойну того, щоб нею поцікавився сам Пінкертон, або й навіть Шерлок Голмс.

Врешті пан командант підвівся і довірливо поклав долоню поліцистові на плече:

— Друже Нерухливий, справа є дуже серйозна! Радник Шишка — це не перший з краю хлоп-перевесло, а перзона грата, до того ж він очолює супротивну партію і я не бажав би собі, щоб опозиція гавкала на мене, що я використовую свою владу для побороювання політичних противників. Покищо мусимо зберегти в цій справі абсолютну мовчанку! Службова таємниця, зрозуміло?

— Так єсть, пане команданте!

— Ви старого далі обсервуйте та слідкуйте за кожним його кивком, і як лише запримітете щонебудь підо-

зріле, негайно, в любій порі дня, чи ночі, дайте мені знати. Зрозуміло?

— Так єсть, пане команданте!

— Розхід!

Не минуло від тієї довірочної розмови три, або й чотири ночі, як на п'яту, десь саме опівночі, до дверей мешкання пана команданта загрюкали чийсь тверді п'ястуки. Пан командант миттю проснувся, вискочив із постелі.

— Хто там?

— Голошу слухняно, жи то я! Поліцист Іван Нерухливий!..

— Що сталося?

— Знов їх маю, пане команданте!

— Кого?

— Пана радника Шишку. Вже сидять на грядках.

Пан командант як скоро проснувся, так ще скоріше вскочив у штани, потім у чоботи і через яку хвилину вже був у повному службовому поготівлі. Зразу кожний зміркував би, що тут мається до діла з досвідченим військовиком, привичним до нічних алярмів, хоч і пан командант при всіх скинінгах сумлінно запевнював альянтську владу, що він порожу ніде і не нюхав, а в часі війни працював у бавора.

Не минуло п'яти хвилин, а двоє представників публічної безпеки прокрадались нічними сутінками в напрямі таборових городів. Щоб не переполохати пташка, від стаєнь до огорожі сунулись на черевах, при чому геть захарастили собі мундіри, бо було саме після дощу і скрізь стояли баюри з водою. Врешті спостерегли злодія.

— О, о, масш його! — шептав поліцист Нерухливий. — Бачите лису маківку? Один місяць світить на небі, другий на землі.

Справді з-поміж грядок блиснула лисина пана радника Шишки, що, весь облитий місячним посрібленням, виконував там якісь дивовижні чари, достоменно, як той мольфар із „Тіней забутих предків“, що вийшов чарувати хмару.

— То що тепер зробимо із старим злодієм? — спитав поліцист.

— Підждемо, поки доконає крадіжі, щоб мати докази в руках! — упав приказ верховного командування.

Не встиг пан радник Шишка переступити порога, закрити за собою двері і перекрутити у замку ключ, як різкий, енергійний стукіт до дверей вже не дозволив перекрутити ключа вдруге.

— Хто там?..

— Поліція! Відчиняйте!

— Чого вам? Що це за напасть поночі?.. — бунтувався пан радник, але якось не надто самовпевнено.

— Ну, ну, пане раднику, прошу без зайвих дискусій. Тут командант Давимуха! Відчиняйте двері!

Ключ тривожно заскреготав, двері відчинилися.. Не треба було бути поліцистом, та ще й до того командантом, щоб ув одну мить чітко собі усвідомити, що жертву застукано на гарячому. Вже самий погляд осоловілих радникових очей, що перестрашено ховались за окулярами, промовляв сам за себе, а що ж допіру казати про незаперечені річеві докази: мокрі, обталапані поли шинелі, розмочкла глинка на пантофлях, а що найголовніше — навантажена чимось торба, яку пан радник передбачливо намагався заступити спиною.

— Не ховайте, не ховайте, — посміхнувся пан командант. — Перед зорким поліційним оком нічого не скриєте. Краще вам признатись до всього, бо ми вже і так все знаємо.

— Га, що ж, попався, — зідхнув пан радник і розгублено потер долонею лисину.

— Ви були на грядках?

— Був.

— Чи сьогодні вперше?..

— Ба ні... Ходив уже декілька разів..

— Пане раднику! Пане раднику! — хвилювався виведений з рівноваги представник влади. — Чи ж вам не сором, пане раднику? Як ви могли так низько скотитися! Ви, голова Таборового Суду, людина з громадським і політичним стажем, замість світити чеснотами іншим таборянам, ви дасте їм такий приклад?..

— Та стривайте! — боронився пан радник. — В тому то й сук, що я нікому не світив прикладом, я все робив потайки, щоб ніхто не бачив. Го, го, як би так мої компаньйони впали на мій слід та й рушили за мною, то столочили б грядки наніщо!

— Доволі! Про це ви зізнасте до протоколу під час переслухання. А тепер — віддайте мені торбу з краденою городовиною!

Пан радник зняв окуляри і видивився на пана команданта.

— Як, прошу?..

— Так, прошу! Давайте торбу!

І, не чекаючи дозволу, пан командант раптовим рухом сягнув по торбу, розгорнув її та витягнув із неї — бляшану пушку по м'ясній консерві. Глипнув до середини й остовпів... На дні пушки копичилась купа черв'яків і хробів...

— А це що таке? — прошептав.

— Хробачки, — всміхнувся привітно пан радник. — Примана для пестружків на нинішню рибальську виправу.

ОСТАННІЙ РОМАНТИК

Цю нерозгадану загадку ніяк не могли розгадати: ні Таборова Управа, ні Мешканевий Відділ, ні навіть найпроворніші таборіві спліткарки, як пані добродійка Язичинська, не в силі були збагнути — з якої речі Пантелеймон Смичок покинув свою квартиру в 4-ому бльоці та перейшов жити на прославлену „Підальпейську Січ”.

Та й нам, найближчим друзям Пантелеймона Смичка, талановитого скрипаля й диригента церковного мішаного хору, важко було зглибити цю заплутану ломиголовку. Бо що не кажіть, але ніяк таки не можна рівняти Смичкове мешкання в 4-ому бльоці до тієї вічної гамарні й закали табору, що скривається під шумною назвою — „Підальпейська Січ”!

Смичкове мешкання в 4-ому бльоці, під „Десяткою”, урядовці Мешканевого Відділу зачисляли до найбільше вибагливих у таборі. В привітній, соняшній кімнаті, розрахованій на п'ятеро душ, жило собі зовсім вигідно восьмеро люда — в тому числі сім'я пана начальника Коробки — семеро душ, і як восьмий закріпився тут на правах автономної одиниці наш сердешний побратим, Пантелеймон Смичок. Там він займав окрему каютку, відгороджену від решти території перегородкою з непромокального брезенту, де міг справді почуватись як хазяїн домовитий, необмежений жодними посторонніми чинниками, домовласник. А в припливах божеської екстази, коли Терпсихора з Полігімніскою на зміну заторкали чарівними пальцями найніжніші струни артистичної Смичкової душі, в таких хвилинах наш сердешний по-

братим міг сміло брати скрипку в руки і безконечно вигравати всякі скерца, чи інші віртуозні мадригали, і в гадці не маючи, що хтось його за те вкаменує, злінчує, чи в найкращому разі, викине через вікно надвір.

Там, під „Десяткою”, все йому прощали й вибачали і на всі його дивоглядні витівки дивилися крізь пальці, ба навіть ще й підпомагали і безкоштовно прали білля. Всіми тими благами наш сердечний побратим користувався з тієї самозрозумілої причини, що він не на жарт, а насправжки, сватався до доньки пана начальника Коробки, пані Лялі, молодій воєнної вдовички.

Отут уже весь здоровий глузд стояв ув обличчі нероз'ясненої темряви! Бо що це таке, справді, люди добрі? Має хлоп мешкання з комфортом і всіми вигодами включено з нареченою і, ні-сіло, ні-пало, кидає все те, виписується з реєстру городского козацтва і пристає до січовиків!..

Ну, про ту „Січ”, чи то пак — 15-ий бльок, краще і не згадувати... Правда, цей 15-ий бльок і не скидався на бльок, як усі інші; колись, кажуть, за німців, була там овеча кошара, або свинюшник... В усякому разі — коли табір уже залюднився по саме нікуди, а переміщеного народу все прибувало й прибувало, тоді Мешканевий Відділ перегнав з інших бльоків усе чесне парубоцтво, не спутане досі сімейними посторонками, зігнав до 15-го бльоку і влаштував там такий гуртожиток, щось на 200 душ, на одній, довжелезній залі!.. А публіка там завелася така завадіяцька і бурлакувата, що, просто, втинай така і тікай!

Ну, й куди ж тут притулитися і за що зачепитися непорочній артистичній натурі? Бо й чого шукати шовкокрилому метеликові в гнізді шершенів, та й чи знайде спільну мову з тічною вовкулаків лірична, розжемчужена душа, над якою вітають Музи?..

— Збожеволів! — така була загальна опінія мешканців табору.

Та тут неофіційне таборове радіомовлення в особі всевідущої пані добродійки Язичинської висунуло свіжу концепцію: розійшовся з Лялею!

— Я зразу знала, що так буде! — гомоніла пані добродійка в неділю під каплицею. — Такий заржавілий, старий корінь, п'ятдесятка на шиї, зідіотів — куди йому до молоді вдовички! Розлетілося!.. Все розлетілося! Знаю з певного джерела, що Лялька ще в п'ятницю взяла від нього перстень, а в суботу проміняла його на три метри „крипдишини”, бо більше не був вартий. За те голову могу дати!

Одначе дальший розвиток подій повністю перекреслив сміливу концепцію пані добродійки... Наш дорогий Смичок, як раніше, так і тепер був у найкращих взаминах із своєю „Коробочкою”, ходив з нею до театру і щовечора проводив її на проби мішаного церковного хору. Мало того: незабаром розійшлася чутка, що в найближчу неділю молодята несуть на оповіді!

Творилося щось несамовите! Що є?! Що сталося? — аж гуло, аж клекотіло скрізь по таборі. — От тоді то ми, гурток близьких Смичкових друзів, вирішили розплутати цей гордійський вузол.

Одного разу влаштували ми товариську вечірку з „варенухопитієм”, на яку, розуміється, запросили також Смичка. А коли вже кожному з учасників злегка зашуміло в голові і всім розв'язалися язики, тоді ми гурмою насіли на нашого побратима й приперли до стіни:

— Ну, брате, тепер — признавайся! Чому ти втік від нареченої?

...І ми тоді почули його сповідь.. Сповідь закоханого, старого парубка.

... Друзі мої! Щоб заспокоїти вашу цікавість — я му-сітиму геть чисто розкрити перед вами мою душу, а це мені важко приходить, бо я не звик виставляти її на публічний показ. Та сьогодні, після не знаю котрої там чарки, світ мені здається, як банька, а люди — як му-хи!.. Сьогодні скажу, немов Сократ, випивши цикуту: Друзі мої, це вже не я!.. Це не я до вас балакаю! Це не той Смичок, що буває звичайно і щодень!.. Це інша якась істота, безцеремонно-балакуча, що еманувала з справжньої Смичкової істоти внаслідок спіритуального діяння отої каламутної рідини, що її старовинні римля-ни охрестили „водою життя”, а я назвав би її радше (не в обиду фундаторові!) „сирваткою життя”, такого низь-кого вона тепер гатунку!..

Друзі мої! Ну, що ж... Хочете — вірте, хочете — ні, дивуйтеся — не дивуйтеся, беріть мене на посміх, а про-те я матиму відвагу признатись вам, що я — закохався!..

Ну, факт, що закохався, сам собою ще нічого не ка-же; річ, бачите, не в тому, що закохався, а — як закохав-ся! Отож мої друзі, я закохався не на сьогоднішню спор-тову манеру, а так якимось на старосвітський лад... Так, ли-бонь, любились та кохались в старі, добрі часи наші пош-тиві дідусі й бабуні, в благословенній епосі, коли найполу-м'яніша любовна страсть виливалася в ідилічних строфах пісоньки о. Нижанківського:

... В саду зеленим раз зі мнов
Ягідки він збирав.
Святу мені відкрив любов —
Ягідкою назвав.

Солодкий чар любеньких слів
Він в серце влив моє!
Він перший раз сказав мені:
Люба — люблю тебе!..

... Егеж! Отак ще, може, потрохи, закохувались і ми, „стара війна”, в той незабутній час, коли гордо парували по Академічній в одностроях старших гімназистів, з золотими нашивками на комірах, та й ще тоді, коли нам прийшлося проміняти шкільні однострої й нашивки — на вояцькі та під свист куль і акорди гітари творити єдину-неповторну, а яку ж, їйбо, гарну, стрілецьку романтику!..

Ех, милі друзі, це не те, зовсім не те, що твориться тепер, на наших очах!.. Чесне слово — я не знаю навіть що жити, коли життя стало таке примітивне і спростачене, живцем обдерте з усякого чару й принади!.. Придивіться, будь ласка, до нашого таборового побуту... Де ж ви бачите в ньому якусь принаду? Купа різноманітного люду зібралось в отару, мов барани, та й сидять одне одному на головах; що робить одиниця — видне всій громаді. Ви чхнули в одному куті табору, а з другого вам гукають „на здоров'я!” Впали всі заслони, затратилось поміж людьми поняття відстані і меж дозволеного й недозволеного, пристойного і непристойного, розпалися стіни святинь, що ними колись були домашні вогнища, а під їхніми розвалинами — погребано все: традиції, добрі звичаї і товариські форми.

А що вже й казати про — кохання, що самою своєю природою аж проситься, щоб не виставляти його на людське позорище?.. Що завжди повинно бути окутане тендітним серпанком чогось солодко-таємничого, недосказаного, овіяне романтичним чаром?.. А в нас що робиться?.. Ну, скажіть, куди ви заховаєтесь з вашими почуваннями перед влізливою юрбою, тим тисячоголовим смоком, що безцеремонно слідкує за кожним вашим кивком і віддихом? Скажіть — що має з собою почати на такому публічному прогоні пара закоханих людей, чи, хочби, молоде подружжя по шлюбі, коли винахідливий пан бльоковий спрямує їх якраз на перелюднену гімнас-

тичну залю, де залягли покотом чи не всі, насильно запроторені мешканці якогось там місточка?..

Милі друзі, простіть мені, чудакові, може я занадто, розгарячився, а може це так з похмілля мене вдарило, але, їйбо! — не можу без хвилювання про ці речі говорити. Не знаю, може дехто з вас і почувався б у сьомому небі, як би так, нехїтьма, як, непричком, я, опинився на спільному мешканні з .. власною нареченою! Де ж таки справді — бути в такому тісному сусідстві з об'єктом вашого серця, мати кожную мить його на очах, на кожному кроці відчувати доторкальну близькість дорогої вам істоти, щохвилини насолоджуватися її появою — і в ранішній, і в вечірній, і в нічній туалеті, словом — такі вигоди й нагоди в серцевій ділянці, про які нашим старосвітським предкам не снилося й не марилося!..

Але все те — не для мене... Пізнім, осіннім присмерком, як нежданий і незаслужений дар богів, як веселка з неба в глуху заснулу твань озера — впало це щастя в моє черстве, старопарубоцьке серце. Сколихнулися озерні води, заграли шумними передзвонами і на баговинні давновідцвілих дум, надій і сподівань, розквітла, забуяла свіжа, як недільна роса, лелія кохання. Навіщо ж, заради чого силоміць і зарання підтинати їй пишну гілку? Хай же, поки час, ще росте і буяє моя горда лілея, хай триває якнайдовше ця чарівна ілюзія — моя любов, що в цьому оточенні скоріше скидається на сон, як на живу дійсність... А втім — все наше буття, все існування — одна грандіозна ілюзія... все воно — сон-мара, а зважте, дорогі друзі, як невимовно легко, як світло стає вам на душі, коли після граве важких, кошмарних марень, у вашій приспаній свідомості, чи пак — розбудженій підсвідомості — хоч на мить, на відламок секунди розітне прикру темінь і забринить сріблистим елегретто — такий ясний, чудовий сон?

І ось для цього, хай і короткотривалого гарного сну, для збереження моєї ілюзії хоч на два-три тижні перед шлюбом — я втік із четвертого бльоку... —

Ну, розуміється, нічого й казати: я попав на „Січ” — як той біблійний пророк у печеру з левами... Так, воно, зразу, не легко було звикнути до нового середовища, та тепер уже, начеб то, наломився... А вони, ці новітні „січовики” — нічого собі хлопці. Правда — буйні, бо буйні, і деколи відштовхують вас трохи кострубатою поведінкою, та годі, воно й не дивниця: одні прийшли від баворів, інші від фабрик, ще інші з фронту, де їм було набратися сальонових манер? А так, взагалі, вони дружні побратими, а такі вже вам щирі симпатяги: і хліба можете в них прикупити по дешевій ціні, і каляфонію десь роздобули, а коли їх попросите — то й закурити дадуть і в черзі за вас постоять. Сердечні волокити!.. Якби лише трохи менше бешкетували... А то завжди або на роверах поміж ліжками перегони влаштовують, або навкулачки б'ються, або, як довга ніч, в карти грають.

Та... карти — ще не лихо, в карти хай би собі грали, а от, коли стануть вигравати на губних гармонійках — то вже біда! Тоді вам здіймуть таку какофонію, що не доведи Господи! Ну, хай би вже собі грали і на гармонійках, і на дримбах, хоч це таки дуже поганенькі інструменти, але могли б мати наді мною хоч дрібку милосердя і не співати, не ревіти вічно отих (змилуйся Господи!) патріотичних, вояцьких, чи партизанських співанок!

Гай!.. Пішла про нас по світу поголоска, що ми, мовляв, українці, народ обдарований самобутньою пісенною культурою... Брехня! Самообман!.. Нема в нас музикального чуття настільки, що чорного за нігтем... Милі друзі, скажіть самі, як же можна співати зранку до вечора таку жахливу диковину:

„... Напиши до батька, напиши до неньки,
Напиши до любої дівчини,
Що гостра куля грудь мою пробила
О пів до другої години...”

Ну, та лібретна сторінка тієї „могильної” творчости — не моє діло, хай за неї лупається лице від сорому нашим віршоробам, але бо ж з музичного боку це жах!.. Ні форми в цьому, ні образу, ні барви, ні мелодики, а безмежна вбогість, дешевизна і суцільна латанина. Один мотив взятий у поляків, чи в словаків, інший вирваний в москалів, в якогось орденоносця Лебедева-Кумача, чи з іншої частушки — і з того всього склесний до купи потворний амальгамат, що називається українською підпільною, чи вояцькою піснею! Даремне шукали б ви у них тих вальорів, що їх мала стрілецька пісенна творчість, з її щирим, непідробленим ліризмом, своєрідною настроєвістю та романтикою. Дарма, дарма!.. Пропала романтика, дорогі друзі. Вмерла на віки. Може її заглушили назавжди в людських душах несамовиті фути бомбовозів, або адська музика літаючих торпед? А може її закатували у всесвітніх камерах тортур, живцем розп'яли на електризованих огорожах кацетів або спалили в крематоріях?.. — —

Не знаю, не знаю, дорогі друзі. Знаю лише, що сольові та хорові продукції моїх симпатичних співмешканців так мене вибили з ладу, що я тепер не спроможний працювати. Почав був наново гармонізувати Службу Божу за Леонтовичем — де ж там! — не йде, поза чотири фрази, написані раніше, далі не пішов. Та й чи взагалі можливе будьяке зосередження в такому чортівському млині, як наш 15-тий бльок? Ах, як би я мав таку вдачу, як безсмертний Штраус! Кажуть — йому найкраще йшла праця, коли в кухні бряжчали тарілки, а сімейна черідка галасувала на всі лади. А я так не

можу! Я прагну тиші, тиші! Я тужу за спокоєм, нехай це буде, кінець-кінцем, спокій монастирської келії, або тюремної одиночки, розуміється, в якійсь гуманній, демократичній в'язниці...

Та нехай!.. Я всі свої муки й страждання доброохітно складаю в дань на вівтарі мого кохання!.. Милі друзі — не можна бути понад міру щасливим, не можна ж пити дорогого питва з кількох келихів відразу, бо тоді швидко сп'янієш і втратиш у всьому смак. Так і в мене: довгі години душевної поневірки розпливаються, мов лихий сон, на саму згадку, що вони будуть в сотеро мені винагороджені блаженними хвилинами щастя, хвилинами, які в любові тривають вічність!

І щоб легкодушно не міняти цього щастя на дрібну монету, я вмисно постановив собі тільки раз на день зустрітися з мою милою, хоч і кожну мить, проведену вкупі з нею, я не проміняв би за всі скарби наших таборних спекулянтів. Я навмисне не вештаюся по таборі, щоб не зустріти її денебдь, в якійсь черзі, чи на спортовому майдані, чи на таборовому „корзо”. Я каменю майже цілісінський день в бараці прикований до лежанки, як той арештант, я лежу, і — тужу! тужу! — і з великим нетерпінням дожидаю нашого щовечірнього побачення — в сьомій годині, біля четвертого бльоку!

Та вже з дві години перед умовленою зустріччю я страшенне хвилююся, я місця собі найти не можу! Як інститутка, що потайки вибірається вперше на бал — так і я, крадьки, денебудь в кутку, щоб не осмішитись перед хлопцями — причісуюсь та приглядаюся собі в прихованому дзеркалі... І, на моє горе, щодень знаходжу в ньому ту саму, до зануди знайому й осоружну, тільки щодень старшу маску закоханого дурня... Та вже невимовна розпач вкрадається в душу, коли стану оглядати мою, з дозволу сказавши, гардеробу!.. Ех, ви, панове елеганттики, таборові денді, вам, що парадуете

в модних костюмах і на трицалевих підосвах, і на думку ніколи не спаде, яку нестерпну муку переживас людина, що є закохана, а не має в що по-людськи одягнутися!.. Танталеві страждання ніщо в порівнянні до душевних тортур цього бідлахи, з його оскорбленням і почуттям меншевартости... Любов — це ж, взагалі, піднесене свято душ, а на весіллі душ повинно й тіло прибрати святкову подобу, як це, зрештою, чудово сказано в Євангелії, в притчі про гостей весільних...

Та чорта пухлого прибереш, а не святкову подобу, коли тебе з голови до п'ят обмундирували на діпівський лад! Черевики тобі дадуть не до пари, або й обидва на одну ногу, як куликівські холошні, штани з якогось кілометрового Фріца — завжди задовгі, сурдутина на американську манеру — завжди затісна і з короткими рукавами, плащ якийсь чудернацький, з воєнного шатра пошитий, есманська шапка, — і те все ти маєш і про будень і про свято і в такому малп'ячому строю йдеш на стрічу з коханою дівчиною... Ех!..

А надобавок лиха, саме в той час, коли вже треба виходити, на твою бідну голову сипляться найстрашніші катастрофи! Тоді обов'язково рвуться шнурівки або шельки, відлітає гумовий зап'яток, або відриваються гудзики... І ти, небораче, метушишся, стикаєш рясним потом, шукаєш голки, ниток, шпагату, цвяшків, молотка. І в поспіху зв'язуєш шнурівки, прибиваєш зап'яток, пришиваєш гудзики... І, знечев'я, смертно-холодний піт обливає тебе цілого: Боже мій, а коли вже пізно?... Котра година?! Хлопці, Христа ради, котра година?..

Розуміється — годинника в мене немає ще з того часу, як мене у Відні, на Пратері, визволили від нього доблесні бійці з армії маршала Конєва... Та за те мої співмешканці — меткі хлопці, запобігливі, в них у декого і по-два, і по-три годинники на одній руці! І ти, шарпаний тривоогою, шарпаєш собі й термосиш Влодка, Петра,

чи Олексу, цього стягаш із лежанки, того відриваш від карт: — хлопці, кажіть котра година! Що?.. Шоста?.. Справді не далі?.. А в тебе, Грицю, Романе, Андрію?.. Ну, слава ж Тобі Господи, ще тільки шоста!.. Та буває, я все ж таки не довіряю всім їхнім годинникам і чвалаю ще під адміністративний будинок — подивитися на стінний хронометер, а то й біжу до Радіостудії — перевірити, чи це справді так...

... Нарешті, після всіх мозольних приготувань, підтоптаний Ді-Пі Ромео готовий на стрічу з таборовою Джулієттою!.. Ще тільки, модерним лицарським звичаєм, замість втикати за пояс кинджал — тиче в кишеню коробку з „кавгуммі”, або табличку шоколяди, і все готово, і він іде, не йде — а лине, на крилах летить в обійми милої.

Він іде поміж бльоки неначе сонне видиво, його істота немов затратила зв'язок з реальним буттям: він уже не чує таборового гармідеру й тріскотіння захриплих гучномовців, не бачить обдряпаних бараків, скринь завалених сміттям і порожніми бляшанками, шнурків удекорованих мокрим біллям — все те набридле докільля й надокучлива дійсність щезають з очей, затрачуються в свідомості, розпливаються в імлістому тумані...

... А з цього туману виринає, якби живцем викресна з Бідермасрівської картини, пречарівна візія: четвертий бльок... перший поверх... друге вікно праворуч... Одне крильце легко відхилене, грайливий вітерець фіранкою має... На підвіконні цвітуть настурції і чиясь рука підсипає пташкам кришки з хліба... Так!.. Це її кохана ручка, це її профіль майнув онтам, у вікні, це соняшнопромінний погляд її оченят блиснув з-поза фіранки й ошпарив тебе наскрізь!.. Блиснув! — і серце нашого Ромео заграло: форте-фортіссімо! — і ось воно вже гримить барабанно, як вагнерівська оркестра, чи не

хоче воно з надмірної втіхи заглушити спіжові контра-
тони дзвона, що б'є сьому годину на вежі готичної кірхи?

... Так! І сьогодні в неї буде та сама причіска, що
вчора, яка їй так до лица — гладка, з розділом по-
середині голови і з ясним, відкритим чолом, неначе со-
няшним прапором. І в русявому обрямуванні тієї при-
чіски її личко, як у Леонардової Монни-Лізи, таке над-
хненне, сповнене вщерть мудрої жіночої ніжності і ла-
ски... Так, і сьогодні вона одягне вишивану блузку —
мережану казку, таку легковійну, прозірчасту, з багат-
ством пишних узорів, а на плечі накинє жакетик, а до
жакетика пришпилить букет запашних конвалій... І
ти візьмеш її за руку, свіжу, запашну, як цей букет і ви
вдвійку підете на пробу хору... Ти стоятимеш вгорі, за
пультом диригента, а перед тобою — в першому ряді,
між сопранами, третя з лівої руки, лицем в лице, віч-на-
віч з тобою — вона, твоя наречена, твоя Монна-Ліза в
українській блузочці, з букетом свіжих конвалій. Ти
диригуєш, а вона бере сопранове сольо з „Пісні пере-
моги”: „Благословен гряди во ім'я Господне!” А тоді
розпромінена й набреніла щастям душа закоханого дири-
гента відгукнеться в одвіт могутнім, бадьорим маєстозо:
„Осанна! Осанна Богові і нашому коханню! Осанна во
вишних!”

... Дорогі друзі, відкрити вам велику таємницю?
Сказати вам — хто поет над поетами, мистець над мист-
цями і композитор над композиторами?... Душа закоха-
ного!.. Боже мій, коли б так винахідники всього світу
перестали переганяти один одного в винахідництві за-
собів убивства, а зішлися всі, в одну вчену раду і спіль-
ними зусиллями придумали такий чудесний фонограф,
що записував би музику закоханого серця!.. І щоб пер-
ший такий апарат заінсталювали в моє стривожене сер-
це!.. Друзі мої!.. Які пречудові, неповторні твори
влилися б тоді в музичну скарбницю людства! Поста-

ли б симфонії, ораторії, гимни, що їм рівних геніяльності наснагою треба було б шукати хіба в космічному оркестрі, в отих „Соняшних клярнетах”, про які співав давній Тичина, або в хоралах Серафимів, що розлягаються довкола Престолу Всевишнього! . .

. . . Мої друзі: ось вам моя сповідь і моя відповідь на ваше питання . . . Тепер уже знаєте — чому я втікав від нареченої? Щоб мати змогу приходити до неї щовечора на любовні зустрічі. Думайте собі, що хочете і судіть, як хочете. Я відкрив вам всю мою душу і в заміну за те не бажаю нічого, прошу вас тільки, скажіть мені, на милість Божу, котра тепер година? . . Що?! Чверть на сьому? А в вас, пане-товаришу? І в вас таксамо? Ну, тоді прощайте, дорогі друзі, мені пора: в мене в сьомій годині любовна зустріч під четвертим бльоком — — —

Після того, як наш друг Пантелеймон Смичок виїшов, чи то пак — вилетів з кімнати, ми добру хвилину були під враженням його хвилюючої розповіді і, розгублені, мовчали. Та згодом в кімнаті піднявся гамір і вслід за нашим другом посипались всякі з'їдливі завваги.

— А то мамалига! — глумилися молодики. — То він сидить весь день у бараці і не висуне надвір носа, щоб не зустрітись з нареченою, а за той час його весела вдовичка водиться до ліса „на конвалії” щодень з іншими кавалерами!

— Ідійот!

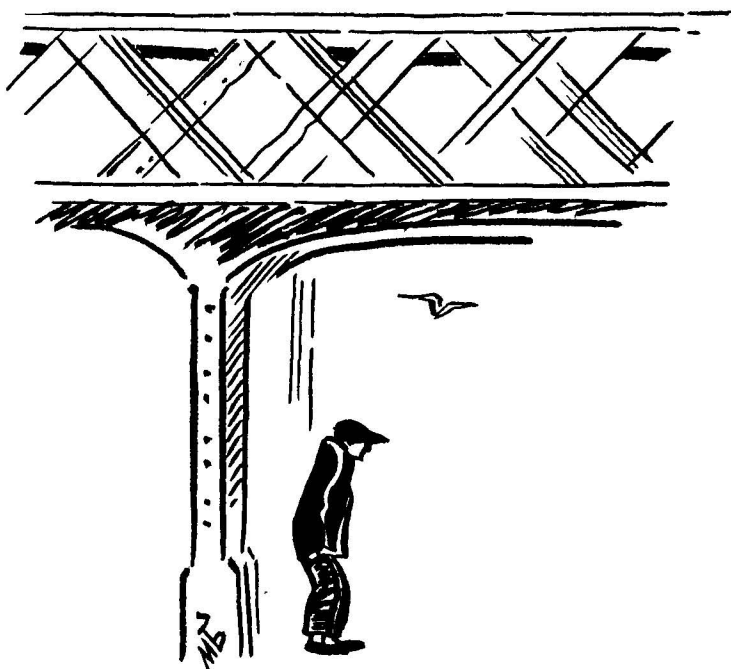
— Оферма!

— А, може, ні одне, ні друге, — сказав хтось із старших. — Може це тільки — останній романтик?

На Землі

ВАШІНГТОНА

„ЗАСЕЙФУВАЛИ”

Фред і Джан, сердечні приятелі, що від непам'ятних часів робили разом в одній шалі, розпочали свій „вікенд”, розуміється, зараз в п'ятницю пополудні, як тільки взяли „пейду”. В такі, звичайно дні, завжди так бувало, що вони брали підземку і їхали просто на долину міста; та тоді, в п'ятницю, якби змовились оба — йти додому пішки.

— Гарна погода, перейдемося трохи по свіжому повітрю, — дораджував Джан.

— Та й зашпаруємо по шустці, — добавив Фред, нібито жартом.

Але Джан потрактував справу серйозно:

— А щоб ти знав: що в кишені, то засейфоване! Правда, в старому краю казали: „Фрайтер — не саржа, шустка — не гроші”, та це тільки так говориться. А шустка сюди, шустка туди та й доляр лопнув.

Джан витягнув в кишені „дайма”, що був призначений на їзду підземкою, хухнув на нього та переложив у другу кишеню.

— О! То вже є чистий зиск.

— Я ще не можу їхати собвесм через тих п'яниць, — тлумачився Фред. — Біля кого не сядеш, до кого не нахилишся — від кожного їде брагою, аж тебе на воніти збирає! Ти мені скажи, на милий Біг, як це можливе, щоб чоловік так зараня міг бути п'яний? Ледве з роботи вийшов, а вже зачмеричився.

— Е, люди на все знайдуть спосіб, — похитав Джан головою.

Отак гуторячи, наші приятелі не пройшли, може, і три бльоки, як на вуглі четвертого застрягли неначе вкопані. Заскочені несподіванкою стояли та вдивлялися в яскравий шилд „Бар енд Гріл”, що горів усіми барвами веселки, і не могли вийти з дива.

— Слухай, Джан, — промовив Фред розгублено, — ти собі пригадуєш, щоб на цьому корнері була коли-небудь коршма?

— Ніколи, як світ світом! Я ж переходив, чи переїздив туди не раз, чи два, а тисячі разів, але чогось подібного на коршму ніколи не завважив. Тут пральня була це так, але коршма? . .

— Я ж кажу: тут льондра була споконвіку! — гарячкувався Фред. — Я знаю той квартал, як власну кишеню. Он там, під 145-им номером живе мій кум!

Спантеличені приятелі зажурилися не на жарт, бо тут стануло руба питання довіря до їх власних змислів. Проте всі зовнішні признаки промовляли радше за тим, що установа на розі вулиці це таки не пральня, бо й випари, що бухали через двері, зовсім не тхнули содою, чи милом, а трохи іншими хемікаліями. Та й двійко джентелменів, що саме заживали солодкого, післяобідного сну, простягнувшись побіч на хіднику й дружньо обнявши один одного за шию, — теж не робили враження, що вони вийшли з пральні.

Врешті Джан відважився на рішучий крок:

— Знаєш, Фред, хоч і як я не люблю ходити по таких пляцах, то тут, просто з цікавості, вступлю подивитися, що воно за мара.

— Каман! Переконаємось, як воно є на ділі!

І дивне диво! Не встигли наші приятелі переступити поріг корчми, як їхні змисли зараз почали нормальну працю. Туман, що окутав їхні голови — розпоротився, зла омана щезла, а всі сумнівні квестії роз'яснилися в одному менті. Джан відразу пригадав собі, що як

далеко в давнину сягає його пам'ять, на цьому місці завжди стояв бар, а Фред аж тепер освідомив собі цю незаперечну істину, що це в тому, саме, бізнесі його кум є партнером.

Задоволені, що їхні змисли в належному порядку, наші приятелі злегка замаркували охоту йти додому, але їх зараз обскочили друзі та попросили до бари подивитися на телевізію; а за барою стояв Фредів кум, як побачив Фреда, крикнув „Галов, Фред!”, а Фред крикнув: „Галов, Джов!” — поставив троє пив, потім три горілки, ну, а далі події покотилися втоптаню стежкою...

Може за три, або й чотири години часу наші приятелі вийшли з бару в такому прекрасному гуморі, що зараз на 3-ій Евню перепинив їх „кап” та попросив втаємничити і його в загадку їх галасливої радості. Наші приятелі, вимахуючи руками один наперед одного, довго та завзято толкували представникові публічного спокою, як то вони, несподівано, затратили були почуття пам'яті, і як потім, в чудотворний, просто, спосіб його відзискали.

Та ледве скінчили переговори з полісменом, як, раптом, Джан протер собі очі і шарпнув Фреда за рукав.

— Слухай, Фред, — шепнув тривожним голосом, — ти собі пригадуєш, щоб на тамтому корнері була колинебудь коршма?

— Та ніколи в світі! — божився Фред. — Я присягнути можу, що нині рано там була гросерня!

— Тьфу! — плюнув Джан із пересердя, — знову до нас щось приступає! Хіба що, треба йти, переконатися?..

І так вони вже „переконувалися”, як довго мандрували з долишньої на горішню частину міста. Куди на жарт не повернулися — завжди мусіли натрапити на шинок і то знаходили його в такому місці, в якому ні-

коли не сподівалися його надібати. Вони вже, потім, старалися оминати здалека кожную корчму, тікали що-сили в ослаблених ногах від примарних, неонових „сайнів”, що як блудні вогні манили їх та вабили до себе, та все дарма, якась нечиста сила щораз пхала їх силоміць в самі двері „бару”.

А цікава річ, що ця нечиста сила втратила свою чортівську міць рівно з 3-ою годиною ночі, коли в цілому місті замикають шинки. Тоді вже нічого більше їм не „привиджувалося” та не тягнуло їх до себе. В тім наші приятелі були під кінець їхньої мандрівки такі зморені, що навіть не могли собі пригадати, чи вони одержали „пейду” за тиждень праці, чи ні. Все промовляло б за тим, що не одержали, бо й калитки світили пустокою і кишені пополотніли.

Аж коли розходилися додому і казали собі „надобраніч”, тоді Джан пощупав одну кишеню, пощупав другу, а з третьої витягнув тріюмфально відложеного „дайма”. Фред порився у своїх кишнях і також надібав „дайма”. Прижмурих око...

— Засейфували, що? — спитав Джана.

— Велл, — зідхнув Джан і махнув рукою.

ДОБРИЙ ЧОЛОВІК

Відбувалися збори членів Т-ва ім. Федя Триндика, 135-го Відділу Союзу „Добра Смерть”. Більшість учасників була з новоприбулих, лише в президії засідало кілька старих могоканів, з біленькими головами та з „пеліканами” в нагрудних кишнях. Правда, може ще дехто з „старих” чи „нових” засидівся унизу, в барі, звідки раз-у-раз долітав тріскіт телевізії та принагідні сольові виступи на нуту „Бодай ся когут знудив”.

Але й без їхньої участі збори проходили поділово-му, згідно з денним порядком. Коли вичерпано першу частину денного порядку, голова встав, проголосив перерву, і вся президія та ще дехто з членства також подалися в „лідпілля”, щоб там набратися сил і розмаху до дальшої діяльності.

Тоді, саме, з першого ряду підвівся якийсь лисавий чоловіча і, тримаючи в руці готовий до „колекти” капелюх, звернувся до привних із таким словом:

— Велл, дорогі браття і сестри, тепер наступає такий пункт, жи має бути колекта. Пліз, не муфуйтеся з галі, а кожний сягніть рукою до кишені і дайте щось на народну ціль.

І пройшов з капелюхом по залі.

Люди з тупим самозреченням погодилися на це неминуче лихо, раді бодай тим, що промова була коротка. А що привні були, в більшості, скитальці, то, розуміється в капелюх не летіли зараз п'ятки, а так, переважно, капали „бики” і „дайми”. Хіба що знайшовся якийсь вийнятковий патріот і кинув „кводра”.

Але збирач був, мабуть, задоволений вислідом „колекти”, бо нікого не лаяв і не відкликався до нашої національної чести. Не рахуючи зібраних дрібняків, сховав їх до кишені, натяг капелюх на голову та й пішов за президією.

Минула перерва і президія з новими силами та з рум'яними, як спілі помідори, обличчями, вернулися на свої місця. Тепер наради покотилися жвавіше, з більшим ентузіазмом. Після дискусії та вільних пропозицій, голова зборів поправив два своїх „пелікани” в кишенці, прибрав урочистий вигляд та почав жарити промову: про вікову трагедію української нації, про її муки, страждання, героїчну визвольну боротьбу...

Я торкнув у бік мого сусіда:

— Слухай, ця промова недобре віщує...

— Чому?

— Мабуть знов буде колекта...

— Чи ти здурів? Уже ж така була!

— Це так, але я знаю з гіркого досвіду, що коли мова сходить на страждання українського народу, то обов'язково мусить бути „колекта”.

— Ет, не крикай наперед! — буркнув мій сусід.

... Але до нещастя не дійшло відразу, бо шановний промовець тортурував нас ще бити годину, розкриваючи перед нами на всю широчінь картину мартирології нашої нації... Аж у найдраматичнішому моменті, коли вже наше сумління було розпалене до червоного і всі, включно з промовцем, були зворушені до сліз, — у цей момент на столі з'явився пострах усіх наших зібраних, віч та маніфестацій, отой зловіщий капелюх, і впало страшне слово:

— К о л е к т а !

Розуміється, на залі почався галас! Залунали голоси:

— А це що за порядки?! Два рази колекта? Вже раз була, ми вже давали!

Містер голова, а слідом за ним, вся президія не могли зразу збагнути, в чому справа. Аж устав мій су-сід та пояснив білим головам, що під час того, коли вони вийшли скріпити свої надщерблені сили, якийсь добрий чоловік виручив їх і перевів збірку на народні потреби.

Тоді наша президія зовсім збараніла! Містер-голова з рум'яного — зробився синій, як базник:

— Велл, панство, то не може бути! Ми нікому не казали колектувати! Той чоловік не був з Управи!.. А як він виглядав?..

— Та як? Виглядав, як чоловік!.. Був лисий і мав зелений капелюх.

— Зелений капелюх! — скрикнув містер-секретар. — Я вже знаю!.. То мусів бути той бом Олекса з десятої вулиці! Я ж бачив його в барі і дивувався, звідки він набрав стільки ніклів!..

— Каман за мною! — кинув бойове гасло містер-голова і всі біленькі голови, а за ними купа членства кинулися сходами вниз.

Незабаром справа виявилась: якийсь волоцюга з вулиці прийшов собі на наші збори і користаючи з нагоди, що в залі були „грінори”, які не знали що він за парсуна, зробив колекту на „рідну кишенью”. Знайшли його, потім, аж у третій корчмі, в солодко-блаженному настрої... Знайшли його і зелений капелюх, та не знайшли біля нього й зламаного цента.

„НАРІКАЙЛИ”

Розповідав мені Волтер, моєї сестри Теклі син, — він, значить, колись служив при Нейві, а тепер робить при будові гавзів на Лонг Айланд, розповідав мені одну таку історію... Не присягну вам, чи вона правдива, бо наш Волтер коли щось розповідає, то любить трошки прибрехати... Але це вже не моя річ. Знаєте, як казали в Старому Краю: за що купив — за те продаю.

Велл, це було так:

Приїхав на будову Волтерів бос та й каже:

— Слухай, Владзю, тут зараз придуть до роботи три свіжі хлопці, такі — з переселенців, може, навіть, твої лянцмани?.. Таких робітників я недоконче люблю, але дуже просилися, то я взяв їх на спробунок. Я плачу їм тільки по 75 центів на годину... Що будуть годні, хай роблять, а ти надглядай над ними, я віддаю їх під твою руку.

Ол райт, нема, нема, — приходять. Ну, то зразу пізнати вчених людей: вбрані, підголені, в краватках, ну, джентелмени, де-цо! Один був наш, український, а другий поляк, та оба з Галичини, навіть з того самого повіту! Той польський мав на ім'я Мостовіч і служив колись за капітана при вуланах, а наш якось інакше називався, але також у Старому Краю це була грубша шишка: лоер та й ще посол до сойму, або, по-нашому, конгресмен, чуєте?.. Оба були середніх років, так — поміж сорок і п'ятдесят, а третій може таксамо застарий, а може трохи молодший, але черствіший за тих двох,

мускулистий і на тварі загорілий, з вигляду — ніби грек, ніби маляр, щось коло того.

Пристають ці два перші до Волтера, представляються, файно-красно подають руки, а той третій, що подобав на грека, тільки сказав як називається, „Рачкіс-Пачкіс“, чи як там, а потім поплював у жмені, вхопив тачки з цементом і попер, аж задудніло!

Ну, що ж, тоді Волтер каже, ніби до цього нашого і польського:

— Бачите, я розумію, що ви вчені люди і до такої роботи не звикли, але нічого вам на це не пораджу. Я стою тут за формана і мушу дати вам якесь зайняття. Але я не розкакую вам — робіть се, чи те, пробуйте самі, що здужаєте.

Ол райт, взяв той, польський, тачки в руки — та й не рушить з місця... Взяв наш, посунув пару футів, а тачки — мах! — та й кинули ним на землю!

— Легко, легко! — кричить Волтер, — не позабивайтеся, до мари тяжкої, бо нащо мені того троблю? Не чіпайте тачок, це не для вас робота. Беріть по відрові і носіть воду до бочки.

А вода була трошки подальше, отак, як би два бльокки ходу. Яму на студню вже прокопано, тільки пайпи ще були сконектовані. А як машина молола цемент, тоді воду носилося руками.

Позабірали вони відра, пішли носити воду. Обернули, може, з-три рази туди і назад — ого, вже гудбай!.. Попріли, позадихувались, стогнуть, обтираються хустинками.

— Що з вами, панове? — питає Волтер. — Вже'стеся помучили?

— Ой, помучились, пане форман, бідькаються сіромахи. Ми, кажуть, не годні так тяжко робити. Ми собі гадали, що в Америці індустрія стоїть високо і не треба води носити... Та й ще, кажуть, така сакрамент-

ська гарячка!.. Дайте нам, пане форман, таку роботу, щоб у холодку.

— Окей! — каже Волтер, дістанете роботу в холодку. Дивіться — там стоїть таке сито, що пісок пересіває. Ану, побавтеся трохи піском... Та не беріть, борони Боже, по повній шафлі, а так, по-половинці. Так робіть, аби вам було добре.

Позабирали вони шафлі, пішли сіяти пісок. А той третій, „Рачкіс-Пачкіс”, чи як там, весь час увихається коло тачок, і нічого не каже, не закладає жадної скарги, де ж там! — ще й собі посвистує!

Ну, Волтер стоїть з боку і вачує, як вони сіятимуть той пісок... Правда, зразу брали по-пів шафлі, як їм Волтер казав, але, потім, щось собі помірковували і нічого не беруть, тільки махають порожніми лопатами... А далі, видно, і це їм надокучило, бо цілком застопували роботу, поспиралися на держакі і балакають.

Наш, український, каже:

— Так, так, пане капітане! Нема що казати — гарний обходимо юбілеуш!

— Та який юбілеуш? — питає поляк.

— А ви що, не пам'ятаєте?.. Та ж вчора минуло десять років, як ваша Польща виповіла Гітлерові війну!

— Гм, то у вас, пане посьє, щось, ніби, пам'ять шванкує... То не Польща видала Гітлерові війну, лише ця каналія напала на нас!

— А чого ви з ним задиралися? Хотів коритаж — хай би був брав. А тепер не масте ні хати, ні коритаря, ні сіней, ні пивниці...

— Ой, так, так... — зідхнув поляк і замовк. Видно, що не був задиркуватий і не хотів починати суперечки, але наш присилився до нього, як та оса та й все — дюг! — його, та й дюг!

— Ото вас, каже, вирихтували ваші аліянти! Вже нам, українцям немає жалю, бо нам і так зробили ре-

кляму, що ми „фашисти”, але ж ви — такі були вірні союзники, і свій уряд мали в Лондоні, і воювали дідько не знає де, — і до чого дослужилися? До тачок та лопат? . .

— Ой, так, так, — застогнав поляк. — А наш далі ріже його без ножа:

— Таке було моцарство і трісло, гей булька на воді! Вже нам, українцям, немає жалю, бо ми не посідали держави та й нічого не втратили, але ж ви хвалилися, що ні одного ґузика не позволите собі відпороти! . .

Відай згадка про ті ґузики трохи вколола поляка, бо почав відгризатися:

— Ну, каже, ми, поляки, тим не журимось, ми мали державу довгі роки, мали своїх королів, президентів, — і знову будемо мати, а ви, українці, нічого не мали, не маєте і мати не будете. Одне, що ви знаєте, це проголосити державність, але втримати її вже не даєте ради!

Ну, така бесіда, то вже нашому не припала до смаку, але не показує по собі злости, а починає собі кптити: — Так, це правда, ви мали королів, але їх миші з'їли . . .

Велл, як поляк це почув, то такий жаль взяв його за серце, що трохи не розплакався! . .

— То ви нам, каже, Польщу завалили! Ми билися на фронті, кров свою проливали, а ви нам ніж у плечі встромили!

А тоді наш, як його присяде та давай йому цабанити:

— Що ви, каже, з глузду з'їхали? . . Ми вам Польщу завалили? . . А звідки взялося в німецькому полоні 45 тисяч наших, українських бойсів? Ваші штабові офіцери поховали за пазуху штаби золота і повтікали до Румунії, а наші хлопці боронили Львів доостатку перед рускими і німаками! І так — як довга ваша і наша історія ми завжди наставляємо за вас дурні голови. Хто вам зробив „Цуд над Віслою?” Ми! . . Хто зробив „Цуд під

Грунвальдом? Ми!.. Тільки й того діла, що ми вам робимо „дуда“, а ви нам — пацифікацію!

Тепер поляк трохи змітигувався і почав з іншої бочки:

— Пане после, каже, я знаю, що в нас, в Польщі, не все було в порядку. В Польщі панувала диктатура, це правда, але, признайте самі, при такій диктатурі ще яось люди клигали. Як вас польський поліцай взолив по зубах, то щось трохи вилетіло, а решта лишилася, та коли вас гештапівець замалював, то вже гуд-бай! Так, була Береза Картузька, але з Берези ще люди виходили живі, а вже, скажім, з такого Катиня, чи Осьвенціма, чи Майданка, то пиши пропало!.. Та й вам самим, пане после, не діялась завелика кривда: цомисяця йшла вам гарна пенсія — тисяча злотих на руку, трен і трамвай ви мали задурно, і з канцелярії щось капнуло — яось в'язалися кінці, ну, ні?

Видно, що поляк промовив нашому до серця, бо тепер пан посол зідхнув і каже:

— Та, коли вже вибирати між холерою, чумою і шкарлятиною, то хай би там була шкарлятина...

Так і стало на цій шкарлятині, бо, власне, прийшов час на полуденок і Волтер сказав їм:

— Ол райт, бойси, коман їсти.

Посідали вони їсти оба вкупі, а цей третій, що возив цемент, присів трохи подальше. Видно, що мав добру гімнастику коло тих тачок і змахався неякбуть, бо накинувся на сендвічі, як вовк! А нашому і польському — нічого не смакує, тільки воду п'ють, а стогнуть, а нарікають... Очевидно — на стару еміграцію. „Пане после, каже поляк, те вшистке моє родакі, то саме ковбоє!“ „Гм, а мої що, ліпші? — говорить наш. — То ж самі хомути!“ А потім скритикували цілу Америку: що в Нью Йорку вулиці не позамітані і п'яні боми тиняються по тротуарах, що дівчата сидять в корчмі разом з па-

рубками, а жінки носять ногавиці... Так вони собі нарікають, а цей третій далі закладає за драбини: вже три сендвічі спорів, батлю молока випив та й ще кейка витягає... Аж нашому і польському досадно стало:

— О, такому, то добре, — каже поляк. — Моцний як мула, нічим не журиться, має апетит, то що йому біда зробить? Цікаве — чим такий чоловік міг бути вдома?

— Певно каміння товк на гостинці, або бочки з оселедцями вантажив на трока — додумувався наш, українець.

А той чоловічина наївся, закурив файку та й приступав до наших:

— Пробачте, каже, панове, чи ви не будете скитальники?

— Є, ми скитальники, — помахали тамті головами.

— Де-цо? Бо я також скиталець!.. Буду дуже радий познайомитись з вами.

Рад-не-рад встає поляк перший, подає руку і представляється:

— Єстем Мостовіч, капітан Войска Польського!

Встає і наш, каже своє ім'я, а наприкінці додає:

— Адвокат і бувший посол.

А тамтой сказав лише як називається — Рачкіс-Пачкіс, чи як там, а про титули нічого не згадує. Але тим двом цікавість не дала спокою і самі спиталися.

— А чим ви, пане, були в Краю?

— Міністр праці Естонської республіки — спокійно відповів Рачкіс-Пачкіс, а тоді нашим якби замурувало.

ЗЛИЙ ДУХ ПІД БОЖИМ ДОМОМ

Це безсумнівний факт і його, здається, не треба скріплювати доказами, що нова еміграція поволі завойовує Америку. Досі завоювала вже сходи під церквою св. Юра, а також сумежний клапоть 7-ої вулиці, через цілу її ширину. Не знаю, може за декілька років завоює ще Народний Союз, але, покищо, треба вдоволитися „степсами” та хідником.

Кожна богомільна душа, що в неділю терпеливо тупцює по тому хіднику, напевно пригадає собі особу пана Крука. Та й то невелика штука зятимити пана Крука, бо він щонеділі службово стирчить на сходах „Самопомочі” і то на найвищому їх ступні. Правда, декого може збити з пантелику ця обставина, що пан Крук приходить під церкву кожної неділі в іншому, моднішому, краще скросному гарнітурі. Ця зміна декорації чи не буде зв'язана з тим, що достойна постать пана Крука прибирає з кожним тижнем все кругліші, випукліші форми. Як би там не було — пана Крука нарід знає, не тільки під церквою, але й поза нею, а його ім'я відоме навіть тим, що приїхали до Нью Йорку вчоршнім транспортом.

Хто ж такий пан Крук, старий, чи новий емігрант? Ні, бачите, такий середній. Три роки тому назад, коли забірало до Америки сиріт, панові Крукові пощастило перекопати комісію, що він теж сирота безрідний і на тій основі пан Крук мав щастя бути одним з перших скитальців, що ступили на вільну американську землю.

А тут, на цій вільній землі, вже його дожидало інше щастя: як то кажуть — вон-ту-трі знайшов собі жінку, родовиту американку! Правда, вона була так з десять років старша за нього, вдова і мати двох синів, та це зовсім не перешкодило панові Крукові незабаром стати батьком ще й третього її „бойса”. Вдова пригорнула сироту, відгодувала і приодягла, хоч і не в кармазини, як співається в народній пісні, але теж цілком пристойно. Далі навчила сироту п'яте через десяте по-англійськи балакати, втовкмачила йому в голову основні положення конституції ЗДА і на тій основі пана Крука постигла ще одна щаслива нагода — його, оце, недавно кликали по „другі папери”.

Де ж пан Крук робить? — питаєте. Чим займається, яка його спеціальність? Ну, на ці питання годі дати задовільну відповідь. Де робить, чи там робив, і чи він, взагалі, щонебудь коли робив — те все оповите серпанком тасмниці. Знаю тільки, що пан Крук довго, дуже довго шукав роботи, а його дружина за той час працювала. Аж в останньому півріччі, коли почався масовий приплив нової еміграції, пан Крук посвятив себе беззастережно і з повною самопосвятою народнім інтересам. То значить — став працювати для загального добра.

Що ж пан Крук робить для загального добра і як він ущасливлює народ?.. Власне, точніше кажучи, пан Крук є самоохотником-агентом від розшуків за мешканнями. А це сьогодні важлива суспільна функція! Всякому відомо, як тепер тісно з мешканнями і як важко всім новоприбуваючим знайти дах над головою. А тут, у такій скрутній ситуації, виходить вам назустріч такий ось милосердний самаританин, ні ваш брат, ні сват, а цілком чужий чоловік, простягає помічну руку та веде до вимріяних „румів”! Правда, неоцінений пан Крук простягав помічну руку в той спосіб, що кожний, навіть недоумковатий, здогадався б, що в цю руку треба щось

встромити, як не сотку, то дві. Та це вже така само-розуміла річ, що про неї і згадувати зайво.

Кожної неділі, в 11-ій годині ранку, ще перед закінченням „Великої” Служби Божої, пан Крук уже займає свій пост на сходах „Самопомчі”, завжди гладенько поголений, напиханий, обов’язково у взористо-яскравій краватці, на якій майстерно вигалтований — як не краєвид з Каліфорнії, то погоня за індіанцями, або якась інша інтригуюча історія. З старими емігрантами дружньо здоровкається окликом „Гелов”, на сіру масу нових споглядає співчутливо і з деяким призи́рством із висот найвищого ступня сходів. Тільки декому з колишніх друзів з еміграції ласкаво кивне головою, а, в ви́йнятковому випадку, подасть кінчики пальців пухкої, завжди споченої руки.

Сіра скитальська маса, переважно з двох-трьох останніх транспортів, задирає голови і з шанобою глядить на визначну особистість, шушкаючи одні до одних: „Бачите, пане раднику, то є, власне, пан Крук! Ага, це він!..” Коли вже довкола назбирається достатня кількість „грінорів”, пан Крук витягає з задньої кишені штанів хустинку, втирає зрошене потом чоло і м’ясисту потилицю і починає промовляти до народу:

— А я, каже, не знаю, чого той наш бідний Ді-Пі сюди їде?.. Жиди до Палестини так не пхаються, як русини до Америки! Лисен, ви ще не знаєте Америки, бо ви тут свіжі, грінори. Але того, що я тут витерпів і зазнав за три роки часу, — того і на волівій шкурі не списав би. Слово чести даю, деколи бувало, що чоловік думав: краще було дати себе репатріювати додому, а там — піти з хлопцями в ліс і чесно згинути в бою, в однострою українського повстанця, як бути тут погноєм, попихачем, робучою худобою!

Вступ із виразно замаркованими патріотичними нотками робить належне враження на слухачів, що як ті

овечки збилися в купку довкола пастиря, задивлені в пана Крука, неначе в якого пророка.

А пан Крук далі пророчить:

— Люди, каже, це вже не тая Америка з часів добробуту, коли все було дешево, коли бос шукав робітника, а не робітник боса. Нині все змінилося. Настала дорожнеча, податки скакають догори, а наш чоловік не має права дістати доброго джабу, бо юнія вас не прийме, юнія має вас усіх за непотрібів, які приїхали сюди відбирати хліб американському робітникові!.. А з мешканнями, то вже цілком погано! — перескакує пан Крук на свого улюбленого коника. Нема гавзів, нема румів, нема даху над головою, хоч сідай на вулиці і плач у гіркі кулаки. А чому так є?.. Бачите, ви цього не розумієте, бо ви ще свіжі-зелені, отож я хочу вам все об'яснити. Під час війни всі будови були припинені, бо продукція йшла на воєнні потреби. Тарах! — скінчилася війна, військо прийшло додому, почалася еміграція — наїхало багато свіжого народу, а мешкати немає де! Ви собі гадаєте, що тільки ви, скитальники, не маєте де голови приклонити?.. Тепер так є, що й деякі наші, американські бойси, хоч і справжні громадяни і кров свою на фронті проливали, проте і вони, деколи, не годні дістати румів! А ви ж не можете себе з ними рівняти? Що ви тут є?.. Ніщо, полова, зайві люди, де-цо!

Чим довше пророкує новітній Єремія, тим тісніше стискаються в громадку збаранілі овечки, залякані, пригноблені, прибиті горем. Кожне слово пана Крука гатить їх, немов обухом по голові, підриває ґрунт під ногами, який ще в декого не вспів і добре встоятися після морської хвороби.

Хтось з відважніших пробує вхопитись за якусь дошку рятунку:

— Може вибухне війна та й поїдемо додому, — каже несміливо.

— Ба, коби вибухла! — деклямує пан Крук схвилюваний, з полум'ям в очах. — Ви гадаєте, що в такому випадку я сидів би тут довше, як годину? Та ніколи!.. Я не дбав би про це, що маю громадянські папери, кинув би жінку-діти і перший поїхав на Батьківщину! Бо наше місце не тут, а там... там! — гукає патетично пророк і показує пальцем ніби на книгарню „Сурма“, ніби на поблизький ресторан-музей містера МекСорлі. — На жаль, мої дорогі, наші мрії-сподівання залишаться нездійснені. Цей воєнний галас, що його роблять газети, це все „страхи на ляхи“, це така політична грачка. Війни не буде ні за десять, ні за двадцять років. Америка не хоче війни! Немає для нас рятунку: розпорошимося по світі і погинемо, як руді миші!..

— Та є ще стара еміграція, може вона нас порятує — хтось інший чіпляється за цю останню шансу, як по-тапаючий за бритву.

Пан Крук бистро кидає оком, чи не маячить, десь на горизонті, який „старий“, а потім сходить між народ, два-три ступні нижче і каже притишеним голосом:

— Люди, постукайте себе пальцем в чоло! Вибийте собі це з голови! Старі не допоможуть вам ні стільки, що чорного за пазуром. Та вони раді б втопити вас у ложці води!.. За що?.. Га, га! За те, що ви вчені, а вони простюхи, де-цо! Чуєте, що вони балакають: „Колись, був порядок, кажуть. Як приїхала з краю дівка, то знала, що має йти малувати, або діти бавити. Як приїхав хлоп — ішов до шапи, або мити начиння. А тепер поприїздили якісь доктори, професори, кожний сидів би на офісі, а робити не хоче!“ А попробуйте впроситися до них на мешкання! — пан Крук знову перескочив зручно на свого коника. — Ані мови нема!.. Сидить вам пара таких старих куйонів, займає апартамент з п'яти кімнат, кімнати стоять порожні і плісняють, а вони не відступлять тобі куточка, хоч ти хрестом перед ними падай!

В гішпана, таліяна скоріше випросиш, як у свого чоловіка!

Це останній цвях забитий у віко домовини, що в ній лежать погребані сподівання скитальців на поправу їх незавидної долі. В кого ще тліла хоч маленька іскорка надії, що, мовляв, „якось то буде”, то тепер і вона погасла. Люди, понуривши голови розходяться в такому настрою, немов би їм тількищо прочитали приказ примусової репатріації.

Пан Крук уважно всіх обсервує, з нікого не спускає ока. Звичайно — як першого бере на мушку такого бідолаху, що попав у крайню розпуку і якби одною ногою вже наставився скакати до ріки. Пан Крук швиденько приступає до нього, бере під руку та веде подальше від церкви. А по-дорозі каже:

— Слухайте, добродію, це правда, що тепер важко за руми, але від біди можна лихові зарадити... Я, навіть, маю на приміті одне мешкання на Першій вулиці. Є дві кімнати з форнічами, тойлет, тепла вода... правда, треба зараз заплатити відступне, але без цього нині не обійдеться!..

Нема, за якийсь час, ви бачите, що пан Крук веде вже під руку іншого скитальника, потім ще одного, і ще одного... Коли так собі їх поводить, хоч з-пів тузина, тоді з моральним задоволенням — що подав руку потребуючому братові, сідає в ресторанчику МекСорлі, попиває пивце та вичікує на другу „шихту”, що вийде з церкви коло 1-ої години.

Один із новоприбулих сказав мені недавно:

— Знаєте, коли так стою під церквою і дивлюся на цього пана Крука, то маю таке враження, що то злий дух загніздився під Божим Домом. Може треба попросити о.о. Василяна, щоб покропили це місце свяченою водою?..

ЖИТТЯ, НЕНАЧЕ СОН...

Кабінет „менаджера” якоїсь-там компанії на котро-мусь-там поверсі якогось-там хмародера. Пізній вечір. У кабінеті відбувається чищення: крісла поскладані на письмовий стіл, килими лежать скручені під стіною, блищить свіжонаваксована долівка. Одне вікно отво-рене настіж, а за ним бовваніє глибинь ночі. Вистрілюють в небо чорні башти хмародерів, а на них, немов тисячі котячих очей, мерехтять вогники вікон. Іздалеку — шум повільно засинаючої Метрополії.

Пані Ольга, в робочому квартиусі, чистить шмати-ною вікно і, навіть, не звернула уваги, коли увійшов Меценас, в „оверолях” і фантазійно перекривленій каш-кетці на голові, з в'язанкою ключів на ланцюжку. Не помітивши пані Ольги, машерує хвацьким кроком по-свистуючи арію Тореадора і щезає в сусідніх дверях.

На вежі найближчої церкви дзигар видзвонює ко-трусь-там довгу годину. Пані Ольга випрямила згорб-лені плечі, чорна хустка сковзнулась з голови на ра-мена: в неї коси вже припорошені сивиною, але ще важкі та буйні. Лице колишньої красуні, що втратило принаду молодости, але ніколи не втратить шляхетної краси рисунку. Вигляд у неї притомлений, чоло спіт-ніле. Пані Ольга стоїть отак з ганчіркою в руці, за-слухана в гомін дзвонів...

Із прилеглих дверей виходить Меценас, вже без „оверолів”, перебраний в звичайний одяг, тільки призабута кашкетка ще бакириться на чубку голови. Курить. Мимоволі помітивши біля вікна силуетку пані Ольги, спинився наче вкопаний, недовірливо їй приглядається...

— Не хочеться мені вірити власним очам, але... —
Пані Ольга стрепенулась:

— Хто це?! Ні, неможливо!.. То ви, пане меценасе?..

— Ну, а хто ж би, ну, а хто ж би, золотко моє?..
Господи Боже, Ти на правду часом твориш чудеса!..
Звідки ви тут взялися?

— Тут, на роботі, чи тут, в Америці?

— І на роботі, і в Америці.

— Тут, на роботі, я перший раз, а в Америці лише три тижні...

— Вітайте ж, вітайте, на цій вільній землі... в цьому місці всі кажуть — Вашингтона, а я кажу — Авраама і покvapно додаю — Лінколна! (бере її за руку, хоче поцілувати).

— На цій вільній землі, кажуть, не вільно цілувати в руку?

— То лише на Давнтавні не вільно. Там панує інша етикета. А ми тепер на горішній частині міста!

— Ой, справді, на горішній: на якому-там сімдесятому поверсі! (Відтягаючи руку). Годі, годі, в мене руки забрукані.

— Не забрукані, тільки ушляхетнені брудною працею. Такі руки міг би цілувати сам пан цісар, як би жив донині...

— Ви завжди були великий джентелмен. Ще в Європі...

Меценас роблено-драматично:

— Не згадуйте, не дозволяю! Категорично забороняю! Ніяких споминів, ніяких сантиментів! Спомини тягнуть людей до вікна, до Іст-Рівер, під колеса самоходів...

Пані Ольга мимовільно глянула з вікна в пропасть ночі...

— Ой, тягнуть, тягнуть...

— До речі! Що ви тут робите?

— А що ми всі тут робимо?.. Клінуємо.

— Но, но, золотко моє, не узагальнюйте, прошу я вас! Наприклад — стоячий перед вами Майкел (маю честь представитися!) є вже нині старшим помічником молодшого формана і має під своїм берлом оцей цілий поверх!

— Ох, вибачте, а я й не знала, що ви тут начальство! А я так стою дурно і не працюю!

— Не шкодить, можете собі сісти і не працювати. Медам!.. (Подає їй крісло).

— Ні, ні, дякую. Краще я закінчу свою роботу...

— Сідайте! Хто тут бос?

Пані Ольга нерішуче сідає. І в цій хвилині на столі дзвонить телефон. Меценас притьмом припадає до нього:

— Галов! Хто?.. А, містер Джонс! Єз. Ол райт. Окей. Гуд бай!.. (відложив трубку). Кажу вам — що англійське, це прекрасна мова! Не треба вам великого запасу слів, принаймні в нашій клінерській професії: єз, окей, гуд-бай, де-цо!

Пані Ольга встає з крісла:

— Пане меценасе, може я таки піду... Знаєте, я, просто, боюся, на протязі двох тижнів мене вже три рази звільняли з праці... Не хочу, щоб завтра звільнили четвертий раз.

Меценас саджає її назад:

— Золотко моє, ви знаєте хто це дзвонив? Містер Джонс! А ви знаєте, хто такий містер Джонс?.. Супер-

супер-інтендент цього будиночку, пан, бог і володар, що має під своєю владою 148 клінуючих живих автоматів! А ви знаєте, що він мені сказав?.. „Майкел, я віддаю під твою руку всіх людей і всю роботу, бо мушу вийти на годину в пильній справі”. Як він сказав — на годину, то прийде за три, бо шануючий себе айриш так швидко не вертається з корчми. А ми за той час можемо свобідно поготорити.

Пані Ольга в задумі:

— Як колись... у Глибічку...

— Великім?

— Великім.

— А ви собі пригадусте?..

— Пригадую... тільки ви категорично заборонили викликати тіні минулого. Що ж, може так і краще...

— А ви знаєте, що я нераз думав, що з вами діється...

— Так, я знаю, що ви, навіть, писали до... нас, але ми тоді переїхали з британської зони до французької й одинокий ваш лист я одержала з дворічним запізненням. Щиро дякую вам, що ви, все ж таки, цікавилися...

— Ну, ще б ні, золотко моє! Та ж ви моя перша і друга любов!

— О, чи справді?.. А між першою і другою нікого не було?

— Може там щось і було, золотко моє, може щось замішалось, але це не входить в рахунок. Моє серце залишилося назавжди в Глибічку!

— Великім?..

— Так єсть! (Цілує її руку). Пані Олю, я не можу дивитися на цей ваш офіційний стрій!

— На який стрій?

— А на цей хвартух. Давайте його сюди, ваша служба на нині вже скінчилася.

— Але ж — вагається пані Ольга.

— Слушайте, хто тут бос?!

Меценас бере від неї квартирушк і хустину, заносить до сусідньої кімнати. В тому часі пані Ольга, з деяким схвилюванням, стає перед дзеркалом, поправляє волосся...

Входить розпромінений Меценас, несе китицю квітів:

— Думаю, що наша секретарка, місс Бетсі, чи Пепсі, не буде сердитись на мене за те, що я позичив ці квіточки з її столика, для вшанування такої okazji... (задивився на пані Ольгу). Що це — якісь чари-мари?.. Золотко, та ж ви зовсім не змінилися від тих часів, коли один страшний лицар, в однострою усусуса, стояв із гітарою перед вашим ганочком і співав:

За твої, дівчино, чорнії брови
За твою, дівчино, каплю любови —
Віддав би дівчино, моя голубчино,
Всі свої любі розмови...

Пані Ольга похилила голову:

— Так, так... А за тою дівчиною „з чорними бровами” ходять вже три отакі потіхи, що лепечуть: „Бабцю”!

— Но, но, золотко мое, не гнівiть ви Господа Бога! З такою бабцею ще можна сміло і з приємністю забавитися в „монастир”. (Ставить на на столі квіти). Тепер подивимося, чи мій бос не залишив нам чогось такого, що підкреслило б ще більше урочистий характер нашого свята... Є! (Витягає з бюрка пляшку вина). „Мартіні”, — хай буде „Мартіні”. Як ви його „лайкусте”?

— Бійтеся Бога, що ви робите?..

— А що?.. Позичаю собі вина в мого боса. Зрештою, це наше спільне санктураріум, звідки ми нераз потягаємо. Бо ми з ним за пані-брат. А хто ж він такий?

Такий самий лоєр, як і я, з тією тільки різницею, що він генгстер, а я — порядний чоловік, або — дурень, іншими словами. Ну, він, нічого собі, симпатичний таліянчик, молодий джус, має всього тридцять років. Нераз посідаємо собі, закуримо, я розповідаю йому про нашу європейську, ще ц. к. віденську палестру, про адвокатські традиції, професійний кодекс чести, а він іржить, як дикий кінь, так йому з того всього смішно. А вчора сам мені признався, що він тепер ходить, як той цирковий штукар по линві над берегом пропасти: або заробить десять тисяч доларів, або десять літ криміналу... Ну, де ж, до дідька, той коркотяг?

Пані Ольга сумно похитала головою:

— То страшне...

— Що, саме?

— До чого докотилася наша політична еміграція в цій... вільній країні! Ну, наприклад, ви, слава нашої адвокатури, блискучий оборонець і громадський діяч, мусите так понижуватися і на старші роки витирати бруди за таким смаркачем, та й ще до того якимсь напівкримінальним типом!

— Любка дорога та й золота, тут минуле не рахується. Кожний новоприбулий — це „табуля раза” і чи він бувший президент держави, чи бувший шевський челядник — мусить починати все „да капо”.

— Коли, тепер?... З шостим хрестиком на шиї?

— Саррі... Вам треба насамперед вивчити три головні заповіді грінора: перше — не думай в Америці європейськими категоріями, друге — не пробуй розбивати головою муру, а третє — привикай до того, що є, бо іншої ради не маєш. Будь усміхнений, щади гроші і любі Америку. Гад блес Америка!

З пляшки з лоскотом вискочив корок —

— Де-цо!

— А, знаєте, це трохи прикро...

— Ну, наприклад?

— Прикро дивитися, коли наші люди, гарні люди, вартісні, яких ви знали віддавна і на яких звикли дивитися трохи інакшими очима, тут, в Америці, так якось швидко і безболісно пристосовуються до нового життя...

— Коли ця тирада стосується до мене, то не так дуже швидко. Любко, я вже тут три роки!

— А я і за тридцять років не буду інакша, як є тепер!

Меценас цілує їй руку:

— За те вас шаную.

— За що?.. — посміхнулася пані Ольга.

— За характер. (Подає їй вино). Пані Олю... випиймо ж цю крадену чару, як, взагалі, крадені бувають хвилини людського щастя, випиймо її за нашу несподівану й щасливу зустріч на цьому новому континенті! Не згадуймо про минуле і не думаймо про майбутнє, живімо, прошу я вас, одним тільки моментом, моментом зустрічі двох добрих старих друзів... —

— Що були колись молоді?..

— Так, що були колись молоді...

Пані Ольга помовчала, подивилася на Меценаса:

— Дивлюся на вас і подивляю вас... як завжди, зрештою...

— Ого!

— Еге ж... Та цим разом подивляю вас за вашу подивугідну відпорність проти такої страшної недуги, яка називається — старість... Та ж у вас всього декілька сивих волосків!

Меценас присідається ближче неї:

— Так?.. Ану, придивіться краще.

Пані Ольга схилила голову на його рам'я, ніби мріє...

— А, знаєте, що деколи наше життя видається, як сон... Бо тільки часом у сні можна переживати такі хвилини, як, ось, тепер... Ви уявіть собі, що ще перед

годиною я входила до цієї кімнати в такому поганому настрою, з такими чорними думками, знеохочена до життя і світа, до людей. А тепер у мене на душі немов би яке свято! І сама себе питаю: що трапилось? . . . Невже один привітний погляд, одне ласкаве слово близької тобі людини може робити такі чуда? Перетворювати дійсність? . .

— Стривайте, золотко моє, ви тут вдарили об філософію, а наше крадене вино, на дні якого лежить, саме, істина-істин, за той час нам стигне і процент з нього вітає . . .

— Ох, мені вже голова пішла ходором . . . То страшне, що ми тут робимо: прийдуть американці і скажуть нас . . . депортувати!

— Поперше, золотко моє, ми, покищо, нічого страшного не робимо, а подруге — ви занадто все драматизуєте, ось що я вам скажу!

— Невже?

— Еге! Не робіть ви з життя, прошу я вас, клясичної грецької трагедії з прологом і епілогом. Скажіть собі, що теперішній світ — це ярмаркова мелодрама і що в нашому житті відбувається все, приблизно, так, як у ляльковому театрі. Десь, там, за небесними лаштунками, сидить собі Той Найвищий Режисер і тримає, намотані на палець, ниточки химерної нашої долі . . . Мільйони, більйони таких ниток, прошу я вас! От, і була собі, між іншими, така одна кукла, яка тридцять років носила чорну тогу і нічого більше не робила тільки пискувала в суді. І називалася — пан меценас! А одного красною поранку Той Великий Режисер стягнув із неї тогу, одягнув ув „оверолі“, дав „мапу“ до руки і сказав: „Стап! Доволі того пискування! Тепер починається клінування!“ Ну, і що сталося? . . Наступив заколот атомів? Завалилася соняшна система? . . Нічого подібного! Ку-

кла — лишилася куклою, тільки виконує інші рухи, скажім — інакше подригус. (Випив чарку до дна).

Пані Ольга ніжно кладе руку на його рамя:

— Хтось, колись, в цій кімнаті, сказав, що не варто вертатися думками в минуле...

— Маєте рацію! „... А те, що минуло, не згадуйте, пане-брате!..” Колись прекрасно співав цю арію Михайло Голинський!.. Кажуть, тепер, десь на фермі сидить...

— Скажіть дещо про себе, пане Михайле. Ви — сам?..

— Сам, як палець, золотко мос. Можна пустити легеньку музику?

— Будь ласка.

Меценас пускає радіо притишеним ходом...

— Так... Все пішло шкереберть і лягло в руїнах... Дружина, як знаєте, померла ще на першій еміграції. Один син пропав у Дивізії, другий загинув при УПА... А щоб картина нашої дійсності була доповнена, то недавно написали мені через Польщу, що невістку з дітьми вивезли червоні на Схід... (Помовчавши:) А ви?..

— Я — навпаки, приїхала сюди з численною родиною. Ми тягнулися всі разом, як цигани: брат, братова, дві заміжні дочки з чоловіками і внуками. Та й взяли собі, на додаток, такий непотрібний багаж, як бабцю...

— Агій, стільки їх, і пустили вас працювати?

— Та в цьому випадку я сама винна. Вони, власне, не пускали, віраджували, а я таки пішла. Відразу заразилася духом цієї країни. Тут бо кожний здається на власні сили і старається тягнути до кінця, рештками віддиху. А, поза тим, старим з молодими не подорозі. Вони мають свої клопоти, свої проблеми, яких ми вже не розуміємо, бо ми люди старої дати, пане Михайле... Перед ними, молодими, життя, майбутнє, а що перед нами?..

— Що перед нами?.. Один легенький вальчик!
Чуєте?.. Якби спеціально для нас! Мадам!

Пані Ольга отягаючись:

— Пане Михасю, ну, що ви?.. Танцювати? Тут?..

— А хто тут бос?

Пішли в танець, закрутилися довкола стола під звуки „блакитного вальчика”. Пані Ольга з рум'янцями на обличчі:

— Ні... дякую, я вже задихалася... я вже ні до чого...

Меценас шармантно цілує її руку:

— Ну, що ви, золотко моє, та ж ви так легко ходите, як та мала Заклинська! Пізнати добру школу — Перемиський Інститут! Всі інститутки танцювали, як богині.

— Пригадалися давні часи...

— Красні часи, прошу я вас, красні часи! Гей... інакше було життя, інший дух, інша епоха. Пригадуєте собі, тоді, в Глубічку Великім, коли я перший з вояків попросив вас до танцю?..

— Це було тоді, як зажурились Стрільці Січовії, бо... Збруч-річку проходили...

— І за тиждень перейшли, прошу я вас! Тиждень після того, як наша штабова сотня робила прощальні вечірніці в гостинних покоях о. декана Білинського...

— Не забувайте, що того пам'ятного вечора сталася ще одна важлива подія!

— Ну, ну?

— Один молодий хорунжий освідчився наймолодшій панні Білинській.

— От, іменно, що хорунжий, золотко моє! Точно, як стоїть в стрілецькій творчості: або хорунжий, або поручник, інших ранг ці пани з Пресової Квартури не признавали. Але, подумайте, що за фантазія була в такого джуса: з помпою, з квітами, з серенадою освідчатися такій малій... —

— Перепрошую вас, я вже була тоді велика панна: скінчила дванадцять років!

— О, пардон! Як так, то вибачте, велика панно!.. І справді — ви були тоді, як на ваш вік, дуже поважна особа!

— А найцікавіше, що ви робили собі з того забаву, а я потрактувала тоді ваші освідчини зовсім поважно... По-дитячому поважно, розуміється... І дуже, потім, переживала це перше „розчарування” мого життя.

— Гай-гай!.. Дивні діла Твої, Господи! Як воно, все ж таки, чудно якось складається: тоді, коли я освідчався вам на жарт, то ви потрактували мої освідчини серйозно, а коли, десять літ пізніше, я освідчився вам насправді... —

Пані Ольга тихим голосом:

— Пане Михайле, ви знову викликаєте тіні минулого...

— Рація, не треба. Пардон, золотко мос. Більше не буду. (Встав, закурив).

— Я хотіла б тільки сказати, що і другі ваші освідчини я трактувала поважно, навіть дуже поважно... але тоді була змінена ситуація... Ви розумієте — я вже була тоді по слові з моїм чоловіком, коли, ви, несподівано, вернулися з-за кордону, зі студій, і...

Меценас кладе свою руку на її долоню:

— Все в порядку, золотко мос, я ніколи не робив та й тепер не думав робити вам закидів з цього приводу. Я розумію вас як і тоді розумів, що в такій ситуації ви не могли інакше поступити... Зрештою, ваш покійний чоловік, була прекрасна людина! Прекрасна людина!.. Ну, та ж мій крігскамерад, рахувати, товариш з одної сотні! Знаменито грав фербля, завжди мене обгравав! А який віцман був!.. Пані Олю, знаєте що? Вихилім цей келих за все гарне, що було і минуло! (наливає вина).

— За молодість, яка не вернеться?..

— І якої не здоженеш вороними кіньми на калиновім мості!

Радіоприймач заграв танго. Меценас подає руку пані Олі:

— Можу вас просити до танга?

— Ой, ні, я того ніколи не танцювала.

— Хіба ж це танець? Звичайне пересування ногами. Я вас навчу!

— То вже пізно на науку...

— Ніколи не є пізно, золотко моє! (берє її в танець).

Отак, сміло, відважно: раз-два-три, раз-два три! А що? Ну?..

Танцюють, Меценас стиха приспівує до такту, пані Ольга ніжно притулила голову до його грудей. В середині танку Меценас пристає, пильно вдивляється в очі пані Ольги:

— Ви знаєте, любко, що сказав один великий мудрець?

— Ні, слухаю.

— Сказав — до трьох разів штука!

— Це був справді великий мудрець...

— От, цікаве, що наступило б, коли б я ще третій раз освідчився вам?..

Пані Ольга ледве чутно:

— Справді цікаво...

Раптом — задзвонив телефон! Меценас стрепенувся і — розгубився в цьому моменті, не знає, що йому робити... Пані Ольга з посмішкою:

— Ну, хто тут бос?..

Меценас рішучим кроком підходить до стола, піднімає слухальце і каже владним голосом:

— Ти тепер — шарап!!

Кладе трубку з міною тріумфатора...

НАРЕШТІ ВІДДЯЧИЛИСЬ!

Вже від непам'ятних часів мешкання панства Чабанів при Евню „С” не бачило такого достойного скупчення гостей. На той приклад, кум Соловій з Пасейку, був тут останній раз ще за прогібіції, коли в очих скромних, чотирьох стінах зовсім задовільно працювала хитро законспірована горальня, або т. зв. „спікіза”. Але ж на Соловію далеко не вичерпувалась листа гостей: прийшла кума Текля з своїм росіяном, містер Татух із жінкою та з донькою, приїхала з Бейону Чабанишина сестра, Мері, не враховуючи кума Майка, що заскочив тільки на хвильку і мусів відійти, бо робив уночі.

З якої ж це нагоди зібралось таке знамените товариство, що за okazji скоїлась в панства Чабанів — весілля, христини, чи уродини? Ні, це якраз нині вполудне панство Чабани відібрали з корабля своїх скитальців і зробили на їхню честь прийняття, скликали рідню і знайомих, щоб гідно вшанувати новоприбулих на землі Вашингтона.

Як і годиться при таких okazіях — гості не прийшли з порожніми руками. Тітка Мері з Бейону, що мала там свою grosерню, притаскала цілу шинку і печеного індики, вагою з п'ятнадцять фунтів, Теклин росіянин накупив пива, а кум Соловій, як ніколи ще не бувало приніс батлю горілки, яку, зрештою, помаленько сам вицідив. А вже всякого шмаття, білизни, черевиків, капелюхів та іншого теременля нанесено стільки, що завалено ним цілий Чабанишин „будуар”, або так званий „бедрум”.

Ну, шмаття — шматтям, черевики — черевиками, та без того, звичайно, не обійшлося, щоб цей, чи той гість, або гостя не потрясли калиткою... З-поза столу раз-у-раз піднімалися то лисавий містер, то круглобока лейді, кивали пальчиком — раз на пана Вільшанського, то на паню Вільшанську, і відпроваджували її, або його в темний куточок. Там якось таємничо перешіптувались з ним, або з нею, ніби вибачалися за щось, врешті витягали скрученого в трубку банкнота, втикали до руки їй, або йому, а потім ще довго потрясали його, або її рукою, кажучи наприкінці: „Це на щастя! На початок”!

Містер Чабан так, на око, підраховував, що його скитальці мусіли нині сколектувати принаймні 200 доларів! Розуміється, від такого Соловія не багато їм капнуло, бо той дід сам не мав звідки, в тім був трохи лівий і не любив грінорів, але, наприклад, тітка Мері з Бейону напевно добре їх поблагословила. Взагалі атмосфера була дуже тепла та зворушлива, а серця і думи цих добрих, щирих людей відчинялися на привітання скитальців все ширше і ширше, чим довше поза північ протягалось влаштоване на їхню честь „парі”.

— Ой, та їжте ще, мої дорогенькі! — це Чабаниха вже не знати котрий раз припрошувала скитальську пару до п'ятнадцятифунтового індика. — Беріть, прошу. Посягайте по тойку!..

— Та й попивайте пивом, — помагала їй сестра Мері з другого боку. — Пиво гуд, ви там, в краю, напевно ніколи пива не пили?

— Но, Мері, того вже не кажи! — запротестував господар хати. — Щоб український дипломат, який самого Франца-Йосифа бачив і з різними міністрами здибався — ніколи пива не пив?

— Так, це правда, що пив, але не таке, як американське, — посміхнувся дипломатично інж. Вільшанський.

— Ну, чи я не кажу: дипломат! — містер Чабан гордо блиснув очима та повів задоволеним поглядом по рум'яних обличчях гостей. — Чи ви собі це завважили: все, що американське, він хвалить, а не критикує, як інші новоприбулі! Джордж, так далі роби, а ти будеш ол райт. Ну, ну, розповідай, як там було!

Інж. Вільшанський тримався коло столу рештками духової відпорности, бо його фізичні сили вже давно вичерпались. Дванадцятиденна подорож кораблем до цього краю надії, під час якої морська слабкість, переплітана бігункою, не опускали його ні на день, підкосили його доценту і перемінили в ідеальний кістяк, тільки для формальности обтягнений шкурою. Гострі шлункові болі, з легким підозрінням на улькуса, різали внутренности так безмилосердно, що, моментами, він зовсім затрачував притомність. А тут треба було від полудня їсти, пити, курити міцні, як терня, цигари, вітатися, працюватися, по сто разів запевняти всіх, що любить Америку та розповідати історії без кінця... Та сердечність його спонзорів і їх приятелів була така зворушливо-роззброююча, а їхня радість з його приїзду така щира-непідроблена, що він радо приносив із себе жертву, з витривалістю мучеників з доби Нерона.

Так, він бачив, що панство Чабани бажають показатися перед друзями заграничним набутком, хочуть дати їм зрозуміти, що вони не спровадили якогось там сірого діпіста, безштанька, яких приїжджають тисячі, а грубшу шишку — українського дипломата! Тому то містер Чабан з такою наполегливістю захоочував інженера: „Ну, ну, Джордж, розповідай, як там було!”

І послушний Джордж вже, може, десятий раз від початку розгортав перед цими добрячими „бадами” та їхніми супругами довгу, барвисту ленту свого життя.

Розповідав, як то він, закінчивши студії в Відні (коло Бургу, де сам цісар мешкав! — підсунув з боку мр. Чабан) дістався за великою протекцією на працю у

Львівському Намісництві. Та незабаром вибухла перша світова і він пішов на італійський фронт. („Джордж був за капітана!” — додавив мр. Чабан, підтягаючи його рангу на два ступні догори). Коли Австрія завалилася, він зараз зголосився до Української Галицької Армії. („Сі, чуєте?..”) Брав участь у боях за Львів та в Чортківській офензиві. Після переходу УГА за Збруч, Уряд УНР призначив його до дипломатичної служби і він виїхав як секретар українського посольства до Копенгаги („то єсть в Швайцарії” — пояснив мр. Чабан, але інженер делікатно спростував, що в Данії, на що мр. Чабан без дискусії погодився, кажучи: „Ол райт.”) Коли наша справа остаточно провалилася, бо Рада Амбасадорів признала Галичину полякам („Ех, ті ляхи, шляк би їх трафив!”) інж. Вільшанський через Німеччину і Швайцарію переїхав до Праги, де дістав добру роботу в фірмі Бат’я („шуси робив” — пояснив мр. Чабан). Потім вернувся до рідного краю, одружився і почав розбудувати нашу кооперацію. Був одним з директорів Центроспілки, завідував механічним її відділом („десять троків мав під собою” — крикнув мр. Чабан, а всі баді ахнули з дива). Ну... а потім прийшла друга світова...

— Вейт! А ти ж нам ще не сказав, що ти мав фільварок під Самбором! — перебив мр. Чабан затривоженим голосом.

— Ну... не такий там „фільварок”, от, масточок...

— Файний мені „масточок”: двісті моргів поля, сто ліса, а машинерія, а п’ятдесят корів!

— Ні, ні, корів було тільки тридцять, — посміхнувся чарівно і з тактом бувший секретар нашого посольства в Данії.

— Сі, чи я не кажу: дипломат! — розвів руками мр. Чабан, а шановні гості дискретно притакнули головами.

Це були трудівники-чорнороби, вічні клінери й портери, з їхніми споминами про Рідний Край в’язалися нерозлучно образи безпросвітної галицької нужди, злиднів

і недоїдання на переднівку. Тому й оповідання інженера про українську дипломатичну службу, про наш рідний промисл, кооперативні централь з десятками самоходів, фільварки з машинами — вони слухали неначе казку з тисяча й одної ночі. Багато речей, понять і змін, що заіснували в прадідній, далекій землі, не вміщалося в їхні голови і вони сприймали це „на віру”, з вродженим нашому селянинові філософським скептицизмом. Вони знали, що тепер, з грінорською буйною хвилею, прикотилося чимало акторів, письменників та інших штукарів, людей з буйною уявою, що звикли „крутити світом” і фантазувати, отже не від речі було зарезервувати собі повздержливість й обережність в осудах...

Розуміється, комунізуючий кум Соловій зараз використав ситуацію, бо ж це інженер лив воду на його млин!

— Ага! — кричав злорадісно, — чи я не казав?! Це тільки пани-директори і поміщики повтікали на еміграцію, а простий, робучий нарід лишився на рідній землі!

— В таборі, де я був головою, ми мали дві тисячі душ. З того було 85 процент селян та робітників, а 15 процент інтелігенції — по-діловому поінформував присутніх бувший дипломат.

— Ага! А видиш, червоняку, як заткав тобі писок?

Це кума Текля подивилася сердитим оком на кума Соловія і відобрала йому батлю з руки, а звертаючись ввічливо до інженера, вже не знати котрий раз просила його:

— Ану, Джорджуню, приміряй собі ці штани з мого Фреда! Мені так видиться, що вони будуть сам раз на тебе.

Але інженер ще раз чемно відмовився: на цьому пункті він був твердий і неподатний! Впродовж вечора з різних сторін напливали до нього такі пропозиції: раз просили його, щоб скинув свої таборіві „комісьняки” та

взувся в „нові і тільки трохи приходжені” черевики самого спонзора. Потім містер Татух пробував одягнути його в свій „оверковт”, а пані Татушиха, вже, правда, дещо напідпитку, дуже щиро намовляла його, щоб, на всякий випадок, примінив собі пару теплої, спідньої білизни з її чоловіка . . . Але наш расовий дипломат з подивугідною гнучкістю відмовлявся від цих небуденних просктів, ввічливо дякував за кожний дар, вихваляв під небеса його доброякісність, чудовий ужитковий стан і фасон, запевняючи при тому жертводавців, що на його фігуру кожня річ „пасує, як втяв”.

Натомість краща його половина, пані Галя, не перейшовши через дипломатичний перевишкіл, онесмілена й трохи приголомшена тим всім, що довкола неї творилося, стала відразу слухняним знаряддям у руках добродійок, які робили з нею що хотіли. Як молоду перед шлюбом виводили і вводили її до „будуару” пані Чабанихи, без церемонії скидали з неї все, що тхнуло Старим Краєм і перебирали на американську манєру. Так переміряли на ній, як на манекіні, добрих два десятки суконок, плащів, капелюхів, не згадуючи вже про делікатнішу жіночу конфекцію . . . При тому пані Галя мала змогу наслухатись різних „коментарів” від яких їй збиралося трохи на сміх, а більше на плач.

— Бачите, кума, — шептала Татушиха до Теклі, — казали — ті скитальці такі бідні — нещасні в тих таборах, а вона, ось, приїхала до Америки в єдвабній гальці!

— А що? — спитала її Текля півшепотом, — а як мала приїхати, в гребінній сорочці на хребті, як ти приїхала . . . Та ж то пані, інженерова жінка!

— Мої дорогенькі, та це шмаття — то ми їм післали до табору, — сказала скромно міссис Чабан і це відразу вияснило справу.

Після кожної „зміни декорації” пані Галя виходила з „бедруму” ледви тепла і завжди в якійсь іншій, дов-

пій, або коротшій „дрезці”. І за кожним разом її вологі від сліз очі дивилися на чоловіка розпучливо-благальним поглядом, наче просили в нього рятунку. Використавши один короткий момент, коли вони обоє знайшлися разом, пані Галя вхопила чоловіка за руку і гістерично заридала:

— Юрку, втікаймо звідсіль! Забираймо наші речі і ходім!

— Та куди ж підемо?..

— Кудинебудь!.. До пристані... назад на корабель.

— Дитино, прошу тебе, заспокійся!

— Я не можу! Не можу! Що вони собі з мене зробили, ляльку, чи куклу?! Водять мене та й водять, роздягають, одягають...

— Дитино, я думаю, це вже довго не потриває: перша година по півночі!

Але даремне інженер так думав, бо саме, в цій хвилині, господар хати, мр. Чабан, попрохав гостей, навіть тих, що вже спали, про дрібку уваги: мав щось дуже важне сказати.

— Велл, Джордж, — промовив, схилиючись з пошанівком у сторону свого скитальця, — дотепер ти балакав і розповідав свою сторію, а, ось, дозволь, що я розкажу свою. Може я не вмю так красно й граматично говорити, як ти, за це вибачай, ти добре знаєш, які я школи виходив і де... А ти не перебивай! — гримнув на дружину, яка ще і не вспіла відчинити рота. — Ти завжди любиш встромити свої три центи там, де їх не треба!.. Так, шановні мої гостоньки, на початку я хочу зрадити вам один сікрет: ми, рахувати, з Джорджем — лянцмани, з одного села!

— Це такий сікрет, який вже всі знають, — аж тепер втрутила свої „три центи” Чабаниха, але зараз замовкла, помітивши злющий чоловіків погляд.

— Треба вам знати, — продовжав мр. Чабан, — що Джорджів батько, небіжчик отець Вільшанські, хай з Богом спочивають, були в нашому селі тридцять літ на парафії! Та це не був звичайний собі священник, як інші, то був наш тато й опікун, свята душа, то вам тільки можу сказати!

— А небіжка-їмость були такі самі, — доповнила його мову Чабаниха.

— Йой, Насте, я тебе прошу — замовчи! — хвилювався мр. Чабан. — Я сам знаю, що небіжка мали золоте серце й були для нас, як рідна мама. Бо то треба вам знати, що ми обоє з Настею були сироти, а вони придурили нас на приходстві і виховали, якби своїх дітей. І хай мені тут всякі товариші не горлають, мовляв, наші попи в краю тільки за требами очі витріщали та шкуру з народу дерли, бо то неправда єсть!

Ця безпосередня алюзія була спрямована на адресу кума Соловія, та не дійшла до адресата, бо кум Соловій, склонивши голову на поруччя „вілчира”, спав уже твердим сном.

— Так-то, видите, ми обоє з жінкою служили на приходстві. Я змаленького любив крутитися по стайні, а небіжчик-панотець завважили собі це і коли я підріс на парубка — зробили з мене фірмана від цугових коней! А Настя, ніби моя жінка, а тоді ще дівка, помагала їмості на кухні, чи в покоях, чи коло корів, ну, звичайно, робила бабську роботу. Джордж ходив тоді у Львові до гімназії, а всі на приходстві називали його „панич” . . . А панич написали лист, а паничеві треба вислати десять гульденів, а панич приїдуть додому на свята . . . Ну, то вже була велика радість, як панич приїздили, скажім, на Святий Вечір, на зимову вакацію. Я від самого до світку чесав і пуцував своїх цуговців, а коні в нас були, гей змій, як ішли — то іскри кресали, то панич сильно любив, як ми, їдучи залубнями зі стації, переганяли по дорозі всі фастони, навіть четвірню самого Потоцького! . .

Приїхали з памороззю на шапках і на бундах, прийшли до покоїв — а тут вже стоїть прибране деревце, і свічка світиться, і все готове до вечері, а тоді наш панч давай витягати з валізки презенти: для татуса пачка знаменитого тютюню „Герцеговіна”, для мамці книжки з модами і взорами, бо вони, небіжка, в тому кохалися, а мені, розуміється коробку „кубів”!

— А мені раз купили шалянову хустку! — несміливо похвалилася Чабаниха і замовкла, соромливо спустивши очі.

— Ну, я до того не мішаюся, за що він купив тобі цю хустку! То вже є ваші порахунки . . . — тут мр. Чабан підморгнув бровою аж його міссіс зашарилася, як відданиця, а гості підняли гураганний регіт — ха, ха, ха! . . . — Досить того сказати, що ми обоє виростили на приходстві, як у Бога за пазухою, не знаючи, що біданужда і що то значить бути жадним того кусочка хліба. Джорджові тато й мама були для нас, як рідні, вони нас виховали, в люди вивели, а потім, посватали і до шлюбу поблагословили. Та й ще одно добро зробили для нас, якого їм до смерти не забудемо: намовили нас їхати до Америки!

— Одного разу закликали мене небіжчик отець на ганочок, — а вже тоді трохи нездужали, на серце скаржилися, — подивилися так ясно мені в очі та й кажуть:

— Видиш, Грицю, кажуть, так нераз сушу свою голову, що з вами буде, ніби з тобою і з Настунькою. Я та й їмость вже поволі старіємося, ще я, тепер, чогось піднепава на здоров'ю, а ти знаєш, як люди говорять: — „Попові дзвонять — попадю з села гонять”. Де ж ви, сироти, подінетесь, коли нас не стане? Не маєте нічого свого, ні кола, ні двора, ні клаптика ґрунту, — тільки те, що в собі та й на собі. Але маєте здорові руки до праці. Багато людей їдуть тепер до Америки і пишуть, що там добре . . . Попробуйте і ви цього щастя за синіми

морями... Трохи грошей на дорогу масте, решту ми вам доложимо та й в божу путь!..

— ... Гей, пригадую собі, якби нині, той день, коли ми покидали наших добродіїв і приходство і рідне село та й відіжджали в чужий світ!.. Ти, Джордж, того не пам'ятаєш, ти вже тоді вчився в Відні на університетах...

— Це було на святої Покрови! — підповіла Чабаниха, а мр. Чабан дивно-урочистим голосом підтвердив її слова: Так, це було на святої Покрови!.. Що нам тоді діялося на душі, то це кожний знає, бо кожний з нас покидав рідні сторони. Мені, скажу вам правду, найтяжче було розлучитися з кіньми. Ще'м, наостанку, почесав їхні гриви, закульбачив хрости, поцілував їх у білі латочки, що мали на чолах та й сказав: „Будьте здорові і йдіть на ліпші руки!“ А вони, чуєте, пообертали голови і так сердечно за мною заіржали, ніби людською мовою заговорили. Виходжу зі стайні, а на подвір'ю зібралося пів села людей проводити нас до колії. Перед ганком стоять їмость і єгомость, а сивенькі обоє, як голуби... Їмость тримають якісь торбинки з сухарями і плачуть, а єгомость дали нам поцілувати хрестик та й кажуть: „Боже вас благослови, діти, на далеку дорогу. Бо ви були в нас не як слуги, а як діти і того вам на прощання тепер бажаємо, чого бажали б рідній дитині...

І тут голос містера Чабана, від великого зворушення на згадку того пращання, не витримав важкої проби і застряг у горлі, що здригалося, як від глибоких спазмів. Чабаниха підняла хвартушину до очей і захлипала дрібно-тонюсенько, а сестра Мері з Бейону таки заридала в голос, аж кум Соловій пробудився.

— Що ж, далі небагато того оповідання, — зідхнув по малій хвильці мр. Чабан, потягнув добрий лик пива й обтер із вусів білу шуму. — Як нам було спершу в тій Америці, то ми, старі емігранти, знаємо, а ви, молоді, ще пізнаєте. Тут задармо нічого нема, наробитися треба

тяжко, але з тої роботи має чоловік пожиток. (Загальне притакування головами!). Я ж тобі кажу, Джордж, тут всяко бувало, і гірко, і солодко, але ми з Настею завжди споминали добрим словом твоїх родичів, бо як би не вони, то ми ніколи не бачили б тих контрів! То ж коли в сорок й шестому році один американський вояк передав нам з Німеччини від тебе листа, що ви обоє все втрапили, все загубили, і дітей, і масток, а тепер опинилися в бараках як скитальники — то я сказав тоді своїй жінці: Насте, в тім єсть палець Божий! Тепер ми маємо, сказати по-американськи, чинс, нагоду, відплатитися тим самим добром нашому паничеві, яке зробили колись нам його родичі! Ми мусимо забрати їх до Америки! (Славно! Дуже найс! — заплескали гості в долоні). Але з тим спровадженням то так легко не йшло. Це забрало трохи часу. То ми, тимчасом, помагали їм, як могли, посиляли пакунки...

— Нераз пару долярів — добавила Чабаниха.

— Так, нераз пару долярів — потвердив жінчині слова мр. Чабан, — але про це не варто згадувати, нема, так сказати чим хвалитися, бо ж ми конче хотіли тут їх мати. Дорогий паничу-Юрку, а просто, по-американськи, дорогий Джордж, і ви, дорога пані Вільшанська: ми обоє дуже щасливі, що могли подати вам через море помічну руку та й дякуємо вам, що ви отою простою-робочою рукою не погордили, прийняли її та приїхали до нас! Джордж, будь нині в нашій хаті, як у себе вдома, на приходстві твого небіжчика-батька, на якому ми, сироти, знайшли колись притулок! (Інженер встав, виструнив на весь ріст свій кістяк і елегантно вклонився). Але справа є така... — заклопотано почухав лисину мр. Чабан. — Ми обоє вже старі та й ви не молоді. Ви не годні йти до тяжкої роботи, а ми не такі магнати, щоб могли дати вам все, що треба до життя. (Інженер і пані Галя подивилися одне на одного і сильно приблідли). Але ви тим не журіться, якось то буде. Богу дякувати,

ми маємо добрих дітей — і не бідних! — донька вийшла за лєра, один син має свій бизнес („то молодший, Джанні”, — пояснила Чабаниха). — А старший, Майк, продовжав мр. Чабан, стоїть найкраще: він є за інженера, робить в одній фабриці, в лябораторії, має свій гавз, коло гавзу городець, дві кари, два гараджі, ну, що то казати — пан на цілу губу. Джордж, ми з ним договорилися, що він вас обоїх забере до себе . . . Твоя пані може Майковій жінці обійти дітей та й трохи коло хати, трохи коло кухні — це вже їх бабські справи. А ти — будеш за цілого газду! . . . Ну, в пєцах підпалиш, чи сміт'ячко на подвірю підметеш, траву машинкою покосиш, робота це ніяка, от — забавка. Ну, коней пуцувати не будеш, бо нема! . . . (ха, ха, ха! — заgrimіло довкола, як з моздрів). — Ми певні, що наші діти кривди вам не зроблять, як ніколи не кривдили нас ваші родичі, царство їм небесне!

— Славно! Дуже найс! — загуло довкола. З усіх кінців столу піднімалися схвильовані баді та їхні подруги, із сльозами радості підходили до Вільшанських і стискаючи їхні руки, гратулювали їм такої вимріяної розв'язки питання їхньої екзистенції. Інж. Вільшанський роздавав на всі боки граціозні поклони та сердечні потиски руки, ніби приймав у сальонах посольства делегацію дипломатичного корпусу, — а при тому розпливався в похвалах на адресу спонзорів:

— Шановні і дорогі панство Чабани, — казав, — ми ніколи й не сміли мріяти, що таке несподіване щастя всміхнеться до нас, зараз у перший день нашого приїзду на цю гостинну землю! Ми, просто, не знаходимо слів, щоб висказати вам найщирішу вдячність . . .

— Ол райт, ол райт, — доброзичливо поклепав його плече містер Чабан. — Ми знаємо, що ти дипломат: — одне говориш, а друге думаєш. Джордж, ми вас добре розуміємо: і ми були колись „грівори”!

ЗМІСТ КНИЖКИ

	Ст.
Від Видавництва	3

I.

РІДНИМИ ОБНІЖКАМИ

Резигнація пана Кораби	9
Дерби в селі Закамарках	25
Пропагандивна поїздка	38
Злощасний рукопис	43
Дума про солом'яні душі	48

II.

ПЕРЕСЕЛЕННЯ З ПЕРЕШКОДАМИ

Переселення з перешкодами	55
Слідами чумака Мамає	62
Недоручений дарунок	66
Ревний листоноша	72
Майже кримінальна історія	77
Останній романтик	83

III.

НА ЗЕМЛІ ВАШІНГТОНА

„Засейфували”	99
Добрий чоловік	103
„Нарікайли”	106
Злий дух під божим домом	112
Життя, неначе сон	118
Нарешті віддячились!	130